

Datum
2016-09-07

Beteckning
512-2012-24282
0136-02-012

Enheten för naturvård
Björn Carlberg

Enligt sändlista

**FÖRSLAG TILL
Beslut om utvidgning, ändring av syfte och föreskrifter samt fast-
ställelse av ny skötselplan, Tyresta naturreservat, Haninge och
Tyresö kommun**

(2 bilagor)

Uppgifter om naturreservatet

Namn	Tyresta
Naturvårdsregister-ID	2001110
Natura 2000-ID	SE0110017 Tyresta-Åva
Tidigare beslutsdatum	1986-04-09 (bildande), 1993-06-11 (ändring) samt 2003-10-21 (ändring)
Avgränsning	enligt kartbilaga 1 i bifogad skötselplan
Kommuner	Haninge och Tyresö
Socknar	Österhaninge och Tyresö
Läge	20 km sydost om Stockholms centrum. Reservatet omfattar två delar. Den västra delen, vid Tyresta by, är belägen i Haninge kommun. Den östra delen ligger norr, öster och söder om Tyresta nationalpark och är belägen i Tyresö kommun och till en mindre del i Haninge kommun.
Naturgeografisk region	Region 24, Svealands sprickdalsterräng med lerslättdalar och sjöbäcken och region 25, Östersjökusten med skärgårdar samt Åland.
Area	2 949 hektar varav 2 605 hektar land
Fastigheter och marksamfälligheter (berörda helt eller i delar)	<u>Haninge kommun</u> : Österhaninge-Mörby 1:1, 2:2, 2:4 och 2:5, Tyresta 1:3, 1:10, 1:31, s:1, s:2, s:3, s:4, s:5 och s:6. <u>Tyresö kommun</u> : Båthuset 1:2, 1:3, 1:4 och FS:1, Rundmar 1:1, 1:2 och 1:37, Tyresö 1:144, 1:793, 1:848, 1:849, 1:850, 1:856, s:3, s:4 och s:6, Vissvass 1:6, 1:16, 1:21, 2:12, 3:1, 4:1, 4:2, 5:1, s:1, s:2, s:3, s:4, s:5, FS:6 och FS:7, Åva 1:1, 3:1 och 4:1, Ällmora 1:1 och 1:172
Fastighetsägare	Staten genom Naturvårdsverket, Stockholms stad,

Datum
2016-09-07

Beteckning
512-2012-24282
0136-02-012

Förvaltare Tyresö kommun samt enskilda
Stiftelsen Tyrestaskogen

BESLUT

Med stöd av 7 kap. 4, 5, 6 och 30 §§ miljöbalken beslutar Länsstyrelsen att utvidga Tyresta naturreservat till att omfatta det område som har avgränsats på kartbilaga 1 (gränser och bestämmelser) i bifogad skötselplan, bilaga 1. Länsstyrelsen beslutar samtidigt att ändra syfte och föreskrifter för Tyresta naturreservat. Detta beslut ersätter föreskrifter och syfte i Länsstyrelsens tidigare beslut 1993-06-11 och 2003-10-21, som upphör att gälla.

Syftet med Tyresta naturreservat ska vara att bevara och vårda ett stort, tätortsnära naturområde av mycket högt värde för biologisk mångfald, kulturmiljö och friluftsliv med dess skogar, våtmarker, odlingslandskap, vattenmiljöer samt växt- och djurliv. Naturreservatet ska fungera som en skyddszon för den angränsande nationalparken. Skyddet av området ska bidra till att uppnå gynnsamt tillstånd för de livsmiljötyper och arter enligt EU:s art- och habitatdirektiv som förekommer i området.

Syftet ska uppnås genom att

- skogen i skötselområde A i huvudsak lämnas till fri utveckling,
- skogen i skötselområden B sköts genom naturvårdande åtgärder för att gynna biologisk mångfald och friluftsliv. I skötselområden C bedrivs skogsbruk enligt skogsvårdslagens (1979:429) bestämmelser,
- odlingslandskapet med dess naturvärden och kulturhistoriska värden inom skötselområdena Å och G bevaras genom främst fortsatt jordbruk med åkerbruk och betesdrift,
- naturvärdena i vattenmiljöerna bevaras, såväl i havet som i sjöar och vattendrag,
- området förvaltas så att det bidrar till att vattenförekomsterna uppnår minst god ekologisk status enligt förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön,
- besökare erbjuds goda förutsättningar för naturupplevelser genom bra och ändamålsenliga anordningar, information och service,
- området zoneras så att såväl skyddsanspråk som besökarnas möjligheter till upplevelser och aktiviteter tillgodoses,
- kulturmiljöer, fornlämningar och andra kulturlämningar bevaras och tydliggörs i landskapet,

Datum
2016-09-07

Beteckning
512-2012-24282
0136-02-012

- befintliga byggnader och anläggningar förvaltas så att kulturvärden bevaras och utgör en tillgång för området,
- tillkomsten av nya byggnader och anläggningar i första hand sker i anslutning till befintlig bebyggelse eller att byggnaderna eller anläggningarna behövs för friluftslivet, naturpedagogik, jordbruket eller i övrigt för områdets skötsel.

Reservatsföreskrifter

För att tillgodose syftet med reservatet beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap. 5, 6 och 30 §§ miljöbalken och 22 § i förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. att nedan angivna föreskrifter ska gälla i reservatet.

A. Föreskrifter med stöd av 7 kap. 5 § miljöbalken om inskränkningar i rätten att använda mark och vattenområde

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och andra författningar är det förbjudet att

1. muddra, gräva, schakta, utfylla, tippa, spränga eller på annat sätt skada mark, block eller bottnar,
2. nydika eller dämna,
3. i skötselområden med beteckningarna A (se skötselplan, bilaga 1) avverka levande eller döda träd, ta bort vindfällan, röja, plantera eller utföra andra skogliga åtgärder. Länsstyrelsen får dock medge tillstånd till naturvårdande skötsel i anlagda ungskogar,
4. i skötselområden med beteckningarna B och G (se skötselplan, bilaga 1) avverka levande eller döda träd, ta bort vindfällan, röja, plantera eller utföra andra skogliga åtgärder annat än naturvårdsåtgärder som anges i bifogad skötselplan,
5. skogsplantera betesmark eller åkermark,
6. bedriva energiskogsodling eller julgransodling,
7. uppföra ny byggnad, brygga eller annan anläggning. Länsstyrelsen kan dock ge tillstånd till byggnad eller anläggning som komplement till befintlig bebyggelse eller anläggning eller till byggnad eller anläggning som behövs för friluftslivet, naturpedagogik, jordbruket eller för reservatets skötsel,
8. uppföra vindkraftverk eller mast,
9. lägga upp båt annat än inom båthamnsområde eller tomtplats,

Datum
2016-09-07

Beteckning
512-2012-24282
0136-02-012

10. anordna upplag annat än tillfälligt i samband med reservatets skötsel,
11. kalka, gödsla eller använda kemiska bekämpningsmedel utanför åkermark,
12. inplantera djur- eller växtart i naturmiljön,
13. jaga skogshöns, morkulla, mård eller sjöfågel,
14. på statligt och kommunalt ägd mark
 - a. jaga under söndagar och helgdagar,
 - b. jaga under lördagar annat än perioden 15 oktober–15 mars och då endast med hagelammunition.Länsstyrelsen kan dock – om det behövs för att förebygga skador – ge tillstånd till jakt på vildsvin under dessa förbudstider,
15. utan samråd med förvaltaren anlägga viltåker eller utfodra jaktbart vilt,
16. upplåta mark för korttidsjakt,
17. upplåta mark för eller bedriva annan skytteaktivitet än jakt,
18. fiska i Åvaån.

Utan Länsstyrelsens tillstånd är det förbjudet att

19. anlägga väg, stig, parkeringsplats eller liknande,
20. dra fram ledningar i luft, mark eller vatten,
21. uppföra stängsel eller andra hägnader utöver betesstängsel och stängsel inom tomtplats,
22. sätta upp skylt, affisch eller liknande anordning utöver reservats-, informations- och vägvisningsskyltar.

Undantag från föreskrifterna återfinns under punkten D nedan.

B. Föreskrifter med stöd av 7 kap. 6 § miljöbalken om skyldighet att tåla visst intrång

Markägare, arrendator och annan innehavare av särskild rätt till marken förpliktigas tåla att följande anordningar utförs och åtgärder vidtas för att tillgodose syftet med reservatet:

1. utmärkning av reservatets gränser samt uppsättning av reservatsskyltar, vägvisare och övriga upplysningsskyltar,

Datum
2016-09-07

Beteckning
512-2012-24282
0136-02-012

2. naturvårdande röjning, ringbarkning, avverkning av träd, stängsling, betesdrift, slåtter, markbearbetning, muddring, igenläggning av diken och liknande åtgärder som framgår av bifogad skötselplan, bilaga 1,
3. anläggande och underhåll av stigar, skidspår, vägar, parkeringsplatser, vindskydd, toalettbyggnader, fågeltorn, tältplatser, eldplatser och liknande åtgärder som framgår av bifogad skötselplan, bilaga 1.
4. undersökningar av växt- och djurlivet och andra naturförhållanden i reservatet.

C. Ordningsföreskrifter med stöd av 7 kap. 30 § miljöbalken

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och andra författningar är det för allmänheten förbjudet att

1. gräva eller hacka,
2. skada, rista i eller måla på berg, mark, block eller sten,
3. bortföra sten,
4. bryta kvistar eller fälla eller skada levande eller döda träd eller buskar,
5. elda, inklusive att använda grill, förutom på anvisad plats. Användning av friluftskök är dock tillåten,
6. gräva upp växter eller plocka mossor, lavar eller vedlevande svampar,
7. skada eller störa djurlivet, klättra i boträd eller uppehålla sig nära rovfågelbo, lya eller gryt,
8. på ett störande sätt använda musikanläggning, musikinstrument eller liknande,
9. framföra motordrivet fordon utanför väg eller ställa upp husvagn, släpvagn eller liknande annat än på anvisad plats,
10. a. cykla annat än på anlagd väg/cykelväg,
b. cykla på vissa vägar vid Tyresta by som anges på kartbilaga 1 i bifogad skötselplan,
11. medföra okopplad hund
12. rida annat än på väg eller markerad ridstig,

Datum
2016-09-07

Beteckning
512-2012-24282
0136-02-012

13. under hela året fiska och färdas med båt i det område närmast Åvaåns mynning som anges på kartbilaga 1 i bifogad skötselplan,
14. under perioden 1/4–30/6 färdas med båt inom det område i inre Vissvassfjärden som anges på kartbilaga 1 i bifogad skötselplan,
15. under perioden 1/4 - 31/8 beträda det fågelskyddsområde i inre Vissvassfjärden som anges på kartbilaga 1 i bifogad skötselplan,
16. bedriva lägerverksamhet utan samråd med förvaltaren,
17. placera ut skylt, tavla, affisch, orienteringskontroll, snitsel eller annan markering annat än tillfälligt och då efter samråd med förvaltaren,
18. bedriva tävling eller annan organiserad verksamhet med fler deltagare än 100 utan samråd med förvaltaren,
19. a. tälta inom avgränsat område vid Tyresta by (se kartbilaga 1 i bifogad skötselplan) annat än på anvisad tältplats där man får tälta högst tre dygn i följd,
b. tälta mer än två dygn i följd på en och samma plats i övriga delar av reservatet.
Föreskriften gäller inte inom campingplats,
20. under längre tid än två dygn i följd förankra båt vid annan plats än brygga eller båthamn,
21. släppa ut toalettavfall i havet från fritidsbåt eller annat fartyg,
22. starta, landa eller flyga på lägre höjd än 100 meter med obemannat luftfartyg (t.ex. drönare) inom avgränsat område vid Tyresta by (se kartbilaga 1 i bifogad skötselplan).

Undantag från föreskrifterna återfinns under punkten D nedan.

D. Undantag från föreskrifterna

1. Föreskrift C7 om att skada eller störa djurlivet gäller inte jakt eller fiske som sker enligt gällande bestämmelser.

Föreskrifterna under A och C ovan ska inte utgöra hinder för att

2. förvaltaren eller den som förvaltaren utser genomför skötselåtgärder enligt närmare angivelse i bifogad skötselplan såsom röjning, ringbarkning, avverkning av träd, markbearbetning, muddring, anläggande av anläggningar

Datum
2016-09-07

Beteckning
512-2012-24282
0136-02-012

och anordningar för friluftslivet, gränsmarkering, informationsskyltning samt underhåll av stigar, andra anordningar och anläggningar,

3. förvaltaren använder arbetsfordon eller båt för att utföra åtgärder enligt fastställd skötselplan eller i annat tjänstesyfte,
4. tjänsteman i sjukvårds-, polis- eller räddningsärende använder fordon och hund om det behövs. Anmälan ska om möjligt göras till förvaltaren i förväg, annars snarast efter genomförandet,
5. använda motorfordon utanför väg i samband med jordbruksdrift,
6. utföra normal skötsel av tomt- och gårdsplats,
7. jakträttsinnehavare använder lös hund vid tillåten jakt eller användning av vallhund i jordbruksdriften,
8. jakträttsinnehavare använder terrängskoter (snöskoter eller terränghjuling) för uttransport av fällt vilt,
9. behörig person eftersöker och avlivar skadat vilt och i samband med det medför okopplad hund,
10. innehavare av ledning efter samråd med förvaltaren vidtar åtgärd för underhåll av befintlig ledning eller ledningsgata,
11. väghållaren sköter befintliga vägar med vägområde,
12. räddningstjänsten eller förvaltaren vidtar nödvändiga åtgärder i samband med brandbekämpning,
13. bedriva fiske i Åvaån för avel, miljöövervakning och forskning,
14. bedriva fiskevård genom mindre biotopvårdande insatser i Albysjön, Grändalssjön och Tyresö-Flaten efter samråd med förvaltaren.

Föreskrifternas ikraftträdande

Föreskrifterna träder i kraft tre veckor efter den dag då författningen utkom från trycket i länets författningssamling varvid föreskrifterna i Länsstyrelsens beslut 1993-06-11 (Stockholms läns författningssamling 01FS 1993:56) samt 2013-10-21, upphör att gälla.

Enligt 7 kap. 30 § gäller ordningsföreskrifterna även om de överklagas.

Datum
2016-09-07

Beteckning
512-2012-24282
0136-02-012

Skötsel och förvaltning

Med stöd av 3 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. fastställer Länsstyrelsen bifogad skötselplan (bilaga 1) i de delar som avser Tyresta naturreservat. Tidigare skötselplan för Tyresta naturreservat, fastställd 1993-06-11, upphör att gälla.

Skötselplanen innehåller mål, riktlinjer och åtgärder för reservatets skötsel och förvaltning och är en gemensam skötselplan för Tyresta nationalpark och Tyresta naturreservat. De delar av planen som avser Tyresta nationalpark [avses fastställas/har fastställts] av Naturvårdsverket enligt 7 § nationalparksförordningen (1987:938).

Med stöd av 21 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. beslutar Länsstyrelsen att Stiftelsen Tyrestaskogen ska vara förvaltare för naturreservatet.

Upplysningar

Länsstyrelsen erinrar om övriga bestämmelser till skydd för naturmiljön m.m., av vilka kan nämnas följande:

- Fiskeriverkets föreskrifter (FIFS 2004:36) om fiskeförbud i ett område vid Åvaåns mynning i Östersjön från och med den 15 september till och med 31 december.
- Enligt Länsstyrelsens föreskrifter om sjötrafik gäller hastighetsbegränsningar i Lura ström (5 knop), Storängsfladen (8 knop), Vissvassfjärden (8 knop) Åvaviken (7 knop) och Bagarsundet (5 knop) (01FS 2001:138 och 01FS 2010:109).
- Enligt Länsstyrelsens föreskrifter om sjötrafik råder i Brakmarsviken, Albysjön, Tyresö-Flaten–Lillsjön och Grändalssjön förbud mot trafik med maskindrivna farkost (01FS 2001:138 och 01FS 2004:20).
- Terrängkörningsförbudet i terrängkörningslagen (1975:1313).
- Fridlysningsbestämmelserna. Alla vilda fåglar och däggdjur samt deras ägg, ungar och bon är fredade enligt jaktlagen, undantaget sådana arter som får jagas enligt samma lag. Vissa andra växt- och djurarter är fridlysta enligt 8 kap. miljöbalken och artskyddsförordningen (2007:845).
- Delar av området är ett Natura 2000-område och därför gäller tillståndsplikt för åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka naturmiljön enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken.
- Tyresta naturreservat ingår i sin helhet i ett tätortsnära område med s.k. helgförbud mot älgjakt. I området gäller förbud mot älgjakt under sön- och helgdag samt dag före sön- och helgdag under hela älgjaksperioden.

Datum
2016-09-07

Beteckning
512-2012-24282
0136-02-012

SKÄLEN FÖR LÄNSSTYRELSENS BESLUT

Beskrivning av området

Tyresta naturreservat är beläget i anslutning till Tyresta nationalpark på Södertörn, knappt 2 mil söder om Stockholms centrum. Naturreservatet består av två delområden. Den västra delen av reservatet omsluter odlingslandskapet vid Tyresta by. Den norra och östra delen av reservatet omfattar områden både norr, öster och söder om nationalparken och omfattar en 10 kilometer lång kuststräcka, bland annat längs Kalvfjärden och Ällmorafjärden. Naturreservatet är en del av det sörmländska sprickdalslandskapet som karaktäriseras av flacka hållmarksplatåer som växlar med långsträckta sprickdalar. Området är kuperat, men har små nivåskillnader. De högsta höjderna ligger 50 till 60 meter över havet.

Naturreservatet omsluter således merparten av Tyresta nationalpark och har samma landskapstyp. I naturreservatet finns emellertid inslag av såväl odlingslandskap som kust och marina miljöer, naturmiljöer som saknas i nationalparken. Naturreservatet hyser generellt flera naturtyper än nationalparken. Flera av Natura 2000-områdets naturtyper finns till exempel endast i reservatsdelen.

Den skogklädda marken har en snarlik sammansättning som den inom nationalparken. Hällmarkstallskogarna har stor utbredning också i reservatet, men bördigare skogar finns i sluttningar och dalgångar. Skogarna i reservatet har ett större inslag av lövträd, inte minst ädellövträd, i anslutning till reservatets jordbruksmarker och kustnära delar. Skogen i reservatet är generellt mera påverkad av skogsbruksåtgärder än vad som gäller i nationalparken. Skogsbruksåtgärder har i merparten av reservatet inte utförts sedan början av 1980-talet.

Odlingslandskapet vid Tyresta by och vid Åva gård har höga kulturmiljövärden. I reservatets odlingslandskap finns naturbetesmarker med höga naturvärden, till exempel strandängarna och ekhagarna vid Spirudden. Tyresta by har en ålderdomlig bebyggelsestruktur med högt kulturmiljövärde.

Av särskilt högt naturvärde är Åvaån och dess vattensystem, som också omfattar nationalparken. I ån finns flera skyddsvärda arter, bland annat en för ån särskild havsöringstam.

Tyresta nationalpark och naturreservat är ett av Stockholms mest besökta rekreationsområden och det finns ett stort antal anordningar för friluftslivet. Tyresta by är huvudentré till nationalparken och här finns till exempel naturum Nationalparkernas hus och service för besökarna.

Ärendets beredning

Länsstyrelsen bildade 1986 Tyresta-Åva naturreservat, som omfattade hela den nuvarande Tyresta nationalpark och en stor del av naturreservatet. I Naturvårdsverkets nationalparksplan 1989 föreslogs Tyresta som ny nationalpark. Nationalparken bildades 1993. Samtidigt beslutade Länsstyrelsen att upphäva

Datum
2016-09-07

Beteckning
512-2012-24282
0136-02-012

reservatet i den del som blev nationalpark, samt utvidga reservatet i andra delar. Reservatet bytte också namn till Tyresta naturreservat. Naturreservatet förvaltas sedan 1993 av Stiftelsen Tyrestaskogen, som även är förvaltare för nationalparken.

Efter den stora branden 1999 beslutade Länsstyrelsen 2003 att ändra föreskrifterna för en del av reservatet i syfte att av naturvårdsskäl förbjuda skogsbruk i delar av brandområdet, där skogsbruk tidigare varit tillåtet.

Naturvårdsverket, Länsstyrelsen och Stiftelsen Tyrestaskogen har bedömt att det finns behov av en översyn av föreskrifter och skötselplaner för både Tyresta nationalpark och naturreservat. Naturvårdsverket beslutar om föreskrifter och skötselplan för nationalparken, och Länsstyrelsen beslutar motsvarande när det gäller naturreservatet. Naturvårdsverket och Länsstyrelsen har kommit fram till att det i Tyrestaområdet är lämpligt att ta fram en gemensam skötselplan för nationalparken och naturreservatet.

En utvidgning av reservatet i norr och öster innebär att vattenområde i Långsjön, Gammelströmmen, Tyresö-Flaten, Albysjön och Lycksjön tillförs reservatet. Ytterligare ett par mindre utvidgningar görs för att anpassa reservatsgränsen till fastighetsgränserna för statens fastigheter.

Länsstyrelsen har utarbetat ett förslag till ändrat beslut för Tyresta naturreservat som tillsammans med nämnda skötselplan sänts för yttrande till bland andra berörda sakägare och myndigheter.

Inkomna synpunkter på förslaget till naturreservat

(Kompletteras efter remissen)

Länsstyrelsens bedömning

(Kompletteras efter remissen)

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta beslut kan överklagas hos regeringen, Miljö- och energidepartementet, se bilaga 2.

Beslut i detta ärende har fattats av... (Kompletteras efter remissen)

Bilagor

- A. Skötselplan
- B. Hur man överklagar

Sändlista

(Kompletteras efter remissen)

Förslag 2016-09-07

Skötselplan för Tyresta nationalpark och Tyresta naturreservat

**Haninge och Tyresö kommuner
Stockholms län**

Naturvårdsverket

**Länsstyrelsen
i Stockholms län**

Inledning

Följande skötselplan har tagits fram för Tyresta nationalpark och naturreservat. Planen ersätter tidigare skötselplaner för nationalparken och naturreservatet från 1993.

Eftersom det på många sätt är lämpligt att behandla Tyrestaområdet som en helhet när det gäller till exempel zonindelning och övrig planering för förvaltning av området har Naturvårdsverket och Länsstyrelsen i Stockholms län tagit fram en gemensam skötselplan för området. Planen grundar sig på det förslag till skötselplan som har utarbetats av Stiftelsen Tyrestaskogen (STS) på uppdrag av Naturvårdsverket och Länsstyrelsen.

Skötselplanen består av två delar: dels en beskrivning av området, dels en plandel som anger hur områdets olika delar ska skötas och förvaltas.

Planen har skickats på remiss till [kompletteras].

Planen är fastställd genom Naturvårdsverkets beslut den [datum] (avseende nationalparksdelen) samt Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut den [datum] (avseende naturreservatsdelen).

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	2
A BESKRIVNINGSDDEL	6
A1 Översikt	6
A1.1 Administrativa data	6
A1.2 Översiktskarta	8
A1.3 Markslag och naturtyper	9
A1.4 Livsmiljötyper och arter ingående i Natura 2000	10
A1.5 Vattenförekomster i Tyresta nationalpark och naturreservat	11
A2 Grund för besluten	12
A2.1 Tyresta nationalpark	12
A2.2 Tyresta naturreservat	13
A3 Naturförhållanden och naturvärden	14
A3.1 Inledning	14
A3.2 Klimat och luftföroreningar	16
A3.3 Topografi och geologi	16
A3.4 Naturtyper	17
A3.5 Växtliv	21
A3.6 Djurliv	23
A3.7 Brandhistorik	26
A4 Historia och äldre markanvändning	27
A4.1 Förhistoria och fornlämningar	27
A4.2 Historisk markanvändning	28
A4.3 Från friluftsområde till nationalpark	30
A5 Jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske	31
A5.1 Jordbruk och skogsbruk	31
A5.2 Jakt	32
A5.3 Fiske	32
A6 Besökare i Tyrestaområdet	33
A6.1 Om besökarna	33
A6.2 Anordningar för besökare	34
A6.3 Särskilda verksamheter i Tyrestaområdet	36
A7 Byggnader och anläggningar	38
A7.1 Byggnader	38
A7.2 Småbåtshamnar och camping	39
B PLANDEL	40
B1 Zonering för planering och förvaltning av nationalparken och naturreservatet	40
B1.1 Principer	40
B1.2 Zon I, orörd zon/kärnområde	41
B1.3 Zon II, lågaktivitetszon	41
B1.4 Zon III, högaktivitetszon	42

B1.5	Zon IV, skogsbrukszon	42
B1.6	Zon V, anläggningszon	43
B2	Tyresta nationalpark. Plan för skötsel av mark och vatten	44
B2.1	Övergripande mål	44
B2.2	Skötsel av naturtyper	44
B2.3	Brand och stormfällning i nationalparken	46
B2.4	Skötsel av kulturmiljöer	46
B2.5	Skötselområden	47
B3	Tyresta naturreservat. Plan för skötsel av mark och vatten	50
B3.1	Övergripande mål	50
B3.2	Skötsel av naturtyper – skötselområden	50
B3.3	Skötselområden A. Skogar och våtmarker med i huvudsak fri utveckling	51
B3.4	Skötselområden B. Skogar och våtmarker med naturvårdsskötsel	52
B3.5	Skötselområden C – skogsmark med naturvårdsanpassat skogsbruk	68
B3.6	Skötselområden Å – Åkermark	70
B3.7	Skötselområden G – Betes- och slåttermark (naturlig och kultiverad)	70
B3.8	Skötselområden L – limnisk miljö (sjöar, vattendrag och anlagda våtmarker)	86
B3.9	Skötselområde M – Marin miljö (havsmiljö)	89
B3.10	Skötselområden T – Tomt, gårdsplats och aktivitetsområden	91
B3.11	Brand och stormfällning i naturreservatet	94
B3.12	Skötsel av fornlämningar	95
B4	Åtgärder för växt- och djurarter	96
B4.1	Rödlistade arter i nationalparken och naturreservatet	96
B4.2	Arter och livsmiljötyper enligt EU:s art- och habitatdirektiv och fågeldirektiv	97
B4.3	Fågelskyddsområden och områden med fiskeförbud	97
B5	Besökare	98
B5.1	Friluftsliv och besökare i nationalparken och naturreservatet	98
B5.2	Att ta sig till Tyrestaområdet	100
B5.3	Entréer	101
B5.4	Målpunkter	103
B5.5	Information	104
B5.6	Gränsmarkering	106
B5.7	Naturum	106
B5.8	Stigar och leder	107
B5.9	Övriga anordningar för friluftslivet	110
B5.10	Regler för besökare m.m.	112
B6	Turism och annan organiserad verksamhet	114
B6.1	Organiserad verksamhet, allmänt	114
B6.2	Orientering och annan idrott	115
B7	Jakt	115
B7.1	Jaktförbud i nationalparken	115
B7.2	Jakt i naturreservatet	116
B8	Fiske och fiskevård	116
B8.1	Fiske i nationalparken	116
B8.2	Fiske i naturreservatet	116

B9	Plan för byggnader	117
B9.1	Byggnader i nationalparken	118
B9.2	Byggnader i naturreservatet	118
B10	Vägar och ledningsnät	118
B10.1	Vägar och ledningsnät i nationalparken	118
B10.2	Vägar och ledningsnät i naturreservatet	119
B11	Förvaltning	120
B11.1	Naturvårdsförvaltning	120
B11.2	Tillsyn och övervakning	120
B11.3	Fastighetsförvaltning	121
B11.4	Lokal delaktighet	121
B11.5	Miljöanpassning av förvaltningen	121
B12	Uppföljning och utvärdering	121
B12.1	Uppföljning enligt art- och habitatdirektivet, fågeldirektivet samt av skyddade områden	121
B12.2	Forskning, miljöövervakning och övrig dokumentation	122
B12.3	Besöksstudier	124
B12.4	Revidering av skötselplanen	124
B13	Finansiering av förvaltningen	124
B14	Åtgärdsplan	125
B14.1	Skötsel av mark och vatten, nationalparken	125
B14.2	Skötsel av mark och vatten, naturreservatet	125
B14.3	Friluftsanordningar, information m.m. (NP och NR)	127
B14.4	Utredningar, dokumentation m.m. (NP och NR)	128

KÄLLFÖRTECKNING **129**

BILAGOR

Bilaga 1.*	Naturvårdsverkets föreskrifter för Tyresta nationalpark
Bilaga 2.*	Naturvårdsverkets beslut om fastställelse av skötselplan för Tyresta nationalpark
Bilaga 3.*	Länsstyrelsens beslut om ändring av Tyresta naturreservat
Bilaga 4.*	Stadgar för Stiftelsen Tyrestaskogen
Bilaga 5.	Rödlistade djur- och växtarter i Tyresta nationalpark och naturreservat
Bilaga 6.	Rekreativ bärformåga

KARTBILAGOR

Kartbilaga 1	Gränser och bestämmelser
Kartbilaga 2	Natura 2000-området Tyresta-Åva
Kartbilaga 3	Zonindelning
Kartbilaga 4 A-D	Skötselområden
Kartbilaga 5	Friluftsanläggningar m.m.
Kartbilaga 6	Bebyggelse

* Bilagor som ska ingå i slutlig version, ej i remiss

A Beskrivningsdel

A1 Översikt

A1.1 Administrativa data

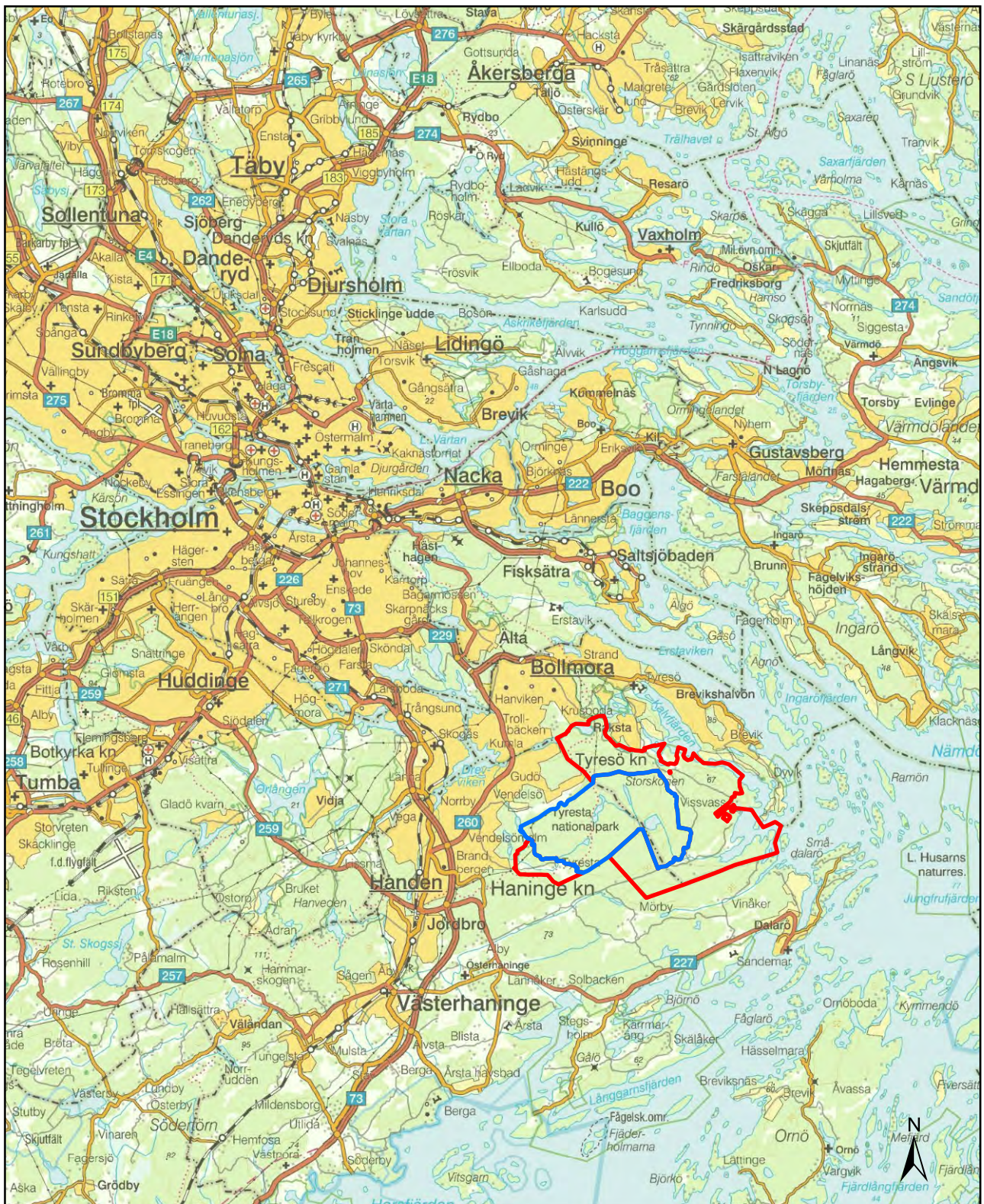
Tyresta nationalpark

Naturvårdsregister-ID	2001214
Beslutsdatum	1993-04-06
Län	Stockholm
Kommuner	Haninge och Tyresö
Socknar	Österhaninge och Tyresö
Läge	20 km fågelvägen sydost om Stockholms centrum.
Naturgeografisk region	Region 24, Svealands sprickdalsterräng med lerslättdalar och sjöbäcken samt region 25, Östersjökusten med skärgårdar samt Åland.
Area	1 962,1 hektar varav 1 878,8 hektar land
Fastigheter	<i>Haninge kommun:</i> Tyresta 1:21 <i>Tyresö kommun:</i> Tyresö 1:834
Fastighetsägare	Staten genom Naturvårdsverket
Förvaltare	Stiftelsen Tyrestaskogen
Natura 2000	SE0110017 Tyresta-Åva

Tyresta naturreservat

Naturvårdsregister-ID	2001110
Beslutsdatum	1986-04-09 (bildande)
Nya beslutsdatum	1993-06-11 (ändring) samt 2003-10-21 (ändring)
Län	Stockholm
Kommuner	Haninge och Tyresö
Socknar	Österhaninge och Tyresö
Läge	20 km fågelvägen sydost om Stockholms centrum. Reservatet omfattar två delar. Den västra delen, vid Tyresta by, är belägen i Haninge kommun. Den östra delen ligger norr, öster och söder om nationalparken och är huvudsakligen belägen i Tyresö kommun, men till en mindre del i Haninge kommun.
Naturgeografisk region	Region 24, Svealands sprickdalsterräng med lerslättdalar och sjöbäcken samt region 25, Östersjökusten med skärgårdar samt Åland.
Area	2 949 hektar varav 2 605 hektar land
Fastigheter	(Inklusive marksamfälligheter. Berörs helt eller delvis av naturreservatet) <i>Haninge kommun:</i> Österhaninge-Mörby 1:1, 2:2, 2:4 och 2:5, Tyresta 1:3, 1:10, 1:31, s:1, s:2, s:3, s:4, s:5 och s:6 <i>Tyresö kommun:</i> Båthuset 1:2, 1:3, 1:4 och FS:1, Rundmar 1:1, 1:2 och 1:37, Tyresö 1:144, 1:793, 1:848, 1:849, 1:850, 1:856, s:3, s:4 och s:6, Vissvass 1:6, 1:16, 1:21, 2:12, 3:1, 4:1, 4:2, 5:1, s:1, s:2, s:3, s:4, s:5, FS:6 och FS:7, Åva 1:1, 3:1 och 4:1, Ällmora 1:1 och 1:172
Fastighetsägare	Staten genom Naturvårdsverket, Stockholms stad, Tyresö kommun samt enskilda
Förvaltare	Stiftelsen Tyrestaskogen
Natura 2000	SE0110017 Tyresta-Åva

A 1.2 Översiktskarta

Bakgrundskarta © Lantmäteriet, 2008. Ur Geografiska Sverigedata, 106-2004/188-AB

- Tyresta nationalpark
- Tyresta naturreservat

0 8 Km

Skala 1: 250 000

A1.3 Markslag och naturtyper

Tabell 1. Naturtyper och markslag i Tyresta nationalpark och naturreservat

Naturtyp	Area, hektar Tyresta NP	Area, hektar Tyresta NR
Produktiv skogsmark	1 543,2	1 985,6
varav		
Tallskog	569,6	533,4
Granskog	156,5	345,4
Barrblandskog	303,8	437,8
Barrsumpskog	85,0	88,0
Lövblandad barrskog	79,6	198,7
Trivial lövskog	11,0	76,5
Ädellövskog	7,1	75,9
Trivial lövskog med inslag av ädellöv	2,9	24,4
Lövsumpskog	9,7	12,5
Brandfält	318,1	192,9
Hällmarksimpediment	251,4	310,9
Sumpskogsimpediment	24,8	21,6
Skogsmark totalt (produktiv och skogsimpediment)	1 819,4	2 318,0
Odlad mark		95,6
Betesmark		21,1
Våtmark	53,9	21,6
Lomnogen eller saltpåverkad våtmark		2,8
Hävdad våtmark		2,5
Övrig öppen mark	4,8	137,6
Substratmark	0,2	1,0
Exploaterad mark	0,5	5,7
Summa landarea	1 878,8	2 605,7
Hav		298,7
Sötvatten	83,3	44,9
Nationalparkens resp. naturreservatets totalarea	1 962,1	2 949,3

(Källa: VIC natur, KNAS, kontinuerlig naturtypskartering, uttag 2016-08-16)

Tabell 2. Marina habitat enligt EUNIS i Tyresta naturreservat

Habitat	Procent av havsbotten
Gasläckande finsediment	38
Finsediment	28
Glaciallera	23
Infralitoral skyddad hårbotten (0–25 m)	8
Täta vassbälten	2
Infralitoral mosaik av hård- och mjukbotten (0–25 m)	1

EUNIS (European Nature Information System) kombinerar kunskap om djup, vågexponering och bottensubstrat för att ge en bild av marina miljöer.

A1.4 Livsmiljötyper och arter ingående i Natura 2000

Natura 2000-området Tyresta-Åva (kartbilaga 2) omfattar hela Tyresta nationalpark, de östra delarna av Tyresta naturreservat samt hela Hammarbergets naturreservat. Hammarbergets naturreservat har ett eget reservatsbeslut med skötselplan och omfattas alltså inte av föreliggande skötselplan.

Till Natura 2000-området finns det en bevarandeplan. I den anges bland annat beskrivningar över livsmiljötyperna, mål och bevarandeåtgärder. De åtgärder som är aktuella att genomföra finns angivna i denna skötselplan.

Tabell 3. Livsmiljötyper i Tyresta nationalpark och naturreservat enligt art- och habitatdirektivet

Livsmiljökod	Livsmiljötypens namn
1630*	Havsstrandängar av Östersjötyp
3110	Oligotrofa mineralfattiga sjöar i slättområden
3160	Dystrofa sjöar och småvatten
6270*	Artrika torra-friska låglandsgräsmarker av fennoskandisk typ
7140	Öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn
9010*	Västlig taiga och utvecklingsområden mot västlig taiga
9020*	Boreonemorala äldre naturliga ädellövskogar av fennoskandisk typ med rik epifytflora
9070	Trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ
9080	Lövsumpskogar av fennoskandisk typ
9180*	Lind-lönnskogar i sluttningar och raviner
91D0*	Skogbevuxen myr

* Prioriterad naturtyp enligt art- och habitatdirektivet.

Tabell 4. Arter i Tyresta nationalpark och naturreservat enligt art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet

Artens kod	Svenskt namn	Vetenskapligt namn
1386	Grön sköldmossa	<i>Buxbaumia viridis</i>
A108	Tjäder	<i>Tetrao urogallus</i>
A094	Fiskgjuse	<i>Pandion haliaetus</i>
A241	Tretåig hackspett	<i>Picooides tridactylus</i>
A236	Spillkråka	<i>Dryocopus martius</i>
A002	Storlom	<i>Gavia arctica</i>
A072	Bivråk	<i>Pernis apivorus</i>
A409	Orre	<i>Tetrao tetrix</i>
A217	Sparvuggla	<i>Glaucidium passerinum</i>
A246	Trädlärka	<i>Lullula arborea</i>

A1.5 Vattenförekomster i Tyresta nationalpark och naturreservat

I Tyresta nationalpark är Stensjön, Bylsjön och Långsjön¹ föreslagna som vattenförekomster enligt förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön. på grund av att de ingår i ett Natura 2000-område och uppfyller kriterierna för de limniska livsmiljötyperna 3110 Oligotrofa mineralfattiga sjöar i slättområden (Långsjön och Stensjön) respektive 3160 Dystrofa sjöar och småvatten (Bylsjön). Kalvfjärden, Ällmorafjärden, Vissvassfjärden, Åvaviken och Gränöfjärden är kustvattenförekomster med delar inom Tyresta naturreservat. Övriga sjöar i nationalparken och naturreservatet är inte klassificerade som vattenförekomster.

I tabell 5 redovisas nuvarande ekologisk status samt miljö kvalitetsnormen för dessa vattenområden. För att vattenförekomst ska ha god ekologisk status fordras även att vattenanknutna naturtyper och arter i Natura 2000-områden som ligger i vattenförekomsten har gynnsam bevarandestatus. I detta fall gäller det alltså att livsmiljötyperna 3110, 3160 och 1630 samt arterna fiskgjuse och storlom måste ha gynnsam bevarandestatus i området för att berörda vattenförekomster ska kunna uppnå god ekologisk status.

Tabell 5. Vattenförekomster och förslag på vattenförekomster i Tyresta nationalpark och naturreservat enligt vattendirektivet

EU ID	Namn	Ekologisk status	Miljö kvalitetsnorm
656515-164330	Stensjön	God	God (preliminär)
656640-164224	Långsjön (NP)	God	God (preliminär)
656435-164045	Bylsjön	Hög	Hög (preliminär)
SE591280-182070	Kalvfjärden	Måttlig	God 2021
SE591090-182300	Vissvassfjärden	Måttlig	God 2021
SE591050-182320	Åvaviken	Måttlig	God 2021
SE591160-182400	Ällmoraviken	Måttlig	God 2021

¹ Det finns två Långsjön i området: Långsjön som ligger norr om Stensjön i Tyresta nationalpark, och Långsjön som till en mindre del ingår i Tyresta naturreservat i nordväst.

A2 Grund för besluten

A2.1 Tyresta nationalpark

Följande text är ett utdrag ur regeringens proposition om inrättande av Tyresta nationalpark (prop. 1992/93:205).

”Tyrestaområdets märkligaste och från naturvårdssynpunkt mest värdefulla förhållanden är knutna till dess urskogar. Med utgångspunkt från den landsomfattande urskogsinventeringens kriterier, dvs. storlek, ålder, grad av kulturpåverkan och mångformighet, står Tyrestaområdet i särklass i vårt land söder om Dalälven. Området har få motsvarigheter i södra Norrland och inte heller i södra Finland finns ett lika stort område av denna orörda karaktär. Döda träd från äldre generationer förekommer allmänt. En stor del av trädbestånden är mellan 120 och 350 år gamla och är på grund av hög ålder genomgående grovstammiga och högväxta.

Dessa förhållanden gäller för huvuddelen av Tyrestas skogar inom en yta av ca 1 300 hektar. Yngre, mer påverkade bestånd förekommer här och var, bl.a. vid Tyresta by och i dalgångarna öster om byn. Öster om Årsjön finns också yngre skog inom ett 150 hektar stort brandfält från år 1914. Inom det angränsande Åvaområdet är skogen yngre och mer påverkad av huggningar. Även några hyggen har tagits upp i sen tid. I stort sett är även dessa delar förhållandevis opåverkade, särskilt hållmarkstallskogarna. Flera raviner och dalgångar innehåller grovväxt gammal granskog och i synnerhet området mot Stensjön har en brant kuperad vildmarkskaraktär.

Området har även värden för djurlivet med häckande arter som tjäder, storlom, fiskgjuse samt ugglor och hackspettar. Dessutom finns en värdefull stam av havsvandrande öring. I syfte att bevara öringstammen sker regelbunden kalkning av Åvaåsystemet².

Tyresta-Åva är ett välkänt och för friluftsliv livligt frekventerat område såväl sommar som vinter. Området kan nås från flera håll, bl.a. från Tyresta by som är en kulturhistoriskt intressant miljö med välbevarad äldre bebyggelsestruktur.”

— — —

”Sammanfattningsvis kan sägas att Tyresta är ett representativt avsnitt av sprickdalslandskapet i östra Sverige. Det är ett stort, märkligt vildmarksområde intill Stockholm. Det är också ett av landets mest värdefulla urskogsområden. Genom det tätortsnära läget och den intresseväckande naturen har området stor betydelse för friluftsliv och naturstudier. Stockholms län får härigenom ytterligare en nationalpark utöver Ängsö nationalpark. Området är väl värt att avsättas och ges ett starkt framtida skydd som nationalpark. Jag anser därför att Tyresta nationalpark bör inrättas med syfte att för framtiden bevara ett representativt sprickdalslandskap med omfattande urskogar och värdefull natur i övrigt.”

² Kalkningen av sjösystemet har numera upphört.

Nationalparkens syfte

Syftet med Tyresta nationalpark är enligt 1 § nationalparksförordningen (1987:938) att bevara ett representativt sprickdalslandskap med omfattande urskogar och värdefull natur i övrigt.

Syftet uppnås genom att

- säkerställa att områdets skogar och värdefulla natur i övrigt bevaras och att besökare ges förutsättningar att uppleva orördhet och stillhet,
- inte tillåta exploaterande verksamhet, skadegörelse på mark och vegetation, jakt, fiske eller tävlingsverksamhet,
- allmänhetens möjlighet att uppleva områdets natur underlättas på ändamålsenligt sätt,
- förvalta områdets skogar och våtmarker genom fri utveckling.

Föreskrifter

Föreskrifterna för nationalparken återfinns i bilaga 1 [bilagan ej i denna version].

A2.2 Tyresta naturreservat

Tyresta naturreservat är en del av det stora obrutna naturområde på gränsen mellan Tyresö och Haninge kommuner vars kärna är Tyresta nationalpark. Området är en del av det sörmländska sprickdalslandskapet som karaktäriseras av flacka hällmarksplatåer som växlar med långsträckta sprickdalar, ofta innehållande sjöar och vattendrag. Området är småkuperat och har små nivåskillnader. Högsta höjderna i reservatet ligger 50–60 meter över havet.

Reservatet omsluter nästan helt nationalparken och utgörs liksom den i huvudsak av skogsmark med hög andel hällmarkstallskog. Tyresta naturreservat har dock en mera varierad natur med inslag av ädellövskog, odlingslandskap och en lång kuststräcka med flera grunda, produktiva havsvikar. Södra delarna av Åvaåns tillrinningsområde ingår också i naturreservatet.

Reservatet rymmer höga naturvärden, kulturmiljövärden och upplevelsevärden. Storleken på reservatet ger möjligheter till att bevara och utveckla både biologisk mångfald och attraktiviteten för friluftslivet. Tyresta by med visningsjordbruk utgör Tyrestaområdets huvudentré och vid Åva gård ligger områdets mest betydande jordbruk, som har mjölkproduktion.

Naturreservatets syfte

Syftet med Tyresta naturreservat är enligt Länsstyrelsens beslut den [.....] att bevara och vårda ett stort, tätortsnära naturområde av mycket högt värde för biologisk mångfald, kulturmiljö och friluftsliv med dess skogar, våtmarker, odlingslandskap, vattenmiljöer samt växt- och djurliv. Naturreservatet ska fungera

som en skyddszon för den angränsande nationalparken. Skyddet av området ska bidra till att uppnå gynnsamt tillstånd för de livsmiljötyper och arter enligt EU:s art- och habitatdirektiv som förekommer i området.

Syftet ska uppnås genom att

- skogen i skötselområde A i huvudsak lämnas till fri utveckling,
- skogen i skötselområden B sköts genom naturvårdande åtgärder för att gynna biologisk mångfald och friluftsliv. I skötselområden C bedrivs skogsbruk enligt skogsvårdslagens (1979:429) bestämmelser,
- odlingslandskapet med dess naturvärden och kulturhistoriska värden inom skötselområdena Å och G bevaras genom främst fortsatt jordbruk med åkerbruk och betesdrift,
- naturvärdena i vattenmiljöerna bevaras, såväl i havet som i sjöar och vattendrag,
- området förvaltas så att det bidrar till att vattenförekomsterna uppnår minst god ekologisk status enligt förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön,
- besökare erbjuds goda förutsättningar till naturupplevelser genom bra och ändamålsenliga anordningar, information och service,
- området zoneras så att såväl skyddsanspråk som besökarnas möjligheter till upplevelser och aktiviteter tillgodoses,
- kulturmiljöer, fornlämningar och andra kulturlämningar bevaras och tydliggörs i landskapet,
- befintliga byggnader och anläggningar förvaltas så att kulturvärden bevaras och utgör en tillgång för området,
- tillkomsten av nya byggnader och anläggningar i första hand sker i anslutning till befintlig bebyggelse eller att byggnaderna eller anläggningarna behövs för friluftslivet, naturpedagogik, jordbruket eller i övrigt för områdets skötsel.

Föreskrifter

Föreskrifterna för naturreservatet återfinns i gällande reservatsbeslut, se bilaga 3 [bilagan ej i denna version, se istället reservatsbeslutet].

A3 Naturförhållanden och naturvärden

A3.1 Inledning

Tyresta nationalpark

Tyresta nationalpark är belägen på halvön Södertörn i landskapet Södermanland, bara 20 kilometer söder om Stockholms centrum. Topografiskt är området en del av det sörmländska sprickdalslandskapet, vars utmärkande drag är de flacka hållmarksplåtarna som omväxlar med långsträckta och ibland sjöutfyllda

sprickdalar. Området är småkuperat genom att mindre system av sprickor och hållmarker avlöser varandra. Nivåskillnaderna är dock sällan stora och högsta punkten ligger endast 85 meter över havet.

Vegetationen i nationalparken består till största delen av högt belägna, glesa hållmarkstallskogar som växlar med myrar, sumpskogar och högstammiga gran- och blandskogar i sänkorna. Flera skogssjöar och tjärnar finns i nationalparken. Området är i huvudsak opåverkat av skogsbruk sedan mer än 100 år och hyser stora arealer av urskog och gammal naturskog. En stor del av skogen är emellertid präglad av 1999 års skogsbrand.

Tyrestaområdets betydelse för friluftslivet och de höga naturvärdena har varit kända länge. Områdets stora värde för friluftslivet var också ett av huvudskälen till att Stockholms stad köpte Tyresta 1936. År 1982 redovisades området med högsta värdeklass i Naturvårdsverkets urskogsinventering, bland annat med anledning av områdets storlek, skogens höga ålder och stora variationsrikedom. I Naturvårdsverkets nationalparksplan från 1989 sägs att ”med utgångspunkt från den landsomfattande urskogsinventeringens kriterier (främst storlek, ålder, grad av kulturpåverkan, mångformighet) står Tyresta i särklass i Sverige söder om Dalälven”.

En stor del av bestånden är mellan 120 och 350 år gamla. Döda träd i alla nedbrytningsstadier förekommer allmänt. Stubbar från avverkningar saknas eller förekommer endast sporadiskt. Bestånden är genomgående grovstammiga och högväxta. Dessa förhållanden gäller för huvuddelen av Tyrestas skogar inom en yta av 1 300 hektar. Urskogen hyser en skyddsvärd fauna och flora med ett flertal ovanliga och hotade arter som är mer eller mindre knutna till urskogsmiljön.

Tyresta naturreservat

Naturreservatet omsluter merparten av nationalparken och består av samma landskapstyp. I naturreservatet finns emellertid inslag av såväl odlingslandskap som en cirka 10 kilometer lång kustremsa mot Östersjön. Naturreservatet hyser generellt fler typer av naturmiljöer än nationalparken. Flera av Natura 2000-naturtyperna finns till exempel endast i reservatsdelen.

Den skogbeväxta marken har en snarlik sammansättning som den inom nationalparken, men är generellt mera påverkad av skogsbruk än denna. Hållmarkstallskogarna dominerar även i reservatet, men bördigare skogar finns i sluttningar och dalgångar. Skogarna i reservatet har ett större inslag av lövträd, inte minst ädellövträd, i anslutning till reservatets jordbruksmarker och kustnära delar.

Odlingslandskapet vid Tyresta by och vid Åva gård har höga kulturmiljövärden. I reservatets odlingslandskap finns naturbetesmarker med höga naturvärden, till exempel strandängarna och ekhagarna vid Spirudden. Av särskilt högt naturvärde är Åvaån och dess vattensystem, som också berör nationalparken. I ån finns flera skyddsvärda arter, bland annat en för ån särskild havsöringstam.

A3.2 Klimat och luftföroreningar

Nederbörd

Den verkliga årsnederbörden skattas – med den senaste 30-årsperioden som grund – i medeltal till ca 700 mm per år. Tyresta, liksom andra områden i östra Sverige, drabbas ofta av vår- och försommartorka. Vegetationsperiodens längd är ungefär 190 dagar (medeltemperatur över +5 grader C) och snötäckets varaktighet är cirka 80 dagar.

Luftföroreningar och nedfall av svavel och kväve

Nedfall av svavel och kväve påverkar naturmiljön genom bland annat försurning och övergödningseffekter. Svavelnedfallet var som högst under 1960- och 1970-talen och har därefter minskat till uppskattningsvis 3–4 kg svavel per hektar år 2008. Prognosen för år 2020 anger 2–2,5 kg svavel per ha och år. Kvävenedfallet uppskattas till 7–8 kg kväve per hektar och år och prognosen för år 2020 anger 4,5–5,5 kg/ha och år. Om nedfallet år 2020 är enligt beräkningarna eller lägre uppnås ett läge som bedöms som tillfredsställande ur försurnings synpunkt. Då uppfylls även miljö kvalitetsmålet ”Bara naturlig försurning”. Kvardröjande försurning finns dock kvar under en längre tid främst beroende på att marken reagerar långsamt på förändringar.

A3.3 Topografi och geologi

Terrängformer

Tyrestaområdet är som nämnts beläget i ett typiskt sprickdalslandskap. Terrängen är generellt flack, inga berg höjer sig nämnvärt i landskapet. Det flacka landskapet genomkorsas av sprickdalar, vilket gör att landskapet i den mindre skalan uppfattas som förhållandevis kuperat. Tyrestaområdet genomkorsas av flera nord-sydligt orienterade spricksystem, i vilka de flesta sjöarna är belägna. Det finns även ett system av sydväst-nordostligt orienterade sprickdalar. Sprickdalslandskapet i området är i stort format av den storskaliga veckning av berggrunden som ses i dag i form av ett pärlband av öar i Stockholms skärgård, vilka bildar ett S-format mönster utmed kusten. En del i detta veckmönster ses till exempel i den bågform som bildas av Kalvfjärden–Ällmorafjärden–Vissvassfjärden–Åvaviken.

Nivåskillnaderna inom området är förhållandevis små och större branter saknas med några få undantag som vid Lycksjön, Årsjön och Stensjön. Här är höjdskillnaderna som mest 30–40 meter. Stora, plåtåartade hållmarksområden dominerar, som exempelvis öster om Årsjön. De högsta partierna är belägna drygt 80 meter över havet och finns bland annat norr och öster om Årsjön, norr om Stensjön samt mellan Vissvass och Åva nära kusten.

Berggrund

Berggrunden utgörs av tre bergartstyper: sedimentära bergarter, magmatiska bergarter av granitisk typ och magmatiska bergarter i form av amfibolit. Dessa bildades för omkring 1 900 miljoner år sedan och omvandlades därefter på stort djup i jordskorpan. Omvandlingen ses idag i form av att bergarterna i allmänhet är

gnejsiga och ibland delvis omsmälta, vilket bland annat gav upphov till små röda granater. I området finns bergarten charnockit som påvisar en ovanlig hög omvandlingstemperatur men inte särskilt högt tryck. Denna bergart är relativt ovanlig i Sverige och intressant för kunskapen om berggrundens historia. Förekomsten i Tyresta kan bli aktuell för framtida forskning. Dominerande bergarter är sedimentära gnejser, sur gnejsgranit och rödgrå-grå intermediära och basiska gnejsgraniter. Mindre områden med grönsten finns bland annat norr om Tyresta by, vid Nedre Dammen, Lanan, Trehörningen, runt Stensjön och vid Sandudden-Gammelmyra. Vid Stensjön finns också några smala stråk av leptit.

Lösa jordlager och spår efter nedisning

Tyrestaområdet är liksom hela Stockholms län beläget under högsta kustlinjen. Under den senaste istidens avsmältningsskede låg således hela området under vatten, vilket också avspeglar sig i de kvartära avlagringarna. De kala och vegetationsfattiga berghällarna dominerar på höjdpartierna och utgör mer än hälften av landytan. Hällarna är karakteristiskt rundade och slipade av isen och isräfflor förekommer allmänt. Dominerande riktning för dessa är NNV–SSO. Typiskt för Tyresta och hela Södertörn är också avsaknaden av morän och större block på höjdpartierna.

De lösa avlagringarna har svallats ut och samlats i skrevor och dalgångar. Dominerande jordart är svallad morän som mest hittas på hällarnas sluttningar. Den har i allmänhet inte någon större mäktighet, sällan mer än någon meter. Glacial- och postglacial lera täcker stora delar av odlingsmarkerna och förekommer även i lägre liggande skogsområden, främst i naturreservatet (till exempel Mordal). Leran är relativt kalkhaltig och hyser ofta områdets rikaste flora, främst nära kusten och i norr. Sandjordar förekommer i liten omfattning men hittas bland annat kring Tyresta by och utmed Åvavägen. Torv upptar stora arealer i myrmarker och sumpskogar.

Tre jättegrytor med 20–50 centimeters djup ligger vid Sörmlandsleden strax söder om Årsjön. Ytterligare två jättegrytor med ungefär samma dimensioner finns i skogen strax öster om Årsjöns södra del. Nära Mörkdalen i områdets nordöstra hörn finns åtta jättegrytor, varav den största är cirka en meter i diameter.

A3.4 Naturtyper

Skogar

Tyrestaområdets skogsmiljöer är präglade av sprickdalslandskapets varierade terräng och jordartsfördelning. Skogarna är uppbrutna i en mosaik, där sjöar, myrar och odlingslandskap utgör karaktäristiska inslag.

Nationalparkens barrskogar och blandskogar utgörs till stor del av urskogar och naturskogar med få spår av sentida mänsklig påverkan. Det finns en riklig tillgång på strukturer som tillhör naturskogen, till exempel mycket gamla och senvuxna träd samt död ved i olika nedbrytningsstadier, såväl stående som liggande. Mängden död ved är ofta mycket hög. Många bestånd är olikåldriga och luckiga.

Hällmarkstallskogen är den vanligaste skogstypen i såväl nationalparken som naturreservatet och dominerar helt de högst belägna terrängavsnitten. Berget går ofta i dagen och domineras av mattor av renlavar. Skogen är vanligen gles och kärlväxtfloran är artfattig och domineras av ljung. Tyrestas hällmarkstallskogar är överlag mycket gamla och är ett kännetecken för området. I dessa skogar är den äldsta trädgenerationen ofta äldre än 300 år. Fina exempel finns bland annat väster om Årsjön-Årsjötjärn. Tallskogar med fältskikt av ris som lingon, blåbär och ljung förekommer också i sluttningar med sandiga och grusiga jordar. Tall förekommer också som tallmossar, med skvattram i fältskiktet.

I sluttningar och dalgångar finner man grandominerade skogar. Den vanligaste typen är blåbärsgrenskogen som uppträder på friska marker. Örtrik grenskog, ofta med inslag av lövträd, förekommer på humusrika jordar på friska-fuktiga marker, främst i reservatets kustnära delar. Bland vanligare arter i den örtrika grenskogen finner man blåsippa och vitsippa, skogsviol, harsyra och skogskovall. Gransumpskogar förekommer i mindre bestånd, oftast uppblandad med klibbal, vårtbjörk och glasbjörk, och uppträder i svackor med ytligt eller högt grundvatten och i kärrkanter. Skogstypen täcker sällan större arealer. Förutom blåbär och lingon är också skogsfräken, revlumner, hund- och stjärnstarr samt vit- och björnmossor vanliga inslag. I nationalparkens gransumpskogar förekommer orkidén spindelblomster.

Triviallövskogen utgörs av asp, björk, klibbal, sälg, rönn och hägg. Idag äldre lövskog har ofta uppkommit på gamla slåttermarker eller betesmarker som tidigare varit bevuxna med ett glesare trädskikt och kan vara örtrika och i övrigt hysa höga naturvärden, i synnerhet där hasselbuskar ingår. Goda exempel finns kring Övre kärret som hyser en rad mindre vanliga kärlväxter som frösöstarr och orkidéerna nästrot, grönkulla och tvåblad. Det 450 hektar stora brandområdet från branden 1999 hyser stora arealer ungskog av främst triviallöv, viket är en del i den typiska successionen efter en brand. Sälgi är vanlig på brandfältet. Alsumpskogar uppträder vid stränder och andra fuktiga marker. Tyresta har emellertid få välutvecklade alkärr. Det finaste exemplet finner man nordväst om Brakmaren där alarna står på väl utvecklade socklar. Här växer kärrbräken, slokstarr och missne.

Ädellövskogen utgörs av ek, lind, ask, alm och lönn och förekommer främst nära kusten och då främst kring Stormyra-Brakmaren och i Åva. Ädellövskogen kring Stormyra-Brakmaren hör till länets finaste. Här finner man ett stort antal sällsynta arter varav många är rödlistade. Bland kärlväxter kan nämnas gräsen skogskorn (VU), strävlost (NT) och storgröe (NT) och bland örterna lundviol, myskmadra och underviol. Lunglav är vanlig här, främst på lönn och ek. Bland andra rödlistade lavar kan nämnas blyertslav (NT), skuggoranglav (NT), klosterlav (VU), almlav (VU) och rosa skärelav (NT). Ett flertal rödlistade insekter förekommer också här (se avsnitt A3.6).

Eken är det vanligaste ädellövträdet. Den är spridd i hela Tyresta och förekommer som solitär eller gruppvis i områdets barrskogar. I Åvaområdet finns ekhagar, till

exempel vid Stavholmen–Spirudden. Tyrestaområdet hyser sex jätteeckor med en omkrets över 5 meter, samtliga står kring Stormyra–Brakmaren. Lind är spridd i kustområdena och i sluttningar i barrskogen. Ask är vanligast nära kusten. Alm och lönn hittas främst kring Stormyra–Brakmaren. En östvänd brant domineras av gammal alm vilket är ovanligt i regionen.

Odlingslandskap

Områdets brukade odlingslandskap finns i naturreservatet, främst vid Åva och vid Tyresta by. Åva gård är områdets enda betydande jordbruk med modern mjölkproduktion. Vid Tyresta by finns reservatets andra jordbruk som under de senaste åren har fått en ny inriktning som småjordbruk med ekologisk odling, betesdjur av lantrastyp samt visningsverksamhet med ytterligare husdjur. Gården drivs i Stiftelsen Tyrestaskogens egen regi.

Åkermarken inom reservatet är koncentrerad kring brukningscentrumen Åva och Tyresta by och kring Stormyra i norr. Det finns även en del nedlagd åkermark i andra delar av reservatet. Naturbetesmarker med höga naturvärden förekommer på flera ställen. De med högst naturvärden finns vid Spirudden, Stavholmen och Ängsudden. Vid Spirudden och Stavholmen finns dels strandängar med smultronklöver, dels ekhagmarker och andra halvöppna och öppna naturbetesmarker där arter som Adam och Eva förekommer rikligt. Även kring Tyresta by finns naturbetesmarker.

Nationalparkens enda hävdade öppna kulturmark finns vid Stensjödal, en gammal mjölnarbostad med gårdsplan och anslutande öppen ängsmark som används som lägerplats.

Våtmarker

Andelen våtmark är liksom i regionen i övrigt inte speciellt hög. Den helt dominerande våtmarkstypen är skvatramtallmyren som förekommer allmänt i svackor på hällmarkerna. Små fattigkärr ligger insprängda i skogen överallt i området. De är oftast bevuxna med björk, al och tall. Större öppna ytor är sällsynta, men förekommer i parkens västra del mellan Lycksjön och Årsjön (Ungfars mosse och myren väster om Årsjötjärn). Karaktärsarter är bland annat tranbär, tuvull, trådstarr och flaskstarr. I blötare stråk och på gungflymattor kring tjärnar uppträder vitag och dystarr och ibland även kallgräs, sumpstarr, dy- och dvärgbläddra samt de tre sileshårsarterna. Vid något näringsrikare förhållanden uppträder bland annat Jungfru Marie nycklar, blodrot, hirs- och knagglestarr. Våtmarker av egentlig rikkärrstyp med kalkgynnade mossor är endast känt från ett ställe i Åva.

Sjöar och vattendrag

I nationalparken finns nio sjöar med en sammanlagd yta av cirka 85 hektar. Vid parkens västra gräns ligger dessutom Lycksjön. Samtliga är sprickdalssjöar, huvudsakligen av oligotrof karaktär. Årsjön, Gammeldammen, Lycksjön, Stensjön, Mörtsjön och Långsjön kantas av steniga och klippiga stränder. Bylsjön, Årsjötjärn

och Trehörningen är dystrofa brunvattensjöar som helt eller delvis är omgivna av gungflyn av vitmossemattor.

Alla nationalparkens sjöar utom Lycksjön och Bylsjön är reglerade. De är relativt grunda (2–8 meter) med undantag av Stensjön som är 21 meter djup. De viktigaste vattendragen i nationalparken är Bylsjöbäcken, Mörtsjöbäcken och Årsjöbäcken varav de två sistnämnda ingår i Åvaåns avrinningsområde.

I naturreservatet ingår tre små naturliga sjöar: Åvaträsk, Lillströmsträsk och Träsket. Reservatets norra del innefattar delar av sjösystemet Långsjön–Tyresö-Flaten–Albysjön samt Grändalssjön. Detta sjösystem ingår i Tyresåns avrinningsområde och är reglerat. Vattenfall Vattenkraft AB har ett vattenkraftverk vid Uddby utanför reservatet. I reservatets västra del ingår även en del av Lycksjön. Dessutom finns två våtmarker/fågelsjöar anlagda på gammal åkermark, en sydost om Tyresta by respektive en i norra delen av naturreservatet, Övre kärret.

Stensjön och de uppströms belägna sjöarna Trehörningen och Långsjön har under lång tid kalkats för att motverka effekterna av försurning. Kalkning påbörjades redan under slutet av 1970-talet. Som mest kalkades det 1985 varefter kalkningen succesivt minskade. År 2011 kalkades Stensjön för sista gången eftersom sjöns naturliga buffringsförmåga bedömdes vara tillräcklig för att motverka återförsurning. Kalkningen av Trehörningen och Långsjön avbröts redan 1991 respektive 1995 för att möjliggöra studier av effekter av återförsurning.

I reservatet rinner Åvaån, som har höga naturvärden. Dess vattensystem utgår från flera av sjöarna i nationalparken och avrinningsområdet är drygt 16 kvadratkilometer. Åvaån flyter i avrinningsområdets övre delar genom ett sammanhållet barrskogslandskap och i dess nedre delar genom ett jordbrukslandskap. Åvaån utgör ett värdefullt vattendrag för havsöring och forskning har pågått här sedan slutet av 1920-talet. Här finns också förekomst av flodnejonöga. Flodpärlmusslan saknas helt i Stockholms län men skalfynd från 1975 finns från Åvaån. Dåvarande Fiskeriverket klassade tre vattendrag i länet som nationellt särskilt värdefulla och Åvaån är ett av dessa. Åvaåsystemet har sedan lång tid utnyttjats för vattenkraftproduktion. Sjöarna uppströms har då dämats. Regleringarna används idag för att garantera stabil vattenföring under året för att säkra åns havsöringsbestånd.

Mindre bäckar som rinner till Brakmaren är av Naturvårdsverket klassade som nationellt särskilt värdefulla för naturvärden, med bl.a. förekomst av den sällsynta dagsländan *Siphonurus armatus* (NT).

Inom ramen för Tyresåns vattenvårdsförbund sker ett samordnat vattenvårdsarbete inom åns avrinningsområde. Sjöar som berörs inom Tyrestaområdet är Bylsjön, Träsket och Lycksjön i närheten av Tyresta by samt, i norr, Långsjön, Tyresö-Flaten, Albysjön och Grändalssjön.

Marina miljöer

Naturresevatets marina delar ligger i Stockholms innerskärgård och utgörs av Storängsfladen, Brakmarsviken, delar av Kalvfjärden, Ällmorafjärden och Vissvassfjärden samt Åvaviken. Fjärdarna är så kallade trösklade havsvikar, dvs. de har en grundare ”tröskel” som skiljer den djupare fjärden från angränsande fjärdar. Det största vattendjupet i området är 26 meter och påträffas i Vissvassfjärden. Den grundaste tröskeln är bara 2,8 meter djup och ligger vid Lura ström mellan Kalvfjärden och Ällmorafjärden. En stor del av havsområdena utgörs av bottnar som är grundare än 6 meter, det vill säga den mest aktiva delen av Östersjöns fotiska zon där den biologiska mångfalden är som störst. De strandnära grundområdena är skyddade för vind och vågor och botten utgörs framförallt av finsediment eller glaciallera med inslag av täta vassbälten samt partier med hårbotten.

De grundaste och mest vegetationsklädda områdena har betydelse som lekområden för bland annat abborre, gädda och gös. I Åvaån leker havsöring under hösten och vid Luraström leker strömming. För att skydda öringen råder fiskeförbud hela året vid Åvaåns mynning samt fiskeförbud i ett större område i Åvaviken under perioden 16 september till 31 december, då havsöring normalt simmar upp i ån för att leka. Kunskapen om de marina områdenas växt- och djursamhällen är bristfällig, men på grund av Åvaåns utflöde är det troligt att inslaget av sötvattensarter är relativt stort i de inre delarna av fjärdarna.

På grund av hög närsaltsbelastning håller kustvattnet i fjärdarna i dagsläget endast måttlig ekologisk status. Enligt miljö kvalitetsnormer ska god ekologisk status vara uppnådd senast 2021.

A3.5 Växtliv

Rödlistade arter är förtecknade i bilaga 5.

Kärlväxter

Kärlväxtfloran inom *nationalparken* är tämligen väl känd genom ett flertal inventeringar. Floran är ganska artfattig och typisk för barrskogar i urbergsområden. En del intressanta undantag finns dock. Den första kategorin är arter som anses missgynnade av modernt skogsbruk, exempelvis ryl, knärot, spindelblomster, linnea och plattlummer. Den andra kategorin är växtgeografiskt intressanta arter som är sällsynta i regionen på grund av att de befinner sig i utkanten av sina utbredningsområden, såsom backvicker, slidstarr och kambräken. Den tredje kategorin är arter som är knutna till näringsrikare miljöer, dock endast på några ställen i den östligaste delen – och då främst i reservatet (se nedan). Vid Stensjön finns förekomst av flera kalkgynnade arter såsom grusslok, svartoxbär, loppstarr och klubbstarr. Den fjärde kategorin är sådana arter som är knutna till naturligt ovanliga miljöer, till exempel repestarr och myggblomster.

Naturresevatet har en stor variation av olika naturtyper med olika markanvändningshistorik och därför en större artrikedom. Flest arter är knutna till

kulturbetingade biotoper och olika successionsstadier. Jordbruksmarkernas lövdominerade omgivningar har en representativ uppsättning av lundflora. Särskilt området kring Brakmarsviken–Stormyra–Mörkdalen utgör som nämnts en av länets värdefullaste lundmiljöer. Här växer hotade arter som skogskorn och strävlost samt den sällsynta lundviolen. I speciellt näringsrika miljöer finns arter som strutbräken, skärmstarr, nästrot, dvärghäxört och det sällsynta, rödlistade gräset storgröe. Från Vissvassmaren finns fynd av ÅGP-arten uddnate.

Hävdgynnade växter finns till exempel vid Spirudden–Stavholmen, Ängsudden och vid Ängmaren. Arter som låsbräken, vårfingerört, kattfot, rödkämpar och Adam och Eva växer här. På strandängarna vid Stavholmen hittar man smultronklöver, ormtunga och kustarun. I lövskogen invid Övre kärret finns frösöstarr, nästrot, tvåblad och grönkulla. Reservatets barrskogar är generellt tämligen artfattiga.

Totalt är 23 rödlistade kärlväxtarter funna i Tyrestaområdet (se bilaga 5). Två av dessa arter, luddvicker (VU) och kambräken är mycket fåtaliga och riskerar att försvinna i en nära framtid. Brandnäva (EN) och svedjenäva (NT) är beroende av nya djupgående bränder. Ytterligare cirka 40 arter som kan betecknas som nationellt eller regionalt sällsynta förekommer i området. Totalt har cirka 800 kärlväxtarter noterats i hela Tyrestaområdet.

Svampar

Tyrestaområdets varierade naturmiljöer ger upphov till olika typer av marksvampsfloror. Sammanlagt 54 rödlistade svamparter är funna i området. I områdets västra del återfinns mer sällsynta arter som den till tall knutna jättemusseronen (VU). I de rikare sänkorna återfinns olika spindelskivlingar samt den lilla gullmurklingen (NT) intill stigar. I båda biotoperna växer olika taggsvampar som gul taggsvamp (NT). Från Tyrestområdet har även blåfotad taggsvamp och koppartaggsvamp uppgivits. Orörd skog med lång kontinuitet och grov död ved är förutsättning för de flesta arter sällsynta vedsvampar och i Tyrestaskogens västra hälft har många av dem påträffats, exempelvis brandticka (NT), citronporing (CR), doftskinn (NT), fläckporing (NT), gräddticka (VU), gäckporing (NT), laxporing (VU), laxticka (VU), ostticka (VU), rosenticka (NT) och rynkskinn (VU). Den akut hotade citronporingen är en ytterst sällsynt art med ett fåtal lokaler i landet. Arten finns på granlågor i barrnaturskog.

Områdets östra del, där inslag finns av yngre, delvis planterad skog, har en annan svampflora som är artrikare men samtidigt trivialare. Här finns mindre mängd död ved med lång kontinuitet och därmed är även vedsvampsfloran fattigare. I Vissvass har den mycket sällsynta svartnande fingersvampen (EN) hittats, likaså den ovanliga druvfingersvampen (NT). Vid Karlberg har brödmärgsticka (NT) påträffats. Arten är knuten till murkna ekstubbar i lundmiljö. Från denna lokal har även sammetsticka och fransig ockraporing (NT) noterats. Efter storbranden 1999 invaderades området initialt av en mängd arter brandgynnade skålsvampar. Bland dem kan nämnas den endast centimeterstora eldröda *Pyropyxis rubra* som hittades år 2000.

Mossor och lavar

Tyrestaområdet har en artrik moss- och lavflora. Sammanlagt har 825 arter av mossor och lavar påträffats i området, vilket motsvarar 25 procent av alla i Sverige förekommande arter. Av dessa är 11 arter rödlistade.

Bland mossorna har hittills 374 arter belagts. Av dessa är 92 levermossor och 282 bladmossor. Sammanlagt har 11 rödlistade mossor noterats varav 1 klassificeras som starkt hotad, timmerskapania, *Scapania apiculata* (EN), 2 som sårbara (VU) och 8 som nära hotade (NT).

Totalt har 451 arter av lavar har påträffats inom området. Av dessa är 17 rödlistade. Bland dessa kan nämnas den starkt hotade arten blågryn, *Moelleropsis nebulosa* (EN). Vidare finns 4 sårbara (VU) arter och 12 nära hotade (NT) arter.

A3.6 Djurliv

Rödlistade arter är förtecknade i bilaga 5.

Däggdjur

Älg och rådjur är tämligen vanliga. Älg ses ofta i brandområdet och kring Åva. Vildsvin påträffas främst i de östra och södra delarna av reservatet. Stammen förefaller att öka. Fälthare är vanlig och även skogshare förekommer. Bäver förekommer kontinuerligt i området och finns frekvent i flertalet av områdets sjöar. Bland mårddjuren förekommer grävling, mård, mink och hermelin. Småvesslan är mer ovanlig, enstaka iller observerades på 80-talet.

Räven har en stark stam. Lodjur (VU) har rapporterats vid enstaka tillfällen. Lodjurets spridning begränsas av att Södertörn är avskuret från omgivande landskap med lodjurspopulationer.

Igelkott ses regelbundet. Populationen av ekorre varierar och påverkas sannolikt starkt av mårdförekomsten. Bland smågnagarna kan nämnas större och mindre skogsmus, åkersork, långsvansad skogssork och vattensork. Den vanliga näbbmusen är allmän, medan kunskap saknas om övriga näbbmusarter.

Av fladdermöss finns observationer av följande arter: stor fladdermus, långörad fladdermus, nordisk fladdermus, vattenfladdermus, dvärgfladdermus samt mustaschfladdermus eller Brandts fladdermus.

Gråsäl förekommer årligen i Åvaviken, där den periodvis livnär sig på utvandrande havsöring från Åvaån. Rapporter av gråsäl finns även från Kalvfjärden norr om reservatet.

Fåglar

En artförteckning för fåglar i Tyrestaområdet omfattar 211 spontant uppträdande arter. Drygt 100 arter häckar regelbundet och ytterligare 20 arter har häckat eller häckar något mer sporadiskt. Bland fågelarterna i området är 21 arter rödlistade. Här finns i princip alla skogsarter man kan förvänta sig på dessa breddgrader. Flera arter som missgynnas av skogsbruket häckar i området, till exempel tjäder, mindre hackspett, tretåig hackspett (NT), rödstjärt, mindre flugsnappare och skogsmesar. Vidare finns relativt stora populationer av arter som orre, nattskärre och trädlärka samt flera rovfågelarter.

Många arter är beroende eller gynnas av att det finns både orörd skog och ett rikt odlingslandskap. Några särskilt fågelrika områden i Tyrestaområdet är det kustnära landskapet från Åva gård upp till Vissvass, omgivningarna runt Tyresta by, Övre kärret och Gammelmyra samt ädellövskogarna runt Stormyra–Brakmaren och Hammarberget. Till odlingsmarkerna eller dess närhet hör arter som tofsvipa, rödbena, göktyta, sånglärka, törnskata, buskskvätta och stenskvätta och många andra. Särskilt fågelrikt är området runt Stavholmen – Spirudden – Åvaviken. Här häckar eller rastar sjöfågel, vadare och tättingar. Vid de anlagda viltvatten vid Tyresta by och Övre kärret har arter som sångsvan, bläsand (Övre kärret), kricka, smådopping, svarthakedopping och rörhöna häckat. I Träsket, söder om Lycksjön, har sångsvan häckat.

Grod- och kräldjur

Regionens samtliga grod- och kräldjursarter finns i Tyrestaområdet: mindre vattensalamander, större vattensalamander, vanlig groda, åkergroda, vanlig padda, skogsödlå, kopparödlå, vanlig snok, huggorm och hasselnok. Hasselnok (VU) är funnen två gånger inom nationalparken i närheten av Tyresta by. Inom reservatet är den funnen bland annat vid Spirudden och Stormyra.

Fiskar

Åvaån hör till ett av landets mest undersökta vattendrag avseende havsöring. Det finns statistik gällande smoltutvandring och lekfiskuppvandring sedan 1920-talet och på 1980-talet upprättades en fast fälla för räkning av fisk. Fällan har renoverats och moderniserats under 2011. I vattendraget genomförs årligen räkning av smoltutvandring, lekfiskuppvandring och lekgropar. Sedan 2002 ingår elfiskena i ån i den regionala miljöövervakningen och data från vattendraget har bland annat använts av internationella havsforskningsrådet (ICES) som referens för beräkning av smoltproduktion.

Fiskbestånden i sjöarna har tidigare uppvisat tydliga försumningsskador vilka successivt försvann i och med kalkningsinsatserna som inleddes i slutet av 1970-talet. I forskningssyfte avbröts kalkningen av Trehörningen och Långsjön vid 1991 respektive 1995. Sjöarna har därefter återförsurats med effekter på fiskbestånden. Flera av sjöarna är provfiskade regelbundet inom ramen för uppföljningen av kalkningens effekter sedan slutet av 1980-talet. Sedan 2002 har det även utförts

kustprovfisken och det finns därmed en förhållandevis god kunskap om fiskbestånden av utvecklingen i vattendrag och omgivande vatten.

Fiskbeståndet i Tyrestas sjöar domineras av abborre, gädda och mört. Andra arter som finns i sjöarna är benlöja, gers och i Stensjön finns även ett livskraftigt bestånd av siklöja.

Åvaån har så vitt känt alltid haft ett bestånd av havsvandrande öring trots en omfattande reglering i form av dammar och kvarnar. I merparten av vattendragen i länet har de ursprungliga bestånden försvunnit på grund av dammar och annan vattendragsexploatering. Idag regleras Stensjön och Nedre Dammen i syfte att upprätthålla en minimivattenföring under torrperioder i syfte att bevara havsöringstammen. Vid sidan om detta har det under lång tid även bedrivits annan fiskevård i syfte att främja öringbeståndet. Havsöringen vandrar upp för lek under senhösten vid gott vattenflöde. Smolten lever sedan i ån under 1–3 år, varefter de vandrar ut i Östersjön för att växa till sig. Åvaöringen återvänder sedan för att leka i ån. I Åvaån vandrar även flodnejonöga och id upp och leker. Även abborre, braxen, gädda, mört, spigg, bäcknejonöga och ål (CR) förekommer i åns nedre delar.

I Vissvassfjärden och Åvaviken finns gädda, abborre och mört i ganska stora bestånd men även mindre bestånd av björkna, gers, gös, hornsimpa, havsöring, löja, nors, sarv, sik, skrubbskädda, strömming och sutare. I Ållmorafjärden finns braxen, gers, gädda, gös, hornsimpa, lake (NT), nors, sarv, sik och sutare i mindre bestånd.

Insekter

Vid en inventering av vedlevande skalbaggar i mitten av 1990-talet konstaterades förekomst av några arter som i huvudsak påträffas i Norrlands skogar i nationalparkens mer orörda delar. Bland dessa kan nämnas barkklokrypare (NT), nordlig rödrock (VU) och nordlig svampklobagge. Bland arter knutna till asp kan nämnas mindre aspskinbagge (EN) och bland arter knutna till gran kan nämnas svartoxe (EN). Raggbock (NT) som är knuten till gammal tall förekommer också här. Korthårig kulhalsbock (NT) har troligen sin enda förekomst på fastlandet söder om Dalälven.

Ädellövskogarna hyser en hel del rödlistade arter. Det kanske mest exklusiva är kardinalfärgad rödrock (NT), funnen på Stavholmen i den sydöstra delen av reservatet. Denna art indikerar en lång kontinuitet av stora ihåliga lövträd.

Fjärilsfaunan i Tyresta har studerats vid enstaka insamlingar under 1970- och 1980-talen. Det senaste materialet härrör från en inventering av storfjärilar i mitten av 1990-talet. Antalet funna storfjärilar bedöms vara omkring 600 arter i Tyresta nationalpark och Tyresta naturreservat. Av intressanta fynd i området kan nämnas bredbrämrad bastardsvärmare (NT), liten bastardsvärmare (NT), mjölkörtspinnaren (NT), Thunbergs fältmätare (EN) och violettekantad guldvinge (NT). Systematisk

inventering av småfjärilar har inte utförts men uppskattningsvis förekommer åtminstone 600 arter i området. I flera bäckar i den norra och östra delen av reservatet finns den sällsynta och rödlistade dagsländan *Siphonurus armatus* (NT).

Den stora branden i Tyresta 1999 gynnade flera arter som är beroende av skogsbränder för sin överlevnad. Ungefär 30 starkt brandgynnade arter påträffades, till exempel sotsvart praktbagge. I det insamlade materialet finns dessutom 250 insektsarter nya för landet och dessutom ett antal tidigare obeskrivna arter. Den övervägande delen av dessa nya arter är tvåvingar, men även bland parasitsteklarna har en del nya fynd gjorts. En ny gallmyggeart har fått namnet *Tritozyga tyrestaensis*. En parasitisk fluga hos älg – älgens nässtyg – har sin sydligast kända fyndplats i Tyresta.

Fjorton år efter storbranden har området återinventerats avseende vedlevande insekter. I en preliminär analys har det hittats ca 140 arter, varav 19 är rödlistade. Många av arterna har aldrig tidigare påträffats i området, t.ex. de intressanta arterna tallgångbagge och ragghornig kamklobagge. Även en rik population av raggbock har konstaterats.

Övriga ryggradslösa djur

Övriga ryggradslösa djur är ofullständigt inventerade. Bland molluskerna kan dock nämnas fynd av skogsgrynsnäcka vid Nedre Dammen, en art knuten till gamla barr- och blandskogar med lång kontinuitet. Andra krävande arter på samma lokal är busksnäcka, mindre kristallsnäcka, mindre skogsglanssnäcka och taggsnäcka.

A3.7 Brandhistorik

Brand har under lång tid varit en naturlig del av skogsekosystemets dynamik. Människan har i äldre tider också bränt skog för att öppna upp ytor för svedjebruk eller för att skapa ett bättre bete för tamboskap. På 1600-talet blev det emellertid förbjudet att bränna skog och i Tyrestaområdet fick dessa bestämmelser stort genomslag. Forskare inom brandekologi uppskattar att Tyrestaområdet brann med 30–40 års intervall fram till 1600-talet.

Generellt i landskapet bekämpas skogsbränder så fort de uppkommer för att begränsa skador för samhället och enskilda. Avsaknad av skogsbränder har gjort att skogens variation samt flora och fauna knuten till skogsbrand eller dess successionsstadier påverkats negativt.

Under 1900-talet har två stora bränder påverkat området. År 1914 utbröt en stor brand i området mellan Årsjön, Långsjön och Bylsjön då ett 150 hektar stort område brann. Branden 1999 omfattade 450 hektar och ledde till en mycket stor släckningsinsats. Det tog sju dagar innan man hade fått elden under kontroll.

Branden 1999 gav unika förutsättningar för långsiktiga studier inom många skilda områden. Dokumentation av brandens förlopp och följder under de fem första åren

efter branden finns samlade i en rapport från Naturvårdsverket (Rapport 5604). Branden gav vidare en unik möjlighet att inventera arkeologiska fynd.

Utöver de stora bränderna har ett fyrtiotal mindre bränder på minst ett hektar uppkommit i området under åren 1960–2005, varav hälften inom naturreservatet. Flertalet av bränderna misstänks ha orsakats av människan genom slarv eller avsiktlighet.

A4 Historia och äldre markanvändning

A4.1 Förhistoria och fornlämningar

Stenålder

För 11 000 år sedan låg Tyrestaområdet helt under vatten efter den senaste nedisningen. Genom landhöjningen reste sig de första öarna upp ur vattnet för ca 10 000 år sedan. De första människorna kom redan då till dessa skär för jakt och fiske. De äldsta boplatserna i Tyrestaområdet är från denna tid och spår finns i form av slipstenar, knackstenar och bearbetad kvarts. Brända ben av vikare och gråsäl har påträffats på en boplats vid Ungfars kärr. Även ca 8 400 år gammalt bränt hasselnötskal har påträffats.

Drygt 200 fyndplatser från stenåldern upptäcktes efter den stora branden 1999 och visar på en 5 500 år lång mänsklig närvaro. De första jägarna vistades i området endast under kortare perioder och hade sina vintervisten inåt land, som då låg vid Kilsbergen i Närke. Den sannolikt äldsta lägerplatsen ligger på 76 meter över havet intill Tyrestaområdets högsta punkt, och är mellan 9 500 och 10 000 år gammal. Resterna efter boplatserna, den så kallade tomten, är därmed den äldsta människoskapade konstruktion som påträffats i Mälardalsområdet.

För 9 000 år sedan hade landhöjningen skapat stora landmassor med skyddade sund och vikar. Den stora mängden boplatser från denna tid och 2 000 år framåt visar att Tyresta blivit ett baslägerområde för expeditioner till nybildade skär i närheten. Mot slutet av stenåldern, ca 4 000 f.Kr., blir fynden färre och vi har i stort sett en lucka fram till ca 800 e.Kr. Ett undantag är den troliga boplatserna från gropkeramisk tid (ca 3 000 f.Kr.) som ligger strax nordost om Norrgården i reservatet.

Det enda bronsåldersfyndet (1800–500 f.Kr.) i Tyrestaområdet är en s.k. holkyxa som påträffades vid Karlberg. Åkerbruk och boskapsskötsel blev under bronsåldern successivt allt vanligare på Södertörn och sannolikt fanns det fast boende i Tyrestaområdet, kanske vid Åva, redan då.

Järnålder

Från mitten av yngre järnåldern (550–1050 e.Kr.) ökar Tyrestaområdets fornyfynd i samband med ny kolonisation. Människorna var nu bofasta jordbrukare, bland annat i Tyresta by. I och i närheten av byn finns fyra gravfält från denna tid. Det största gravfältet ligger söder om byn med ett flertal högar, stensättningar och treuddar. Fragment av ett silvermynt, från 900-talets Khorasan i nuvarande

Afghanistan, har hittats i en av gravarna i byn. Detta tillsammans med fynd av glasfluss- och karneolpärlor tyder på att de boende hade kontakter med staden Birka och dess flöde av handelsvaror från andra länder. Fynden tyder även på att Tyrestaborna var tämligen välbärgade bönder.

Bakom Jägarbostaden i byn finns en runhäll daterad till ca 1050 e.Kr. med följande text: ”Farbjörn lät hugga sten efter Håulv, sin son. Halvdan högg runorna”. Ristningen kröns av en bild av en tjädertupp. Flera skålgropar från järnåldern finns i byn vid Erikssongården, Jägarbostaden och på hällarna mitt emot naturum.

Även vid Åva gård finns ett järnåldersgravfält som tyder på tidig fast bosättning. Ett annat gravfält ligger i norra delen av reservatet, strax söder om Storängen. Två fornborgar, den mäktiga vid Stensjön samt den vid Karlberg, är svårdaterade. De är av typen ”hägnade berg” som förekommer från bronsåldern och framåt.

Övriga fornlämningar

Flera nyare fornlämningar finns i Tyrestaområdet. Vid Nedre Dammen finns lämningar från de kvarnar som funnits sedan mitten av 1700-talet. Öster om Tyresta by finns grunderna från torpet Hästhagen. I nordvästra reservatet finns grunderna av torpet Oppsätra (Uppsätra), byggt på 1640-talet. Dessutom finns många lämningar efter andra torp samt kolbottnar, skogskojar, sågar, ugnar, ”ryssugnar”, smedjor med mera från slutet av 1700-talet och fram till 1900-talet. Många, ofta välbevarade, gräns- eller rågångsrösen i skogarna är från tiden för storskiftet vid slutet av 1700-talet.

Totalt finns i Tyresta ett 80-tal fasta fornlämningar som är registrerade i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister. En stor del av dessa är nyligen funna boplatser med kvartsavslag från jägarstenåldern, särskilt i brandområdet.

Namnet Tyresta

Namnet Tyresta kan härledas ur de gamla orden ”Tyr/Tör” som betyder bergig skog eller skogsmark, och ”stad” i betydelsen (bo)plats. Tyresta betyder då ungefär ”boplatsen i skogen”. Ortnamn som slutar på ”sta(d)” brukar dateras till järnålderns 600–700-tal. Tyresta syns första gången i skriftliga källor år 1362, då det omnämns en ”Botholwer i Thyristum” i medeltida diplom.

A4.2 Historisk markanvändning

Västra delen av Tyrestaområdet var bondeägd, medan den östra delen ägdes av Tyresö slott. Kommungränsen mellan Haninge och Tyresö följer de gamla ägogränserna.

Tyresta by – jordbruk och bebyggelse

Tyresta by har hyst en bofast jordbruksbefolkning åtminstone sedan 800-talet. I mitten av 1500-talet var Tyresta ett enda skattehemman, bebott av en självägande bondefamilj. ”Lasse i Töresta” förekommer i 1540 års jordebok. På

storskifteskartan från 1767 finns fem gårdar på Tyresta byberg där idag Eriksson- och Janssongårdarna ligger kvar. Som mest levde 75–95 personer i Tyresta by i slutet av 1700-talet. Jordbruket har följt den för regionen vanliga strukturen, med inägor – åker- och ängsmark – i byns närområde. Omgivande skogar var utmarker där extensivt bete och husbehovsavverkningar förekom.

Storskifte genomfördes tre gånger på Tyresta bys ägor. Det första storskiftet 1767 berörde endast åkermarken. Därefter skiftades skogen i slutet av 1700-talet och slutligen storskiftades åkermarken igen år 1800. Laga skifte av åker, äng och viss betesmark fastställdes 1855.

Under 1900-talet har jordbruket undan för undan minskat i betydelse. Sedan Stockholms stad inköpte Tyresta by 1936 har jorden brukats av arrendatorer.

Bebyggelsen i Tyresta by har i alla väsentliga delar behållit sin karaktär från 1800-talet. Det är en av de bäst bevarade bymiljöerna i Stockholmstrakten. De äldsta bevarade byggnaderna i byn är från andra halvan av 1700-talet. Det unika med Tyresta by är att bebyggelsens utbredning och struktur behållit sin ålderdomliga prägel.

Tyresta by – skogsmarkerna

Byns gårdar brukade samfällt skogen. Det gällde främst husbehovsved och byggnadsmaterial från områdena närmast byn. Även skogsbete förekom på utmarkerna. I slutet av 1800-talet splittrades Tyrestaskogen upp på 20 lotter. Skogsbruket var fortsatt småskaligt och avverkning förekom endast sparsamt.

Åren 1916–1920 bedrev Elektraverken sågverksrörelse vid Tyresta by. Alla fastighetsägare utom fröken Emma Sofia Dahlgren sålde avverkningsrätter till företaget. Flera av dagens mest värdefulla gammelskogar finns därför på Dahlgrensgårdens gamla skiften.

Tyresö slott – skogsmarkerna

Tyresö slott ligger utanför reservatet. Den östra delen av nationalparken och större delen av reservatet har legat under slottet, som uppfördes av friherre Gabriel Gustafsson Oxenstierna på 1630-talet. Slottet hade många dagsverkstorp innanför nuvarande reservatsgränsen. Flera av torparbostäderna står ännu kvar (Mörkdalen, Grändalen, Karlberg, Brakmaren, Lillmyra, Gammelmyra och Lillström). Särskilt höga kulturvärden har Brakmarstorp.

Runt sekelskiftet 1800 användes slottets skogar, belägna öster om nuvarande kommungränsen mellan Haninge och Tyresö, som utmark. De underlydande hemmanen hade endast lov att utnyttja skogen mycket sparsamt. Av lantmätarens noteringar framgår att skogen trots allt kunde vara ganska påverkad av skogsbruk i vissa delar, främst inom nuvarande reservat. Det finns vissa spår från skogsbruk även inom vad som idag är nationalpark, exempelvis grunder och spisruiner från skogskojor. Markerna i delar av naturreservatet, exempelvis områden runt

Styvnäset, Karlberg och Grändalen, var troligtvis ganska öppna och intensivt brukade till i början på 1900-talet. Merparten av de skogbevuxna områden som ingår i nuvarande skötselzon B var ängsmarker. Även viss myrslätter bedrevs på utmarkerna, exempelvis Slomossen.

Åva och Båthuset

Gårdarna Åva och Båthuset ligger i en smal sprickdalgång som omges av vidsträckta skogsmarker. Ett gravfält strax öster om Åva visar att gårdsläget är från järnåldern. Namnet Åva finns angivet första gången 1397 och kommer från av eller ava, i betydelsen grund och trång vik. Under 1500-talet fanns två gårdar med självägande bönder vid Åva och två torp vid Båthuset. Redan under 1600-talet införlivades dock Åva med omnejd med Tyresögodset och var ett så kallat frälsehemman beläget utanför godsets "rå och rör".

Mangårdsbyggnaden vid dagens Åva är från 1925 och ladugården från 1939. Bebyggelsen vid Båthuset består av två gårdar där den östra idag heter Spirudden. Dess bostadshus, smedja och stall är från slutet av 1700-talet. En byggnad intill fungerade som skola fram till 1957.

Området kring gårdarna Åva och Båthuset avskildes från Tyresögodset och såldes till Stockholms stad 1948.

Stensjödalsområdet

För att kontrollera vattenkraften dämdes Stensjön under andra halvan av 1700-talet genom två dammar, som kom att kallas Övre och Nedre Dammen. Därmed skapades den långsträckta sjön Lanan och längre söderut sjön Nedre Dammen. Fördämningarna skapade fallhöjder som utnyttjades för flera kvarnar och sågar. Den första kvarnen stod klar 1766. Sydost om Nedre Dammen låg på 1700-talet boplaten Haga med några hus, medan Stensjödalen strax norr därom hade sex hus. Under 1800-talets senare del fanns en mjölkvarn och en såg vid Nedre dammen. Miljön kring de Övre och Nedre dammarna har stora helhetsvärden. Den representerar en 150-årig småindustriell epok och berättar om den tidiga vattenburna industrins blomstring och nedgång. Mjölnerbostaden vid Stensjödalen uppfördes troligen 1766 och finns fortfarande kvar.

A4.3 Från friluftsområde till nationalpark

Stockholms stads förvärv

År 1929 köpte industrimannen Torsten Kreuger (1884–1973) Tyresta bys samtliga ägodelar, med avsikten att göra skogen till en viltpark för jakt. Kreuger planerade att avverka 25 000 kubikmeter skog, men länsjägmästare Erik Hedeman-Gade menade att skogen var alltför gammal och värdefull för att avverkas samtidigt som virkespriserna vid tiden var låga vilket innebar att den planerade avverkningsen inte genomfördes. Än idag syns märken efter stämpling på de träd som skulle avverkas. Påtryckningar från Naturskyddsföreningen och dess dåvarande ordförande Sten

Selander medverkade till att Stockholms stad 1936 förvärvade marken och Tyresta gjordes till friluftsområde. Priset var 350 000 kronor för cirka 1 400 hektar.

Friluftsområdet utvidgades 1948 genom att Åvafastigheten köptes från greve Johan Lagergren på Tyresö slott. Åren 1961–1962 förvärvade Stockholms stad sedan resten av marken norr om Åva upp till Tyresåns vattensystem för att användas som friluftsområde.

Bildandet av Tyresta-Åva naturreservat

Företrädare för den ideella naturvården bildade 1973 gruppen Rädde Tyrestaskogen för att skydda skogen från planerade golfbanor, stugbyar och kraftledningsgator. Länsstyrelsen avsatte 1979 Tyresta-Åva som interimistiskt naturreservat för att förhindra avverkningar under totalt sex år. Slutligen invigdes år 1986 naturreservatet Tyresta-Åva, som omfattade 3 400 hektar inklusive hela nuvarande nationalpark. Reservatet innebar att i stort sett all skogsmark undantogs från skogsbruk.

Nationalpark och statliga förvärv

År 1989 föreslog Naturvårdsverket i sin nationalparksplan att cirka 2 000 hektar av Tyresta-Åva naturreservatet skulle avsättas som nationalpark. Inför bildandet av Tyresta nationalpark överfördes hela Stockholms stads markinnehav inom den blivande nationalparken till staten. År 1993 bildades Tyresta nationalpark. Samtidigt utvidgades reservatet genom beslut av Länsstyrelsen och fick sin nuvarande omfattning om cirka 3 000 hektar.

Inför nationalparksbildningen inrättades Stiftelsen Tyrestaskogen i syfte att sköta områdets förvaltning. Instiftare var Naturvårdsverket, Länsstyrelsen i Stockholms län, Stockholms stad, Haninge kommun och Tyresö kommun. Stiftelsen är förvaltare av såväl nationalparken som naturreservatet.

År 2006 förvärvade Naturvårdsverket merparten av marken – 1 700 hektar – inom Tyresta naturreservat från Stockholms stad. Förvärvet inkluderade hela Tyresta by. Åva gård med omgivande marker kvarstår dock i Stockholms stads ägo.

A5 Jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske

A5.1 Jordbruk och skogsbruk

Inom reservatet finns ett arrendjordbruk, Åva gård med Stockholms stad som upplåtare. Tyresta gård, som ägs av staten genom Naturvårdsverket, var tidigare ett arrendjordbruk men drivs sedan 2013 som visningsjordbruk i Stiftelsen Tyrestaskogens egen regi (se avsnitt A3.4). Åva gård och merparten av dess jordbruksmarker ägs av Stockholms stad. Vid gården bedrivs modern mjölkproduktion.

Skogsbruk förekommer inte i nationalparken och inte heller i merparten av naturreservatet. I naturreservatet förekommer vissa naturvårdsinriktade

skötselinsatser i delar av skogsmarken. I naturreservatets skötselområden C, som ägs av privata markägare, får skogsbruk bedrivas.

A5.2 Jakt

I *nationalparken* är all jakt förbjuden sedan bildandet 1993. Eftersök av skadat vilt, vilket inte definieras som jakt, är däremot tillåtet.

Inom *naturreservatet* är jakt tillåten enligt jaktlagstiftningen, dock med följande restriktioner i reservatsföreskrifterna. Det är förbjudet att:

- jaga skogshöns, morkulla, mård och sjöfågel,
- på statligt och kommunalt ägd mark
 - jaga under söndagar och helgdagar,
 - jaga under lördagar annat än under perioden 15 oktober–15 mars och då endast med hagelammunition,
- upplåta mark för korttidsjakt.

Tyrestaområdet ingår i sin helhet i ett tätortsnära område med s.k. helgförbud mot älgjakt. I Tyrestaområdet gäller förbud mot älgjakt under sön- och helgdag samt dag före sön- och helgdag under hela älgjaksperioden.

A5.3 Fiske

I *nationalparken* är det förbjudet att fiska.

Fisket i *naturreservatets sjöar* är inte reglerat i reservatsföreskrifterna. Fiske får ske med fiskekort (säljs av Tyresö Fiskevårdsförening) i Grändalssjön, Långsjön, Lillsjön, Tyresö-Flaten och Albysjön. I Lillströmsträsk och Åvaträsk är inte fisket upplåtet för allmänheten.

I *Östersjön* gäller det fria handredskapsfisket. I övrigt regleras fisket inom reservatets marina del inom ramen för det fiskekort som Tyresö Fiskevårdsförening och Stockholms kommun tillhandahåller (TDA-kortet).

Vid Åvaåns utlopp fram till småbåtshamnen vid Spirudden gäller båtförbud och förbud mot fiske hela året enligt reservatsföreskrifterna. Fiskeförbud gäller också enligt Fiskeriverkets föreskrifter vid Åvaåns mynning i Östersjön från och med den 15 september till och med 31 december. Förbudsområdet begränsas av en linje på ett avstånd av 500 meter från mittpunkten av en linje mellan de två yttersta mynningsuddarna (Fiskeriverkets författningssamling, FIFS 2004:36). Enligt reservatsföreskrifterna gäller vidare båtförbud i viken vid Stavholmen under tiden 1 april–30 juni.

Inom ramen för miljöövervakning och uppföljning av försurning och kalkningseffekter kan såväl elfiske som provfiske med nät förekomma i såväl *nationalparken* som i *naturreservatet*.

A6 Besökare i Tyrestaområdet

A6.1 Om besökarna

Allmänt

Reservatsdelen kring Tyresta by utgör ett odlingslandskap och är samtidigt huvudentrén till nationalparken. Här finns service, information och kulturmiljöer, vilket attraherar många besökare. De urskogsartade delarna av nationalparken utgör Tyrestas kärnområde. Där finns goda möjligheter att uppleva stillhet, avskildhet och orörd natur. Norra delen av reservatet gränсар mot bebyggelse och består av mer kulturpräglad skog, vägar och insprängda torp. Det är relativt välbesökt av de närboende. Östra delen av reservatet, där färre besökare vistas, är ett omväxlande landskap med jordbruksmarker, kulturpräglad skog och skärgårdskust.

Besökarna kan delas in i två grupper. Den första gruppen kommer för naturupplevelsernas skull, besöker Tyresta enstaka gånger och anländer oftast med bil eller buss och kan resa relativt långt för ett besök. I denna grupp ingår såväl turister som boende i Stockholmsregionen. Man stannar från några timmar till ett par dagar med övernattniing. Huvudaktiviteten är vandring, ofta kombinerad med naturstudier och picknick, vilket också framgick av en enkätstudie i Tyresta by 2003. Viktiga målpunkter är skogarna och dess vandringsleder samt naturum Nationalparkernas hus.

Den andra kategorin, som är huvuddelen av besökarna, är boende i närheten som nyttjar området både för att det är nära och för att det är attraktivt. Bra infrastruktur som markerade leder eller skogsvägar och trevliga omgivningar förhöjer värdet och attraktiviteten. De norra delarna av reservatet är ett viktigt närrekreatiionsområde för boende i Tyresö och Vendelsö och Tyresta by med närområde är detsamma för boende i Brandbergen och Svartbäcken. Typiska aktiviteter som utövas av närboende är promenader, stavgång och jogging. Många närboende kommer också för att plocka svamp och bär och få naturupplevelser. Vintertid är skidåkning i spåren på betesmarkerna kring Tyresta by populärt, liksom pulkaåkning i backen intill byn.

Tyresta har en för svenska nationalparker ovanligt blandad besöksstruktur och en stark betoning av närrekreatiionsfunktionen. Några säkerställda siffror på besökarantalet finns inte. Besöksantalet har tidigare uppskattats till i storleksordningen en miljon besök per år. Besökssiffrorna för naturum Nationalparkernas hus var cirka 77 000 personer år 2015. Andelen utländska besökare till Tyrestaområdet som helhet är inte närmare känd, men andelen utländska besökare till naturum var cirka 16 procent enligt en undersökning år 2008.

Organiserad verksamhet

Området används i hög grad av organiserad verksamhet genom exempelvis skolor och föreningar. Naturum har årligen cirka 200 bokade skolklasser motsvarande

ungefär 5 000 elever, som främst kommer från närområdet men även från andra delar av Storstockholm. Föreningar har ofta exkursioner i området i sin programverksamhet. Ett antal scoutkårer har omfattande verksamhet som är baserad i flera scoutstugor, som finns i områdena vid Lycksjöhagen och Fridhem. Reservatet utgör Stockholmstraktens mest kvalificerade orienteringsmarker och tävlingar sker restriktivt men förekommer regelbundet, liksom annan orienteringsverksamhet. I reservatet förekommer också spårtävlingar med hund och tävlingar som ultramaraton arrangeras på stigar och vägar. Privata turoperatörer har en begränsad verksamhet i området.

A6.2 Anordningar för besökare

Entréer och tillgänglighet

Besökare kan huvudsakligen närma sig Tyrestaområdet från tre huvudriktningar: från Tyresta by i sydväst, från Åva/Stensjödal i sydost samt från Tyresö i norr (Alby, Nyfors, Prästängen, Storängen, Brakmaren och Mörkdalen). Det finns också andra mindre entrépunkter, till exempel från Höjden i väster.

Entré Tyresta by

Tyresta by i naturreservatet är den givna huvudentrén till nationalparken. Vid Tyresta by finns naturum Nationalparkernas hus, visningsjordbruk, utomhusinformation, servering, raststugor, toaletter och eldplatser. Tyresta by nås lätt med bil. Från avfarten mot Brandbergen från Gudöbroleden (väg 260) finns vägvisning "Nationalpark". Dock finns ännu ingen vägvisning ute vid väg 73. Goda parkeringsmöjligheter finns vid Tyresta by. Tyresta by nås också med buss 807 eller 809 från Gullmarsplan eller 834 från Handens pendeltågsstation till hållplats Svartbäcken, vissa turer ända fram till Tyresta by. Från Svartbäcken finns en gång- och cykelväg fram till Tyresta by.

Entréer vid Åva

Från området runt Åva finns flera möjligheter att komma in i såväl nationalparken som reservatet. Detta är den väg man väljer för besök i 1999 års brandområde, lägerplatsen vid Stensjödal, campingplatsen vid Åva eller för att besöka naturbetesmarkerna vid Spirudden och Stavholmen. Vid Stensjödal finns parkeringsplats för buss och ett 30-tal personbilar. Vid Spirudden finns plats för ca 20 personbilar. Även vid fiskfällan/Åvaviken finns en parkering för ca 20 bilar. Det finns inga allmänna kommunikationer med buss efter Åvavägen. Däremot kan man ta buss mot Dalarö till hållplats *Sandemar* vid Dalarövägen och vandra norrut mot Åva efter en delvis markerad led (ca 5 kilometer).

Entréer från Tyresö i norr

Till den norra delen av reservatet kan man ta buss. Till hållplats Nyfors går linje 873 från Gullmarsplan eller 813 från Stockholms central. Därifrån är det ca 500 meter till reservatsgränsen vid Nyfors eller Prästängen, där det också finns parkeringsplatser för bil. Reservatet nås också via Sörmlandsleden från Alby naturreservat, där det finns goda parkeringsmöjligheter vid friluftsgården.

Från nordost tar man sig för närvarande endast med bil. Det finns fyra parkeringsplatser för bilar: vid Storängen, Brakmaren, Mörkdalen och Ängsudden. Dessa rymmer 10–20 bilar vardera. En planerad ny busshållplats längs Vissvassvägen söder om Uddby kvarn kommer att öka tillgängligheten till reservatets östliga delar.

Övriga entréer

Ytterligare ett antal platser fungerar som informella entréer. En sådan är exempelvis belägen vid Höjden i väster.

Besökscentrum och övrig information

I Tyresta by ligger naturum Nationalparkernas hus, ett naturum för alla nationalparker i Sverige. Det fungerar som centrum för besökare till hela Tyrestaområdet och är bemannat året om. Utställningar och bildspel ska stimulera besökaren till att besöka landets nationalparker och ge fördjupad upplevelse och information om deras naturvärden. I receptionen kan besökarna få tips om besöksmål och svar på frågor om Tyresta nationalpark och naturreservat. Naturum ordnar guidade turer för allmänheten och bokade grupper (till stor del skolor) och har en omfattande programverksamhet med temaexkursioner i området och föredrag.

Hundra meter norr om naturum finns en utomhusutställning som ger information om natur- och kulturvärdena i området. Vid ovan nämnda entréer finns vidare informationsskyltar som visar vandringsleder och föreskrifter med mera. Mindre anslagstavlor med markerade vandringsleder finns på ett 60-tal ställen i området där leder och stigar passerar gränsen.

Vandringsleder

Det finns 55 kilometer markerade vandringsleder i Tyrestaområdet. Flera av lederna är rundslingor, många av dessa har Tyresta by som utgångspunkt. Tabell över befintliga stigar och leder finns i avsnitt B5.8. För att binda ihop de olika slingorna finns dessutom cirka 10 kilometer markerade förbindelseleder.

Leder med naturvägledning

För närvarande är fyra stigar inom Tyrestaområdet försedda med informationstavlor.

- Urskogsstigen,
- Barnvagnsslingan där projektet ”Ring Naturen” ingår,
- Hitta vilse-stigen för barn med information från Civilförsvarsförbundet,
- Grodstigen och Fågelstigen sydost om Tyresta by,
- Tjäderstigen – en äventyrsstig med naturvägledning för barn,
- Fornborgsslingan med information om brandekologi.

Skidspår

Anläggning och underhåll av skidspår i området sker i samarbete med Alby friluftsgård i norr. Spåren trycks och spåras med snöskoter och underhålls kontinuerligt vid lämplig väderlek.

Följande spår brukar anläggas vid tillräcklig snötillgång:

- rundslinga på 2,5 kilometer vid Tyresta by,
- anslutningsspår mellan Svartbäcken och Tyresta by,
- Barnvagnsslingan–Årsjön,
- norra delen av reservatet (utförs av personal vid Alby friluftsgård).

Vindskydd, eldplatser, toaletter m.m.*Vindskydd*

Vindskydd med eldplats finns idag längs brandvägen mellan Tyresta by och Lycksjön. Vidare finns det vindskydd vid Årsjöns sydvästra strand, vid Lanans sydände samt vid Långsjöns (NP) östra strand. De tre senare vindskydden har under 2012-2013 ersatts med nya.

Eldplatser

Separata eldstäder finns vid Bylslätt, Bylsjöns norra strand, Stensjödalen, Stensjöns nordöstra vik, Lillströmsträsk, vid Kalvfjärden väster om Luraström, vid Tyresö-Flaten, Styvnäset, Åvaträsk samt vid Tyresta by. Möjlighet att elda finns även i anslutning till torp, scoutstugor och husvagns- och tältcampingplatser.

Toaletter

TC med sopkärl finns vid Styvnäset. WC för allmänheten finns i Tyresta by, dels på Dahlgrenstunet, dels i naturum. Nya multrumstoalletter är nyligen anlagda vid Årsjön och vid lägerområdet vid Stensjödalen.

Raststugor

I Tyresta by finns två raststugor varav en är tillåten för hundar.

A6.3 Särskilda verksamheter i Tyrestaområdet**Ridning**

Det är förbjudet att rida i Tyresta nationalpark.

I reservatet är ridning tillåten på alla anlagda vägar samt på för ridning särskilt markerade leder. Väster om Tyresta by finns en ridväg som söderifrån leder in i reservatet till den gamla vägen vid Lillgården. En ridväg har även anlagts från Höjden med anslutning till vägnätet vid Grändalen i norra delen av reservatet.

Orientering

I nationalparken är det förbjudet att genomföra idrottstävlingar eller idrottsarrangemang. Detta gäller t.ex. orientering.

Inom reservatet är orientering tillåten med vissa begränsningar. Inför uppsättning av orienteringskontroller ska samråd ske med förvaltaren enligt reservatets föreskrifter. Varje tävling bör föregås av samråd mellan förvaltaren och Stockholms orienteringsförbund och respektive arrangör. Då sker diskussion om tidpunkt för arrangemanget, placering av tävlingscentrum och om banläggning (kontrollpunkter).

Guidning och naturvägledning

Organiserad naturvägledning sker främst i Stiftelsen Tyrestaskogens regi inom ramen för verksamheten i naturum. Den riktar sig till allmänheten, skolor och andra grupper. Ibland anordnar föreningar medlemsinriktade aktiviteter i området. Privata turoperatörer bedriver i begränsad omfattning guidade turer i Tyrestaområdet.

Lägerverksamhet m.m.

I nationalparken är det möjligt att bedriva organiserad lägerverksamhet vid Stensjödalen efter samråd med förvaltaren. I övriga delar av nationalparken är det förbjudet.

Scouting bedrivs i reservatet och scoutstugor finns i Lycksjöhagen och i Fridhem vid Åva.

Sjötrafik, båtsport och paddling

I nationalparken är det förbjudet att använda båt, kanot eller liknande i sjöar och vattendrag.

Kuststräckan i reservatsdelen av Tyrestaområdet är välfrekventerad av fritidsbåtar. Vid Vissvassfjärden–Åvaviken finns tre småbåtshamnar. Paddling är frekvent i området och reservatets stränder och eldplatser utnyttjas. Eldplatsen väster om Luraström är särskilt populär. Ett välfrekventerat paddelstråk går via Drevviken och sjöarna i norr ut i Kalvfjärden–Ällmorafjärden och vidare mot Dalarö. En välbesökt naturhamn finns vid Torrholmen/Styvnäset där det finns en eldplats samt sopmaja/TC.

Hastighetsbegränsningar enligt sjötrafikförordningen och Länsstyrelsens föreskrifter (01FS 2001:138 och 2010:109) gäller i Lura ström (5 knop), Storängsfladen (8 knop), Vissvassfjärden (8 knop) Åvaviken (7 knop) och Bagarsundet (5 knop). I Brakmarsviken, Albysjön, Tyresö-Flaten–Lillsjön och Grändalssjön är det förbud mot trafik med maskindrivna farkost (01FS 2001:138 och 2004:20).

Campingverksamhet

Det förekommer två organiserade möjligheter till camping i området, dels en husvagnscamping belägen vid Ängsudden, dels tältcampingen vid Åvaviken.

Cykling

Cykel används främst av närboende för att besöka Tyresta. Från Haninge cyklar man till Tyresta by, samt vidare på skogsvägarna till Bylsjön och Årsjön.

Cykelmöjligheterna är goda på vägnätet i norra delen av reservatet och vidare mot Långsjön (NP) och Norra Stensjön. Rundturer är möjliga via vägen mellan Åva och Stormyra (bomrad för motorfordon) men också via den nya gång- och cykelvägen mellan Vissvass by och Åvavägens östligaste punkt.

A7 Byggnader och anläggningar

A7.1 Byggnader

Nedan listas flertalet byggnader som är belägna inom nationalparken respektive naturreservatet. Siffrorna hänvisar till kartbilaga 6. I området finns byggnader som ägs av staten och används i förvaltningen av området eller för besökare, byggnader som ägs av staten och upplåts med hyres- eller arrendeavtal, byggnader som ägs av annan offentlig ägare och upplåts med hyres- eller arrendeavtal och sådana som ägs av privatpersoner/organisationer.

Tabell 6. Byggnader i Tyresta nationalpark och naturreservat, se kartbilaga 6.

Objekt	Ägare	Upplåtelse
Tyresta nationalpark		
1. Stensjödalen	Naturvårdsverket	
Tyresta naturreservat		
2. Lycksjöhagen, flera byggnader	Naturvårdsverket (mark), Scoutkårer (byggnader)	Markarrende
3. F.d. militärförråd	Naturvårdsverket	
Tyresta by		
4. Naturum, Nationalparkernas hus	Naturvårdsverket	
5. Dahlgrensgården	Naturvårdsverket	
6. Dahlgrensgårdens loftbodar	Naturvårdsverket	Hyresavtal
7. Drängstugan	Naturvårdsverket	Hyresavtal
8. Jägarbostället	Naturvårdsverket	Hyresavtal
9. Källarstugan	Naturvårdsverket	
10. Tyresta gård, Janssongården (bostadshus/arbetarbostad /lanthandel)	Naturvårdsverket	Hyresavtal
10. Tyresta gård, stall, ligghall, fårhus	Naturvårdsverket	
11. Bastun	Naturvårdsverket	

12. Erikssongården (stiftelsens förvaltningskontor)	Naturvårdsverket	
13. Lillgården	Naturvårdsverket	Hysesavtal
14. Orrstugan	Naturvårdsverket	Hysesavtal
Övriga områden		
15. Åva gård	Stockholms stad	Jordbruksarrende
16. Spirudden, bostadshus	Stockholms stad	
17. Spirudden, skolhus och verkstad	Stockholms stad	
18. Spirudden, garage	Stockholms stad (mark), STS (byggnad)	Markarrende, STS,
19. Åva-kiosken samt bostad	Stockholms stad	Hysesavtal
20. "Skogsbrynet", Åvaviken	Stockholms stad	Hysesavtal
21. Styvnäset	Stockholms stad	Hysesavtal
22. Lillstugan, Styvnäset	Stockholms stad	Hysesavtal
23. Fridhem, flera byggnader	Stockholms stad, Scoutkårer (hus)	Hysesavtal samt arrende
24. Norrgården	Enskild	
25. Rundmar	Tyresö kommun	Arrende
26. Karlberg	Tyresö kommun	Arrende
27. Grändalen	Tyresö kommun	Hysesavtal
28. Skansen	Tyresö kommun	
29. Brakmarstorpet	Enskild	
30. Lillmyra	Enskild	
31. Stormyra	Enskild	
32. Stormyraladan	Enskild	Hysesavtal
33. Gammelmyra	Naturvårdsverket	Ej upplåtet
34. Mörkdalen	Enskild	
35. Lillström	Enskild	

A7.2 Småbåtshamnar och camping

Vid Vissvassfjärden och Åvaviken finns tre småbåtshamnar med relativt omfattande verksamhet.

Vid Åvaviken finns en tältcamping. Där finns även möjlighet att hyra båt. Söder om Ängsudden finns en föreningsdriven husvagnscamping för långtidscamping.

B Plandel

Planens åtgärder är prioriterade från I till III där I är högsta prioritet. En sammanställning av åtgärderna och deras prioritering redovisas i avsnitt B14.

B1 Zonering för planering och förvaltning av nationalparken och naturreservatet

B1.1 Principer

Skötselplanen utgår från en indelning av Tyrestaområdet i olika zoner. Den zoneringsprincip som tillämpas utgår från det så kallade ROS-konceptet (Recreation Opportunity Spectrum). Zoneringen visar hur olika anspråk kan tillgodoses inom ramen för de övergripande bevarandesyftena.

Zoneringen omfattar hela Tyrestaområdet, det vill säga både nationalparken och naturreservatet. Området har delats in i fem zoner i en skala från de mest opåverkade till de mest anläggningspräglade områdena. De är – räknat från den mest orörda zonen – kärnområde (I), lågintensiv zon (II), högintensiv zon (III), skogsbrukszon (IV) och anläggningszon (V). Zonindelningen framgår av kartbilaga 3.

För respektive zon anges hur den fysiska miljön ska se ut, vad en besökare ska kunna förvänta sig samt något om vad som är reglerat i föreskrifterna för nationalparken respektive naturreservatet. De övergripande syftena för Tyresta nationalpark respektive naturreservat gäller för samtliga zoner. Det är hur syftet uppnås som varierar mellan zonerna. Den skilda karaktären mellan nationalpark och reservat vad gäller upplevelsevärden, skogstillstånd, kulturprägel och restriktioner gör att gränserna mellan de två formerna av skyddade områden ofta kommer att utgöra zongränser.

Övergripande principer för de olika zonerna:

- Anläggningsfria delar av nationalparken utgör kärnområden med hög grad av orördhet.
- Huvuddelen av parken i övrigt utgör en lågintensiv zon med ostörd natur men med en utvecklad infrastruktur för besökare.
- Allemansrätten är begränsad i kärnområdena och den lågintensiva zonen, medan den har färre inskränkningar i övriga zoner.
- Merparten av reservatet utgörs av den högintensiva zonen. Den är mer heterogen: vissa delar är mer opåverkade, medan andra har förhållandevis hög kulturpåverkan. Vissa partier sköts aktivt, andra har eller kommer med tiden att få mer naturskogskaraktär.
- Befintliga och blivande naturskogspartier bidrar, tillsammans med den stora arealen, till att på sikt ge stora delar av reservatet en karaktär av orördhet och vildmark, om än som helhet i lägre grad än nationalparken.

- Inom en skogsbrukszon i reservatet bedrivs skogsbruk på privatägd mark.
- I övrigt utgör delar av reservatet, och i viss mån även nationalparken, anläggningszoner intill allmänna vägar och större kraftledningar.
- Inom eller i anslutning till anläggningszonerna finns entréområden med olika nivå på anordningar för besökare.

B1.2 Zon I, orörd zon/kärnområde

Kriterier

Ett kärnområde definieras i Tyresta som ett tämligen stort sammanhängande område (minst 100 hektar) med mycket begränsad mänsklig påverkan. Ekosystem och naturliga processer utvecklas fritt. Avstånd från anläggningar som vägar, kraftledningar och bebyggelse är minst 200 meter, avstånd från markerade leder minst 100 meter. Zonen utgörs av fem områden i nationalparkens norra och sydöstra delar på mellan ca 120 och 290 hektar, och uppgår sammanlagt till ca 950 hektar.

Besökare kan förvänta sig

I zonen finns stora möjligheter att uppleva avskildhet, stillhet och orördhet. Här finns inga markerade leder eller informationsanordningar. Få spår av andra besökare. Få möten med andra.

Tältning, eldning, ridning eller cykling är inte tillåten. Låg förekomst av buller.

Riktlinjer för förvaltningen

Ekosystem och naturliga processer ska utvecklas fritt. Prioritera upplevelser av avskildhet och stillhet. Mycket stor restriktivitet för nya friluftsanordningar. Inga nya leder. Begränsa organiserat nyttjande i stora grupper.

B1.3 Zon II, lågaktivitetszon

Kriterier

Få ingrepp förutom anordningar för friluftslivet. I övrigt utvecklas ekosystem och naturliga processer fritt. Avståndet är minst 200 meter från vägar, kraftledningar och bebyggelse. Leder och andra friluftsanordningar kan förekomma.

Lågaktivitetszonen utgör merparten av nationalparken utanför zon I och omfattar ca 850 hektar.

Besökare kan förvänta sig

Här ligger viktiga målpunkter som sjöarna och ordnade eldplatser. Vid de senare är tältning tillåten. I övrigt finns samma restriktioner för allmänheten som i zon I. Omfattande ledsystem. Framförallt längs lederna som utgår från Tyresta by är det relativt vanligt att möta och se spår av andra besökare. Längs andra leder och

utanför lederna är det relativt goda förutsättningar att uppleva avskildhet, stillhet och orördhet.

Riktlinjer för förvaltningen

Ekosystem och naturliga processer ska utvecklas fritt utanför friluftsanordningarna. Nya friluftsanordningar och leder kan tillkomma i begränsad omfattning. Zonen innehåller många attraktiva målpunkter för besökare. Dessa ska tillsammans med informationsanläggningar och ledssystem ha hög kvalitet. Om högt slitage uppkommer i denna zon vidtas åtgärder för att minimera skadan genom kanalisering eller andra förebyggande åtgärder.

B1.4 Zon III, högaktivitetszon

Kriterier

Landskapet kan ha olika grad av naturlighet och kulturprägel. Sannolikheten att uppleva stillhet, avskildhet och orördhet kan variera från låg till tämligen hög. Avståndet till regelbundet trafikerade vägar och bebyggelse är minst 200 meter. Mindre kraftledningar (20 kV med ca 20 meter ledningsgata) och skogsbilvägar innanför bommar kan ingå, liksom friluftsanordningar och ledssystem.

Besökare kan förvänta sig

Högaktivitetszonen utgör merparten av naturreservatet och omfattar ca 2 100 hektar. Delar av zonen i norr är intensivt utnyttjat som närreklamationsmark för tätortsborna, med markerade leder och andra friluftsanordningar. Där är det vanligt att möta andra besökare. I andra delar, främst i öster, är sannolikheten för att uppleva stillhet och avskildhet högre. Relativt begränsad karaktär av vildmark/orördhet idag – vilket på sikt dock ska utvecklas både areellt och kvalitativt. Det stora obrutna området i öster har en påtaglig ödemarkskaraktär. Skogen är till stora delar påverkad av tidigare skogsbruksåtgärder som utgörs av yngre, ensartade skogar. Öppen mark hävdas som jordbruksmark. Få restriktioner för friluftslivet.

Riktlinjer för förvaltningen

Förbättra värdena för friluftsliv och biologisk mångfald. Stora delar får utvecklas fritt mot naturskog (skötselområden A), inom andra delar görs insatser för restaurering och ökad hävd (skötselområden B). Ledssystem och friluftsanordningar kan utvecklas och kompletteras. De ska vara i gott skick. Organiserad verksamhet såsom större tävlingar kan förekomma i zonen.

B1.5 Zon IV, skogsbrukszon

Kriterier

Präglas av skogsbestånd formade av aktiva skogsbruksåtgärder samt insprängda impediment av naturskogskaraktär. Generellt kan det vara tämligen låg grad av orördhet/vildmarkskänsla, dock högre i vissa partier av särskilt värde för naturvård och friluftsliv.

Besökare kan förvänta sig

Skogsbrukszonen utgörs av privatägd mark i reservatets sydligaste del och omfattar ca 240 hektar. Relativt få möten med andra besökare.

Riktlinjer för förvaltningen

God dialog med markägarna och uppföljning inför och efter planerade skogsbruksåtgärder. Hänsynen till naturvårdens och friluftslivets intressen ska förstärkas genom ett mer anpassat skogsbruk. Organiserad verksamhet såsom större idrottstävlingar kan förekomma i zonen.

B1.6 Zon V, anläggningszon**Kriterier**

Zonen omfattar områden inom 200 meter runt partier med hög anläggnings- och servicegrad. Innehåller vägar, större kraftledningar (70 kV med ca 80 m ledningsgata) och bebyggelse. Zonen är ofta lättillgänglig och delvis välutnyttjat av besökare. Kan vara vanligt med kontakter med andra samt med trafik och viss urban prägel. Vissa skogspartier i denna zon, främst intill kraftledningsgatorna, kan dock i övrigt ha en hög grad av orördhet.

Besökare kan förvänta sig

Zonen ligger främst i reservatet och omfattar omlandet till Åvavägen, Vissvassvägen, Tyrestavägen och Tyresta by. Den utgör ca 800 ha. Anläggningar, byggnader och infrastruktur präglar miljön. Det kan vara vanligt att se och möta andra besökare.

Inom anläggningszonen finns samtliga viktiga entréområden som utgör utgångspunkterna för besök i Tyrestaområdet. Huvudentrén finns i Tyresta by och här finns bland annat ett naturum, en servering och ett visningsjordbruk. Vid Stensjödalen och Alby samt många mindre parkeringsplatser längs vägarna finns andra, inte lika välanvända entréer.

Riktlinjer för förvaltningen

Vägarna ska vara anpassade för aktuell trafikmängd och ha god standard i övrigt. Entréerna utgör viktiga målpunkter, många med ett stort besöksstryck. För att behålla hög kvalitet och god funktion ska de vara högt prioriterade av förvaltningen. Det gäller i särskilt hög grad Tyresta by som utgör huvudentrén till nationalparken. Skogen i reservatet behandlas lika som i zon III.

B2 Tyresta nationalpark. Plan för skötsel av mark och vatten

B2.1 Övergripande mål

Det övergripande målet för skötseln av nationalparkens mark- och vattenområden framgår av syftet med preciseringar som anges i avsnitt A2.1.

B2.2 Skötsel av naturtyper

Skogsmark

Mål

Skog som präglas av naturlig dynamik med naturlig succession och störningsprocesser som snöbrott, stormfällning och översvämningar. Skogen är olikåldrig och naturligt åldrande. Naturliga processer leder till att död ved finns i olika grovlek och nedbrytningsstadier. De naturtyper och arter enligt EU:s art- och habitatdirektiv som förekommer i området har gynnsamt tillstånd.

Riktlinjer och åtgärder

Målet bedöms vara uppnått för merparten av skogsmarken och skogen ska lämnas för fri utveckling med följande undantag:

- Skötsel av särskilt utpekade skötselområden och fornlämningsmiljöer, se avsnitt B2.4 och B2.5.
- Åtgärder som behövs för att hålla vägar, stigar och vandringsleder fria från hinder samt andra åtgärder påkallade av säkerhetsskäl.
- Rövning eller gallring i begränsad omfattning i anslutning till eldplatser och andra anordningar för att bibehålla platsernas kvalitéer.
- Befintliga kraftledningsgator får underhållas av ledningshållaren med rövning och gallring efter samråd med förvaltaren.
- Skogsbränder och stormfällningar behandlas särskilt i avsnitt B2.3 nedan.

Våtmarker

Mål

Våtmarker som präglas av naturlig dynamik och succession. De naturtyper och arter enligt EU:s art- och habitatdirektiv som förekommer i området har gynnsamt tillstånd.

Riktlinjer och åtgärder

Målet bedöms vara uppnått för merparten av våtmarkerna och våtmarkerna ska lämnas för fri utveckling. Inga åtgärder som förändrar våtmarkernas naturliga tillstånd får utföras.

De gamla dämnena i myrarna tas bort.

Prioritet: II

Sjöar och vattendrag

Mål

Sjösystem med naturlig dynamik och orörda förhållanden i Bylsjöns vattensystem samt i Årsjön, Årsjötjärn och Gammeldammen. Goda betingelser för vattenlevande fauna och flora i Åvaåns vattensystem (se även avsnitt B3.8). Hög ekologisk status i Bylsjön och minst god ekologisk status i Långsjön och Stensjön (status för vattenförekomster enligt förordningen om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön). De naturtyper och arter enligt EU:s art- och habitatdirektiv som förekommer i området har gynnsamt tillstånd.

Riktlinjer och åtgärder

Dammarna vid Lanans utlopp och Nedre Dammen används för att reglera vattenflödet i Åvaån för att gynna naturligt reproducerande havsöring i Åvaån. En aktiv reglering av Åvaån påverkar även Stensjöns litoral. En naturvårdsanpassad reglering för att säkerställa förekomsten av havsöring får därför inte påverka Stensjön menligt genom att sjöns nivå sänks onaturligt mycket under torra år. Sjöns ekologiska status får inte försämrats. Detta kräver regelbunden skötsel och tillsyn, dels för att upprätthålla tillräckliga nivåer i sjöarna, dels för att tillräcklig tappning ska ske under torrperioder.

Följande riktvärden gäller för regleringen:

- en minimivattenföring i Åvaån på 8 liter per sekund, med en önskad nivå av ca 20 liter per sekund,
- Stensjön/Lanans yta bör inte sjunka under nivån 120 cm under dammens överkant.

Dammanläggningarna vid Lanan och Nedre Dammen ses över. En anordning för att mäta flödet bör ordnas vid Nedre Dammen. En fast pegel på avvägd höjdnivå sätts upp vid dammen i Lanan för att få en enklare avläsning av sjöns nivå.

De sprängda/grävda diken vid Mörtsjöns och Långsjöns utlopp läggs igen permanent så att avrinningen fördröjs och mer liknar den naturliga regimen. De provisoriska dämmena tas bort i samtliga sjöar. En särskild utredning av detta ska göras innan åtgärderna genomförs.

Större vegetationsbrötar eller andra större hinder i övrigt ska tas bort mellan sjöarna Trehörningen–Långsjön–Mörtsjön–Stensjön/Lanan–Nedre Dammen. Det kan även gälla rivning av bäverdammar, som får ske i enlighet med jaktlagstiftningens bestämmelser.

Övrig reglering samt underhåll av diken och dammar inom nationalparken är inte tillåten.

Den tidigare kalkningen av Stensjön bedöms inte längre vara nödvändig. Den verksamheten upphörde 2011.

För åtgärder i Åvaån i övrigt se skötselområde L2 i avsnitt B3.8.

Prioritet I: (översyn av dammar) II: (igenläggning av diken).

B2.3 Brand och stormfällning i nationalparken

Brand tillför normalt ytterligare värden till ett område som hyser arter gynnade och beroende av brand. Detta visas inte minst av studier gjorda efter branden 1999. Denna stora brand får inom nationalparken anses ha tillgodosett sådana värden för en lång tid framöver.

Senaste större stormfällning inträffade 1969. Urskogskärnan i den västra delen berördes till viss del – bland annat N och Ö om Gillerkärr och öster om Lycksjön. Den östra delen av nationalparken påverkades i än högre grad, även om effekterna inte kan jämföras med områden utanför det naturskyddade området. En flerskiktad gammelskog som den i Tyresta har större stormfasthet i jämförelse med ensartade bestånd där det bedrivs skogsbruk.

Riktlinjer och åtgärder

Grundläggande princip för nationalparken är att de naturliga störningar som förekommer ska få verka fritt, med undantag för skogsbränder. Huvudinriktningen är att alla bränder ska släckas. Vissa undantag kan dock medges om brand kan ske under kontrollerade former i vissa mindre områden med brandpräglad dynamik. Vilka områden som kan vara aktuella ska tydliggöras i en plan för hantering av bränder som tas fram av förvaltaren i samråd med räddningstjänsten och Länsstyrelsen. Planen bör även ta upp annan form av räddningstjänst än bränder.

Åtgärder som vidtas i samband med brandbekämpning ska så långt möjligt utföras så att inga bestående skador uppstår på kvarvarande skog eller naturmiljön i övrigt. I områden som stormfällts eller brunnit ska upparbetning av skog inte förekomma annat än av säkerhets- och framkomlighetsskäl utefter exempelvis vandringsleder.

B2.4 Skötsel av kulturmiljöer

Fornlämningar

Den vårdplan för Tyrestaområdet (Fornvård Tyrestaskogen) som upprättades av Riksantikvarieämbetet 1994 redovisar för nationalparkens del ett gravfält från järnåldern och en fornborg. Gravfältet har nummer 138 i fornlämningsregistret (se vidare skötselområde 2 nedan). Den stora fornborgen Stensjöborg vid Stensjön har nummer 106 i registret. En skylt med information om fornborgen finns uppsatt efter vandringsleden Fornborgsslingan. Det erinras om att samtliga fornlämningar är skyddade enligt kulturmiljölagen (1988:950) och att tillstånd kan krävas för åtgärder på och intill fornlämningar.

Mål

Fornlämningar bevaras och synliggörs.

Riktlinjer och åtgärder

Kända fornlämningar ska skötas i enlighet med riktlinjer i vårdplanen. För åtgärder vid gravfältet, fornlämning nummer 138, se skötselområde 2.

Dokumentation av fornlämningar ska fortsätta, särskilt vad avser spår från senare århundraden.

Vårdplanen bör uppdateras av Länsstyrelsen och Stockholms läns museum i samråd med förvaltaren.

Prioritet II (vårdplanen), I (övrigt)

Övriga kulturmiljöer

Skötseln av området kring Stensjödal redovisas i skötselområde 3 nedan samt i avsnitt B9.

B2.5 Skötselområden

Nationalparken har fyra skötselområden; dels skötselområde 1 och 2 i närheten av Tyresta by, dels skötselområde 3 och 4 i närheten av Stensjödal. Avgränsningen framgår av kartbilaga 4 A-D.

Skötselområde 1. Pulkabacke vid Tyresta by*Beskrivning*

En brant gräsbevuxen slänt som redan på 1960-talet kom att användas för utförsäkning och som pulkabacke. Området har tidigare underhållits med röjningar.

Mål

Öppet område utan vegetationshinder som kan användas som pulkabacke.

Skötsel

Röjning av sly och buskage. De två grova tallarna frihuggs.

Prioritet: I

Skötselområde 2. Gravfält vid Tyresta by*Beskrivning*

Gravfält från yngre järnålder med tre synliga gravar belägna precis på gränsen mellan nationalparken och naturreservatet ca 200 meter öster om huvudparkeringen i Tyresta by. Nummer 138 i fornlämningsregistret. Kraftigt igenväxt och beskuggat. Fornlämningens vårdområde berör även reservatet. Se vidare avsnitt B 2.4 ovan.

Mål

Öppet gravfält.

Skötsel

Träd som står på de tre synliga gravarna tas bort. Slyröjning på och närmast gravarna och gallring av enbuskar. Allt avverknings- och röjningsavfall tas bort. Den fortsatta vården består av slåtter minst vartannat år. Höet bärgas. Uppväxande träd och buskar tas bort vid behov. Uppsättning av informationsskylt.

Prioritet: I

Skötselområde 3. Nedre Dammen–Stensjödal*Beskrivning*

Runt Nedre Dammen dominerar al och andra lövträd. Bäver har tidvis etablerat sig vid dammen och fältt ett antal lövträd under de senaste åren. Tidvis ansamlas ganska mycket kvistar och löv vid utloppet. Eftersom dammen regleras och har god genomströmning är det inga större problem med igenväxning trots att dammen är mycket grund. Dammanläggningen är i dåligt skick – betongmurarna eroderar på grund av det strömmande vattnet. En mindre brygga finns vid Mjölnebostaden.

Vid Mjölnebostaden fanns i slutet av 1700-talet ett flertal hus. Kvarnen uppfördes 1762 och boningshuset 1766. Kvarnen revs 1983. Naturvårdsverket äger Mjölnebostaden och Stiftelsen Tyrestaskogen förvaltar den. Den hyrs ut till grupper och enskilda som besöker Tyrestaområdet. Vedbod och TC med sopstation finns intill huset. En stor tysklönn står som vårdträd vid Mjölnebostaden.

På den öppna marken öster om vägen finns en lägerplats för grupper och enskilda som vill övernatta. Två olika grupper med upp till ett 50-tal personer kan övernatta i egna tält. Lägerverksamhet får inte ske utan samråd med förvaltaren. TC, sopställ, vattenpump och eldplats med vedlår finns inom området. Den f.d. åkern, som är själva ytan för uppsättning av tält, slås med slaghack 1–2 gånger årligen.

Området i sydost mellan berget i öster och Nedre Dammen utefter vägen har inslag av ädellövträd och buskar. En smedja plus ytterligare ett hus fanns kvar här till i början av 1900-talet. På några mindre bergknallar i SO finns inslag av torräng, bärande buskar och vildapel.

Det finns en vattenpump vid en källa intill bäcken mellan Lanan och Nedre Dammen.

Dammen för reglering av Lanan har troligen fått sitt namn från lana (ryssjelliknande fiskeredskap). Dammen består av en ca tre meter tjock kallmurad vall av sten, som senare dubblerats uppströms med en betongmur.

Vid Lanans södra ände finns ett vindskydd med eldplats.

Mål

Öppen vattenyta i Nedre Dammen. Fungerande dämme ska finnas vid utloppet.

Lägerplatsen ska vara i gott skick och kunna användas av grupper och enskilda som genomför vandringar och naturstudier i området. Brynen runt öppna ytor och vid torrängar ska vara öppna med inslag av bärande träd och buskar.

Skötsel och åtgärder

Dammkonstruktionens kondition vid Nedre Dammen följs upp noga, sannolikt behövs en större ombyggnad inom de närmaste åren. Regelbunden tillsyn.

Regelbunden kontroll av dammanläggningen vid Lanan och underhåll vid behov.

Gallring och röjning utförs på och runt öppna ytor vid behov. Ädellöv, bärande träd och buskar gynnas i brynen. Trädgårdsväxter vid husgrunder får vara kvar. Slätter av lägerplats. Slätter av mindre öppna ytor som förekommer i skötselområdet. Gallring och röjning kan ske vid behov i närmiljön kring vindskyddet vid Lanan.

Prioritet: I (ovanstående punkter)

Ytterligare en eldplats anläggs på lägerplatsen för att möjliggöra för flera grupper att vistas där samtidigt.

Prioritet II (ovanstående punkt)

I det fall Nedre Dammen tenderar att växa igen så ska träd, buskar och vass röjas bort. Brygga underhålls. Källan intill bäcken från Lanan görs tillgänglig för besökare, förutsatt att vattnet är tjänligt som dricksvatten. Pumpen tas bort.

Prioritet: III (ovanstående punkter)

Skötselområde 4. Betesmark norr om Åva*Beskrivning*

NNV om Åva gård går gränsen mellan nationalpark och naturreservat rakt igenom betesmarken. Den del som ligger i nationalparken har inte betats på lång tid, men enbacken är fortfarande delvis förhållandevis öppen med enstaka äldre björkar och aplar. Yngre träd av tall, gran, björk och asp förekommer. Torrängsfloran finns delvis kvar, men trängs undan av uppväxande träd och buskar. I den norra delen har skogsbrynet vuxit igen med framför allt ung gran och lövsly. I enstaka större ekar har yngre träd trängt in i kronorna.

Mål

Öppen till halvöppen naturbetesmark, delvis med enstaka äldre björk och apel. Skogsbryn med ekar.

Skötsel

Röjning och gallring för betesdrift tillsammans med befintlig betesmark i reservatet. Ekarna frihuggs i etapper.

Prioritet: I

B3 Tyresta naturreservat. Plan för skötsel av mark och vatten

B3.1 Övergripande mål

Det övergripande målet för skötseln av naturreservatets mark- och vattenområden framgår av syftet med preciseringar som anges i avsnitt A2.2.

B3.2 Skötsel av naturtyper – skötselområden

Reservatet är indelat i skötselområden. Skötselområdena är betecknade med en bokstav efter huvudsakligt markslag och skötselriktning och i många fall också med ett löpnummer som refererar till ett särskilt område.

Avgränsning av skötselområdena framgår av kartbilaga 4 A–D.

Skötselområden av olika typ

- A skogar och våtmarker med i huvudsak fri utveckling
- B skogar och våtmarker med naturvårdsskötsel
- C skogsmark med naturvårdsanpassat skogsbruk
- Å åkermark
- G betesmark eller slåttermark (naturlig och kultiverad)
- L limnisk miljö (sjöar och vattendrag)
- M marin miljö (havsmiljö)
- T tomtmark, gårdsplats samt aktivitetsområden

Generella riktlinjer för skötseln

Åtgärder ska utföras med ändamålsenlig teknik så att markskador undviks i största möjliga utsträckning. Eventuella uppkomna markskador ska lagas.

Avverkat virke och ris bör forslas bort vid naturvårdsåtgärder i odlingslandskapets naturtyper samt vanligtvis också i ädellövskogar och lundmiljöer. För att gynna friluftslivet kan ris också tas ut vid större åtgärder i barrdominerade miljöer. Vid mindre punktinsatser i barrskog kan såväl ris som vissa stammar lämnas som ett tillskott till död ved.

Friluftsvärden ska beaktas i samband med olika skötselinsatser, till exempel så att stigar hålls framkomliga.

B3.3 Skötselområden A. Skogar och våtmarker med i huvudsak fri utveckling

Skötselområden A generellt

Beskrivning

Till stor del äldre barrskog med höga naturvärden. Även ett förhållandevis stort inslag av kulturpåverkade områden med tydliga spår av skogsbruk fram till mitten av 1980-talet samt områden med spår av skogsbete fram till mitten av 1900-talet. Dessutom finns en stor del täta, planterade och frösådda skogar – ensartade bestånd bland annat uppkomna efter stormen år 1969. Historiskt sett har skogarna varit utmarksområden.

Mål

Flerskiktade barrskogar och blandskogar av naturskogskaraktär med förekomst av strukturer som stående och liggande död ved samt gamla och döende träd. Det växt- och djurliv som är knutet till naturskogar ska ha goda förutsättningar att leva kvar i eller öka i området. Naturliga våtmarker ska fortsatt vara hydrologiskt opåverkade.

Generella riktlinjer för skötselområden A

- Målet är nått eller på väg att nås i de delar av området som består av gammal skog. I bestånd med yngre skog kommer det att ta lång tid innan dessa utvecklade naturskogs kvaliteter.
- I huvudsak ska inga åtgärder utföras för att utveckla bestånden. Successionen mot naturskog ska ske fritt utom i särskilda fall som avser naturvårdsåtgärder i anlagda ungsskogar, se nedan. Områden med befintlig naturskog ska förvaltas med intern dynamik, det vill säga utvecklas fritt.
- Punktinsatser för att gynna flora och fauna får genomföras. Dessa insatser får ske genom avverkning, röjning eller ringbarkning kring äldre spärrgreniga ekar eller andra trängda ädellövträd.
- Kantzoner och bryn med djup av en trädlängd får skapas för att få en successiv övergång mot öppna marker och vägar.
- Gallringar och röjningar får i begränsad omfattning göras för att behålla framkomlighet och orienterbarhet längs vägar och stigar.
- Länsstyrelsen får enligt föreskrifterna medge tillstånd för naturvårdande skötsel i anlagda ungsskogar. Detta kan vara aktuellt där det är uppenbart att det är av värde från naturvårdssynpunkt att utföra aktiva skötselåtgärder. Syftet med sådana åtgärder är att påskynda utvecklingen mot ett naturskogsartat tillstånd.
- En utredning bör studera om en igenläggning av diken kan utföras i syfte att återskapa naturligare sumpskogar och andra våtmarker (se även skötselområden B).
- En utredning om naturvårdsbränning bör utföras, se avsnitt B3.11.

B3.4 Skötselområden B. Skogar och våtmarker med naturvårdsskötsel

Skötselområden B generellt

Beskrivning

Skötselområden B utgörs till stor del av skogsmiljöer i anslutning till odlingslandskapet, ofta lövskog och ädellövskog samt lövträdsdominerade bryn- och lundmiljöer. I B-områdena ingår också en del blandskog och barrskog. Även områden av naturskogskaraktär, hållmarker och hållmarkstallskog förekommer. Partier med planterad och frösådd barrskog finns främst i vissa dalgångar och sluttningar.

Skötselområden B har delvis avgränsats utifrån historisk markanvändning. På häradskartan ca 1900 utgjordes många av dagens B-områden av lövskog eller skog med stort inslag av lövträd i anslutning till odlingsmarker.

I skötselområden B ingår dels onummerade områden med beteckning B som sköts enligt generella mål och riktlinjer, dels de numrerade skötselområdena B1–B32.

Mål

Lövskogar, ädellövskogar, lundmiljöer och lövträdsdominerade brynmiljöer ska bevaras och utvecklas. Odlingslandskapets karaktär och element ska tydliggöras och framhävas, såsom ek- och hassellundar i före detta hagmarker, solitära träd, fornlämningar och kulturhistoriska lämningar.

Naturskogsartade barr- och blandskogsmiljöer ska fortsätta utvecklas som naturskog med intern dynamik.

Yngre barrskogar och blandskogar utan särskilda naturvärden idag ska normalt utvecklas mot naturskog.

Naturliga våtmarker ska fortsatt vara hydrologiskt opåverkade.

Generella riktlinjer för skötselområden B

- De generella anvisningarna gäller för alla skötselområden B, även numrerade områden. Ytterligare specificerade åtgärder anges för resp. numrerat område.
- Barrnaturskog, barrskogar över 70 års beståndsålder, hållmarkstallskog, hållmarker och skogbevuxna myrar lämnas för fri utveckling med undantag för eventuella åtgärder enligt anvisningar nedan eller för varje skötselområde.
- I delar av den yngre barr- och blandskogen (se respektive skötselområde) genomförs iståndsättningsåtgärder för att påskynda utvecklingen mot barr- och blandskog av naturskogskaraktär med hög biologisk mångfald och samtidigt skapa en attraktiv och varierad friluftsmiljö. Iståndsättningsåtgärderna får innebära naturvårdsanpassad röjning eller gallring upp till en beståndsålder av ca 70 år, varefter området lämnas för fri utveckling.

- Övriga yngre barr- och blandskogar lämnas för fri utveckling mot naturskog med undantag för eventuella åtgärder enligt anvisningar nedan eller för varje skötselområde.
- Lövskog, ädellövskog och lundmiljöer ska skötas genom röjning eller gallring där så behövs där särskilt gran och ibland triviallövräd tas bort. Ofta kan en första större gallring initialt krävas och därefter återkommande skötsel med vissa intervall.
- Grova solitärträd av framför allt spärrgreniga ädellövträd röjs fram och sköts löpande. Vedartad igenväxningsvegetation med en höjd av över två meter tas bort inom en radie av ca fem meter från trädkronornas yttergräns, dock med anpassning i det enskilda fallet så att inte allt för omfattande ljusinsläpp orsakar ett allt för betungande långsiktigt skötselbehov.
- Kantzoner mot öppen mark och vägar bör skötas som en brynzon med ett djup av en trädlängd i de fall det finns förutsättningar för att utveckla eller behålla en god brynstruktur med lövträd och bärande träd och buskar.
- Den löpande skötseln av många av lövträdsmiljöerna och kantzoner mot öppen mark kan med fördel utföras genom bete vilket i förekommande fall föregås av stängsling.
- Fornminnen och kulturhistoriska lämningar sköts genom röjningar och avverkningar så att de tydligt framgår i landskapsbilden.
- En särskild utredning bör studera om en igenläggning av diken kan utföras i syfte att återskapa naturligare sumpskogar och andra våtmarker (se även skötselområden A).
- En utredning om naturvårdsbränning bör utföras, se avsnitt B3.11.

Onummerade skötselområden med beteckningen B tilldelas prioritet III.

Skötselområden i V delen av naturreservatet, bl.a. Tyresta by (B1-B5)

Skötselområde B1. Våtmarker och lövskog söder om Lycksjön

Beskrivning

Området har historiskt brukats som ängs- och åkermark och är idag till stor del bevuxet av en lövskogssuccession. Våtmarksområdet i norr är lövskogsbevuxet och gran börjar etablera sig. Bitvis är våtmarken fortfarande öppen. I en liten klarvattenyta strax söder om Lycksjön, Träsket, har bland annat sångsvan häckat. Rotvältor och vindfällen som faller i den här delen av Bylsjöbäcken har tidvis påverkat flödet som avvattnar åkermarkerna uppströms i Tyresta by.

Mål

Igenväxande våtmark längs Bylsjöbäcken med både öppna och trädklädda delar. I övrigt succession mot lövskogsdominerad skogsmark.

Skötsel

Skötsel av skogen enligt de allmänna riktlinjerna för skötselområden B. Om det blir stopp i bäckens flöde genom exempelvis rotvältor och detta orsakar stora problem uppströms får detta åtgärdas.

Prioritet: III

Skötselområde B2. Skog m.m. mellan Svartbäcken och Tyresta by*Beskrivning*

Skogen utgörs av barrskog på höjderna och lövskog och blandskog i övrigt. I området finns mindre partier med öppna gräsmarker som tidigare har brukats som åkermark. Tre igenväxta fornlämningar finns i området, varav två är gravfält. Delar av området har en artrik torrbacksflora med bland annat kungsmynnta och vippärt.

Mål

Gammal barrskog, lövskog och blandskog. Orörda hållmarker. Öppna gräsmarker i de partier som tidigare har brukats som åkermark. Fornlämningarna ska vara tydligt synliga i landskapet, torrbackarnas karaktär och flora ska bibehållas.

Skötsel

Före detta åkermarker hävdas genom slåtter eller bete. Solitärer och ädellövträd frihuggs. Delar av området kan betas, men har inte hög prioritet som betesmark. Gallring bland träden på gravfälten. Områdena med torrbacksflora röjs kontinuerligt, riset tas bort. Skogen sköts i övrigt enligt de allmänna riktlinjerna för skötselområden B.

Prioritet: II

Skötselområde B3. Skogsområde söder om Tyresta by*Beskrivning*

Området domineras av barrskog. Historiskt sett har två mindre idag skogklädda områden brukats som åkermark. Det ena området brukades fortfarande som åker på 1950-talet och ligger vid det före detta torpet Västertäppan. Torpets husgrunder har skadats i samband med avverkningar i området. Kulturväxterna kring torpet har trängts ut av barrträd. Det andra området som har brukats som åkermark ligger längs med Sörmlandsleden i skötselområdets östra del. Den brukades aktivt som åker vid sekelskiftet 1900. På ekonomiska kartan från 1950-talet är området fortfarande öppet.

I remsan mellan Tyrestavägen och gångvägen från Svartbäcken finns täta blandskogsbestånd. I väster finns en liten ädellövlund med ekar och hassel och lundflora med vippärt och tandrot. I de torrare partierna växer ek, enbuskar och en torrängsflora.

I området låg tidigare skidbacken ”Haningealpen”. Resterna från liftanordningen har plockats bort. Idag fungerar området som pulkabacke. Strax väster om backen finns en förekomst av brudborste.

I nära anslutning till Tyresta by finns en 1,3 km lång äventyrsstig för barn, Tjäderstigen.

Mål

Delar av skogen ska utgöras av skogsbete för att visa den historiska markanvändning som är knuten till den typ av bymiljö som Tyresta by representerar. Övriga delar av skogen och hållmarkerna får i huvudsak utvecklas fritt med intern dynamik. Lundmiljö som domineras av ädellövträd.

Kulturspår är tydliga i landskapet. Tydlig brynzonering mot öppna marker för att skapa en attraktiv entré till Tyresta by. Den nedre delen av skidbacken sköts för aktiviteter som pulkaåkning.

Skötsel

Delar av området som inte tas i anspråk av Tjäderstigen ställs i ordning för skogsbete. Luckor huggs ut i lågpartier i skogen och där kan även viss gallring ske i skogen. Övriga delar av skogsmark, hållmarker och våtmarker lämnas utan åtgärder.

Torpgrunder vid Västertäppan röjs fram och kulturväxter gynnas. I den före detta åkermarken invid torpet gallras gran bort ur björkbeståndet.

I ädellövskogslunden frihuggs spärrgreniga ädellövträd.

Den gamla skidbacken hålls öppen från slyuppslag i den nedre delen. Området med brudborste röjs på ung gran.

I övrigt skötsel enligt de allmänna riktlinjerna för skötselområden B.

Prioritet: III

Skötselområde B4. Spångaberget invid Tyresta by

Beskrivning

Spångaberget utgörs centralt av hållmarkstallskog och i sluttningarna dominerar granskog. I övrigt växer yngre blandskog. På häradskartan ca 1900 är sluttningarna täckta av lövskog. Här hade man förmodligen bete på den tiden. Den 500 meter långa Hitta vilse-stigen löper genom området. Skogen längs vägen och parkeringen till Tyresta by är viktig som del av entrén till Tyrestaområdet.

Mål

Naturskog för rekreation, naturpedagogik och lek. Skogen och hållmarkerna får i huvudsak utvecklas fritt med intern dynamik. Luftig kantzon mot vägen och parkeringen i norr.

Skötsel

Huvudsakligen lämnas skogen utan åtgärder. Skogen längs vägen i norr glesas successivt ut något. Mindre åtgärder som behövs för områdets användning för naturpedagogik och lek får utföras.

Prioritet: II

Skötselområde B5. Skog öster om Hästhagen*Beskrivning*

Barrskog med inslag av lövträd. Skötselområdet ligger nära en gammal torpplats. Enligt häradskartan ca 1900 brukades delar som åkermark och skogsmarken hade ett påtagligt lövträdsinslag. Enligt den ekonomiska kartan från 1950-talet var åkermarkerna inte längre i bruk men fortfarande ganska öppna. En fägata, som idag används av vandrare, leder från byn och norrut till de tidigare betesmarkerna. Betesdjuren fick gå på den åker som låg i träda tills den bearbetades och såddes och även på den brukade åkern efter skörden. I ljusexponerade lägen kan man finna en hävdgynnad flora med bland annat kattfot.

Mål

Betad skog med öppna kantzoner mot de öppna markerna i angränsande skötselområde G4. Området ska fungera som en övergång mellan betesmark och orörd skog i nationalparken.

Skötsel

Skogsbete. Skötsel för att utveckla brynzonen mot betesmarken genom successiv gallring och skapande av luckighet, särskilt mot söder. I övrigt lämnas skogen utan åtgärder.

Prioritet: II

Skötselområden mellan Åva gård och Vissvass (B6–B15)

Skötselområde B6. Skog mellan Ladängarna och Fridhem*Beskrivning*

En sluttning med yngre till medelålders blandskog som sträcker sig från Ladängarna i väst, fram till Fridhem i öst, delvis längs med Åvavägen. Inom skötselområdet finns en inofficiell parkering längs vägen i höjd med Fridhem.

Mål

Lövskogsdominerat område med olikåldrigt trädskikt. Parkeringsplats.

Skötsel

Successiv gallring för att skapa en luckig och flerskiktad struktur. Gran som tränger undan lövträd avverkas. Parkeringen längs Åvavägen utökas och uppgraderas till en officiell besöksparkering till reservatet (se även avsnitt B5.3).

Prioritet: III

Skötselområde B7. Skog N Åvavägen*Beskrivning*

Lövskogsdominerat område på norra sidan av Åvavägen. I sluttningen mot söder och sydväst finns ett örtrikt hassel- och ekbryn där backskäfting växer. Yngre barrträd och en del lövsly tränger vissa ekar. Centralt i skötselområdet finns lite äldre barrskog och blandskog.

Mål

Luckiga ek- och hasselbestånd med friställda grova träd och örtrik flora i den syd- och sydvästvända branten. Barr- och blandskog utvecklas mot naturskog.

Skötsel

Tall, gran, asp och björk gallras ur till förmån för hassel, ek och slånbuskar i den ädellövträdsdominerade kantzonen. Behov av gallring i den angränsande triviallövskogen ses över med 10–20 års mellanrum. Barr- och blandskogen lämnas utan skötselinsats.

Prioritet: II

Skötselområde B8 och B8a. Skog SV Fridhem*Beskrivning*

Talldominerat tätt barrblandbestånd med inslag av gran och löv i sänkor. Några blöta småbiotoper i norr. Stigar och gamla drivningsvägar är välanvända av friluftslivet. Nära till scouternas område.

Mål

Långsiktigt mål är talldominerad, skiktad naturskog med större trädslagsvariation i norr.

Skötsel

Åtgärder upp till högst 70 års beståndsålder. Rövning och gallring, gynna naturvärdesträd och lövträd. Död ved tillskapas. Ljusare och luftigare skog i anslutning till hävdad stig. Återkommande rövningar av uppväxande gran i den norra delen.

Prioritet: III

Skötselområde B9. Skog O Fridhem*Beskrivning*

Röjt barrblandbestånd. Västra delen delvis blöt och mycket tätvuxen. Nära till scouternas område.

Mål

Långsiktigt mål är skiktad barrnaturskog med stor trädslagsblandning och hög lövandel företrädesvis i nordost och väster.

Skötsel

Åtgärder upp till högst 70 års beståndsålder. Røjning och gallring, gynna naturvärdesträd och lövträd. Död ved tillskapas.

Prioritet: III

Skötselområde B10. Mordal O Åvaträsk*Beskrivning*

Mycket tätt barrblandbestånd med hög lövträdsandel av al och björk. Delvis blött. Utloppsdike från Åva träsk. Vandringledd och vägar. Gränsar mot tältcamping.

Mål

Friluftsanpassad och ljus naturskog med stor variation och hög lövandel.

Skötsel

Åtgärder upp till högst 70 års beståndsålder. Røjning och gallring, gynna naturvärdesträd och lövträd, ev. borttagande av ris. Död ved tillskapas. Ljusare och luftigare skog i anslutning till vandringsled. Återkommande røjningar av uppväxande gran och al.

Prioritet: III

Skötselområde B11. Skog SV Styvnäset*Beskrivning*

Mycket tätt barrblandbestånd med inslag av lärk. Enstaka överståndare. En ganska frekventerad stig går genom området. Planterad åkermark i norr.

Mål

Långsiktigt mål är skiktad naturskog med stor trädslagsblandning och hög lövandel där så är lämpligt.

Skötsel

Åtgärder upp till högst 70 års beståndsålder. Røjning och gallring, gynna naturvärdesträd och lövträd, lärkträd avvecklas. Död ved tillskapas.

Prioritet: III

Skötselområde B12. Skog vid Åva tältcamping

Beskrivning

Blandskog. Delar av området ingick i ett campingområde som var välfrekventerat fram till början av 2000-talet. Rester från anläggningar finns kvar. I den sydvända sluttningen har träd- och buskskiktet en hagmarksartad karaktär som domineras av ek och hassel.

Mål

Hagmarksartad ekskog med glest trädskikt samt hassellund i de delar ek och hassel förekommer. I övrigt en lövskogsdominerad och varierad, luckig skog med ljusöppna bryn.

Skötsel

Frihugg ekar, röj sly och gallra bort gran i ek- och hasselbestånd. Gallring och röjning i brynzonen. I övrigt inga åtgärder. Rester från Åva camping ska tas bort. Se i övrigt skötselområde T7.

Prioritet: II

Skötselområde B13. Åvaåns utlopp

Beskrivning

Huvuddelen av området utgörs av åns utlopp med al- och askdominerad skog på fuktig mark, där asken tycks vara på väg att ta över. Högrötsvegetation med lungört och vildbalsamin. I området ligger Fiskfällan.

Delområde (a) är en höjd med tall, gran och löv. I sluttningarna lundar med främst hassel och ek. Bitvis mycket gran. Lundflora med långstarr, lungört m.fl. arter. Parkeringsplats i sydsluttningen.

Delområde (b) utgörs av Bodudden, en höjd med tall, ek och aspsly. I sluttningen mest ek, asp och hassel. Albård längs stranden.

Mål

Lövskog med al och ask längs Åvaåns utlopp.

Delområde (a): hassellund med ek samt hällmarkstallskog med ek och gran.

Delområde (b): sydsluttning med ek och hassel. Berg med tall och ek.

Skötsel

Inom huvudområdet röjs de få granarna bort utom vid parkeringsplatsen, där en stor gran behålls med skuggande funktion.

Delområde (a): all unggran röjs bort i lövsluttningarna och även äldre gran där så är möjligt. Unga askar gynnas.

Delområde (b): måttlig röjning av unggran men främst aspsly.

Prioritet: III (huvudområdet och b), I (a).

Skötselområde B14. Skog nordost om Överängarna upp till Södergården

Beskrivning

Skötselområdet utgörs av ett relativt stort varierat skogsområde med hög andel lövskog som ligger mellan Spirudden–Båthuset i sydväst till Ängsudden–Södergården i nordost.

Längst i sydväst finns lövskog med inslag av ädellövträd i sänkor och barrskog på höjderna. I området mellan Överängarna och vägen finns ett stort inslag av ädellövträd med spärrgreniga ekar. I övrigt utgörs skötselområdet av hällmarkstallskog med inslag av små våtmarker som tidigare har brukats som åkermark.

Mellan vägen och Vissvassfjärden finns ett hällmarksområde med ädellövskog i en sluttning vid kusten som delvis är öppet eller gläntigt – ”Storhålsbacken”. Mycket ek. Denna del har tidigare betats. Här finns också en parkeringsficka.

Längst i norr kring campingen finns skog som är tydligt påverkad av skogsbruk. I dess kantzoner finns inslag av stora ekar och andra ädellövträd. Området är kraftigt igenvuxet med trivallövträd och barrträd. Det finns också små partier av betespräglad flora.

Mål

Barrskog ska långsiktigt utvecklas mot barrnatureskog. Lövskog och lövdominerade områden ska utvecklas mot gammal löv- och ädellövskog. Brynzonerna ska vara öppna och dominerade av ädellövträd eller andra lövträd.

Skötsel

Röjning och gallring för att gynna ädellövträd och lövträd. Frihuggning av spärrgreniga ekar. Röjning och gallring av yngre barrskog upp till en beståndsålder av cirka 70 år.

Det östvända brynet mot åkern N Spirudden röjs så att det blir fri sikt från stigen (Kustleden). Den smala remsan bör brännas för att gynna örtfloran. Innanför finns några grova ekar och tallar som bör friställas.

Prioritet: I: ädellövbestånd V om Båthuset (gran). Prioritet II: intill ”Storhålsbacken” samt åkerbryn S därom samt partier närmast åkern och betesmarken längst i norr. I övrigt III).

Skötselområde B15. Skog norr om Överängarna*Beskrivning*

Barrblandbestånd med en ålder av ca 40 år som har inslag av ekar och grövre löv.

Mål

Naturskog, flerskiktad och varierad med inslag av lövträd.

Skötsel

Underröjning och gallring. Frihuggning av ek och andra lövträd. Bitvis endast röjning.

Prioritet: III

Skötselområden mellan Sisshammar och Brakmaren (B16-B24)**Skötselområde B16. Skog SO Sisshammar***Beskrivning*

Området består av ädellövskog med inslag av barrskog i de centrala delarna samt alsumpskog mot stranden och öppen gräsmark under igenväxning. På häradskartan ca 1900 består området av åkermarker och lövskog. Lövskogen är idag trängd av uppväxande barrskog.

En eldplats ligger fint placerad invid vattnet. Väl frekventerad, främst av kanotister som tältar i den glesa terrängen.

Mål

Ädellövskog med inslag av alsumpskog respektive öppen gräsmark. Barrskog ska fortsatt utgöras av barnaturskog.

Skötsel

Lövdominierade områden: barrskog gallras bort, stark utglesning av triviallöv och friställning av grova lövträd. Alsumpskogen lämnas utan åtgärd. Spara tall på hållmarker och enstaka grova granar. Barnaturskog lämnas utan åtgärd. Den öppna gräsmarken mellan eldplatsen och vägen slås manuellt minst vart tredje år.

Prioritet: III

Skötselområde B17. Skog mellan Sisshammar och Hammarberget*Beskrivning*

Medelålders barrskog dominerar men hållmarkstallskogen är lite äldre och på flera ställen finns också gamla, grova lövträd som vuxit upp i en öppnare miljö. Skötselområdet ingår i ett större område som på häradskartan från sekelskiftet 1900 visar aktivt brukade åkermarker och intilliggande lövrika skogar som förmodligen betades. Den före detta åkermarken som ingår i skötselområdet är idag en granplantering där nästan alla träd har blåst ner.

Längst i söder finns en syd- och sydvästvänd sluttning med ädellövskog och hassellund (a), en delvis förnämlig ädellövbiotop med skogskorn, strävlost, långsvingel, lundslok, myskmadra, underviol m.fl.

Mål

Barrnatskog i de centrala delarna. Örtrik blandskog med hög lövandel kring de gamla åkrarna och i de södra delarna. Ädellövskog i söder med rik lundflora. Halvöppna bryn mot vägen.

Skötsel

I huvuddelen av skötselområdet en försiktig gallring och frihuggning av grova lövträd för att bevara blandskogen. Centrala delar med barrskog lämnas för fri utveckling. Gallra bort ung gran och yngre triviallövträd vid behov i sluttningen med ädellövskog och hassellund. Äldre grova lövträd (asp) lämnas. De nedblåsta granarna tas bort och området lämnas därefter för fri utveckling.

Prioritet: II

Skötselområde B18. Ädellövskog norr om Vissvassvägen

Beskrivning

Översilad bergbrant som domineras av alm i trädsiktet. Här förekommer kalkgynnade mossor samt de rödlistade lavarna almlav (NT), och lunglav (NT). En rik örtflora med tandrot, hässleklocka och desmeknopp breder ut sig. Vid en källa finns vildbalsamin och bäckbräsma.

Mål

Ädellövlund.

Skötsel

Barrträd röjs bort vid behov.

Prioritet: III

Skötselområde B19. Bäckravin vid Stormyra

Beskrivning

En bäckravin vid Stormyra med ädellövskog som domineras av alm, ask och ek. Här finns den ovanliga och rödlistade dagsländan *Siphonurus armatus* (NT). I norra kanten invid vägen ligger en hydrologisk mätstation.

Mål

Bäckravin med ädellövskog. Dagsländan *Siphonurus armatus* ska förekomma i en stabil population.

Skötsel

Gran tas bort vid behov. Åtgärdsbehov enligt kommande åtgärdsprogram för den rödlistade sländan får bedömas i förhållande till föreskrifter och skötselplan.

Prioritet: III

Skötselområde B20. F.d. åker S Brakmarsviken*Beskrivning*

Gräsmark som tidigare har brukats som åker hörande till torpet Lillmyra. Den kantas av branta bergväggar där de bördiga slänterna och dalgången har vuxit igen. Lönn, ek, ask och alm trängs av barrträd. Strutbräken, bäckbräsma och gullpudra, alla skuggföredragande, finns i området.

Mål

Igenväxande gräsmark som ska utvecklas mot ädellövlund.

Skötsel

All unggran tas bort, försiktig gallring av äldre gran.

Prioritet: III

Skötselområde B21. Ädellövskog vid Sandudden*Beskrivning*

Ett större sammanhängande ädellövskogsområde vid Sandudden där områden i väster och söder bjuder på ett örtrikt fältskikt. Lunglav (NT), förekommer rikligt på lönn, ek och ask i nordostslutningen och här finns gamla hamlade träd. Aspinslaget är på sina håll rikligt. I de centrala delarna finns hållmarker omgärdade av blandskog samt en granplantering. I anslutning till planteringen finns ett stort inslag av hassel och lövträd. I sydvästslutningen finns en mycket rik lundflora med strävlost, lundslok, tandrot och hässleklocka. Insektsarterna brun guldbagge, brun trädmyra, grön aspvedbock (NT) och jättetickmal har uppgivits från området. Intill vägen i norr finns ett gravfält med fyra högar och sex stensättningar. Mot Brakmarsviken i söder en med alskog igenvuxen strandäng där det växer kärrvial.

Mål

Ädellövskog med lundvegetation. Behåll och utveckla värdena hos hamlade träd. På höjderna barrnaturskog med angränsande blandskogsmiljöer. Strandäng med endast lite vedvegetation.

Skötsel

Hållmarker och barrnaturskog lämnas för fri utveckling. Yngre barrträd gallras bort i ädellövskogen. Vissa äldre barrträd kan också tas bort. Grova lövträd friställs. Hamlade träd kan återhamlas såvida träden inte bedöms skadas. Nyhamling av yngre ädellöv får ske. Granplanteringen avvecklas. Strandängen med kärrvial sköts genom slätter minst vartannat år. Alridån kan siktgallras.

Prioritet: I

Skötselområde B22. Björkskog norr om Brakmarstorpet

Beskrivning

Ca 30-årig björkskog på vad som på 1950-talet brukades som åker.

Mål

Luckig lövskog.

Skötsel

All gran tas bort. Sälg och björk sparas gruppvis vid gallring av området.

Prioritet: III

Skötselområde B23. Skogar väster om Brakmarstorpet

Beskrivning

Ett större skötselområde med ett stort inslag av löv- och ädellövskogsdominerade miljöer. Bland annat finns här bäckraviner och kantzoner med ek, asp och hassel. På några platser finns även en örtrik lundvegetation i fältskiktet. Flera lunglavsförekomster. Värdefulla aspbestånd med stor aspticka (NT) och förekomst av mindre hackspett. I bäckravinen finns reservatets största förekomst av skogsknipprot. Höjddpartierna är barrdominerade och i dalgångarna finns partier med ung gran. Brakmarsparkeringen ingår i skötselområdet samt ett område som har fungerat som bromsplan för en skidbacke. I övrigt finns rester från en skidlift och en hel del skräp.

Mål

Lövskog, ädellövskog och barnnaturskog.

Skötsel

Ädellövträd prioriteras. Grova lövträd frihuggs. Kantzoner glesas ut, speciellt vid Brakmarsparkeringen och efter vägar. Røj gran i lövskog vid behov. Barrskog i höjdlägen får utvecklas fritt. Likåldriga ungskogar får gallras för att påskynda förloppet mot naturskog. Spara en del av ungskogen för nötkråkebiotop. Bortstädning av skräp från skidliften.

Prioritet: I

Skötselområde B24. Alkärr och ädellövbranter söder om Storängen

Beskrivning

Alkärr med omgivande ädellövskog, två mindre delområden (a och b). Reservatets mest värdefulla alkärr. Massförekomst av missne. På socklarna kärrbräken och alsidenmossa. I centrum en öppen kärryta med sumpstarr. Värdefull fågelbiotop.

Delområde (a) utgörs av en brant och bergfot med ek, lönn, hassel och gran. Förekomst av lunglav (NT). I västra delen en granplantering med en del hassel insprängt.

Delområde (b) är en bergknalle och SV-sluttning mot kärret med ädellövskog – ek, ask, lönn, hassel – och annat löv. Enstaka större granar. I norra delen växer rikligt med underviol och storgröe (NT). Lunglav (NT) förekommer.

Mål

Alkärr och myr. Delområde (a): Ädellövbrant samt i väster blandskog med hög lövandel. Delområde (b) Ädellövskog samt al i kanten.

Skötsel

Gran tas bort i och invid alkärret.

Delområde (a): i ädellövbranten röjning av unggran, viss gallring av äldre gran. Granplanteringen gallras, i synnerhet hasselbestånden. Lövträd gynnas.

Delområde (b): granarna tas bort.

Prioritet: I

Skötselområden mellan Rundmar och Övre kärret (B25–B32)

Skötselområde B25. Lövdominerad skog V Skansen

Ett värdefullt skötselområde med tät fuktig skog med ganska ung gran, gott om ask (äldre och yngre), al, björk, hassel och några gamla trängda ekar. På det gamla körspåret som går rakt genom området växer mycket skogsstarr. Området var löväng på 1800-talet och ingick i de vidsträckta ängsmarkerna som sträckte sig bort mot Källvreten, Höjden, Övre kärret och vidare västerut.

Mål

Halvsluten lövdominerad skog med skogsstarr.

Skötsel

Försiktig och successiv gallring av gran i omgångar. Frihuggning av gamla ekar och askar.

Prioritet: I

Skötselområde B26. Blandskog SV Övre kärret

Blandskog med klibbal och gråal. Skogen står i ett område som enligt häradskartan ca 1900 var lövskog – troligen betad – med inslag av små åkertegar.

Mål

Luckig lövskog.

Skötsel

Successiv utgallring av barrträd. Betesdrift i anslutning till Övre kärret kan övervägas.

Prioritet: II

Skötselområde B27. Lövskog NO Övre kärret

Lövskog på frisk till fuktig mark. Hela området nyttjades i äldre tid som hårdvallsäng (löväng). Under 1800-talet bröts mindre åkrar upp, och lövängarna blev troligen till betesmark. Marken är kalkrik med intressant flora, bl.a. frösöstarr (NT), grönkulla (enda förekomst i Tyresta), nästrot, tvåblad, klasefibbla, underviol, tandrot samt en småart av majsmörblomma, *Ranunculus cassubicus ssp. imitans*. Den sistnämnda är i Sörmland endast funnen här omkring och på ett ställe till i Tyresö.

Värdefulla fågelbiotoper med bland annat äldre asp. Artrik dagfjärilsfauna längs vägarna och kraftledningen. Bredbrämad bastardsvärmare (NT) var förr mycket vanlig men har minskat i antal.

Mål

Luckig lövskog med bevarande av den rika florán. Örtrika vägkanter med rik dagfjärilsfauna.

Skötsel

Barrträd röjs bort eller gallras. Ädellövträd gynnas. Vid behov avlägsnas gran i bäckravinen. Betesdrift, främst i anslutning till Övre kärret, kan övervägas. De gamla åkerpartierna längs vägen gallras (främst gran och tall) och brynen fördjupas. Slåtter av ängpartierna minst vartannat år.

Prioritet: I

Skötselområde B28. Nedre kärret

Nedre kärret är en busk- och lövträdsbevuxen våtmark. På häradskartan ca 1900 brukades hela området som åkermark. På 1950-talet brukades ca en tredjedel av skötselområdet fortfarande som åker. Vid utloppet finns en lövskog med ett stort hasselinslag som är under igenväxning av gran. Utloppet blir ibland igentäppt.

Mål

Busk- och lövträdsbevuxen våtmark samt angränsande lövskog. Utloppet från Nedre kärret ska vara öppet.

Skötsel

Bortröjning av gran vid behov. Rensning av utlopp från Nedre kärret vid behov för att motverka översvämning av vägen som går igenom området upp till Rundmar. I övrigt fri utveckling av våtmarken.

Prioritet: II (rensning av utloppet), III (övriga åtgärder).

Skötselområde B29. Skog NV Övre kärret

Skötselområdet rymmer en bäckravin med lövskog som har ett örtrikt fältskikt och en granplantering på f.d. åkermark. Flera spärrgreniga lövträd är under igenväxning av yngre träd. I övrigt ett outvecklat barrblandbestånd med kvarlämnade tallöverståndare. En av reservatets grövsta tallar står nedtill i ravinen.

Mål

Lövdominerad bäckravin med rik lundflora. Öppen gräsmark på den f.d. åkern, i övrigt ett flerskiktat blandskogsbestånd med ett högt inslag av löv.

Skötsel

Avverkning av granplantningen. Frihuggning av större spärrgreniga lövträd. Framhuggning av överståndare.

Prioritet: I

Skötselområde B30. Skog N Ladängen*Beskrivning*

Tall 40–50 år. Outvecklade kronor och klen diameter. Södra delen tät med gran.

Mål

Naturskog, flerskiktad och varierad med inslag av lövträd.

Skötsel

Svag gallring, gynna lövträd. Död ved tillskapas.

Prioritet: III

Skötselområde B31. Skog V Ladängen.*Beskrivning*

Tall 50–60 år. Outvecklade kronor och klen diameter.

Mål

Naturskog, flerskiktad och varierad med inslag av lövträd.

Skötsel

Svag gallring, gynna lövträd. Död ved tillskapas.

Prioritet: III

Skötselområde B32. Skog S Ladängen

Beskrivning

Olikåldrig talldominerad blandbarrskog. Inslag av lärk. Sörmlandsleden passerar. Berör även skötselområden B.

Mål

Naturskog, flerskiktad och varierad med inslag av lövträd.

Skötsel

Underröjning och gallring, gynna löv. Starkare åtgärd längs Sörmlandsleden och övriga stigar i granplanteringar. Lärkträd avvecklas. Död ved tillskapas.

Prioritet: II

B3.5 Skötselområden C – skogsmark med naturvårdsanpassat skogsbruk

Beskrivning

Skötselområden C består av privatägd skogsmark där det bedrivs ett produktionsinriktat skogsbruk med naturvårdshänsyn.

Mål

Skogsmark där särskild hänsyn tas till Åvaåns vattensystem och övriga naturvärden.

Generella riktlinjer för skötselområde C

- Skogsbruk enligt skogsvårdslagens bestämmelser. Skogsvårdslagens bestämmelser om naturvårdshänsyn gäller i den mån dessa inte strider mot reservatets föreskrifter eller vad som särskilt anges i skötselplanen.
- Innan väsentliga skogliga åtgärder sker (såsom avverkning och gallring) bör förvaltaren underrättas.
- Hänsynsbestämmelserna i 30 § skogsvårdslagen och Skogsstyrelsens föreskrifter gäller som minimikrav för den naturvårdsinriktade skötseln. I övrigt gäller följande riktlinjer:
 - Största hyggesstorlek bör begränsas till ca två hektar i känsligare lägen och till ca fem hektar i övrigt där så är möjligt med hänsyn till de beståndsmässiga förutsättningarna.
 - Nya hyggen kant i kant med tidigare föryngringsytor bör inte tas upp så länge ungskogen inte har nått en höjd av en meter.
 - Enstaka eller grupper av överståndare (evighetsträd) bör lämnas att växa in i kommande bestånd. Ett 15-tal träd av olika slag per hektar (även löv) bör eftersträvas.

Skötselområde C1*Beskrivning*

Dikade tallmossar och myrmark i den centrala delen av området. På fastmarken växer ungskog med överståndare av tall. Tjäderbiotop.

Mål

Talldominerade barrskogar med förutsättningar för tjäder.

Skötsel

Skogsbruk. Ett flertal överståndare bör lämnas att växa in i kommande bestånd. Stor hänsyn till tjäderspelsplatserna.

Skötselområde C2*Beskrivning*

Talldominerade skogar av medelålder med ett flertal insprängda tallmossar. Bitvis finns större inslag av gran och löv. Tjäderbiotop.

Mål

Talldominerade barrskogar med inslag av lövträd med förutsättningar för tjäder.

Skötsel

Skogsbruk. Lågproduktiva kärr, mossar och hållmarker lämnas orörda vid åtgärder. Stor hänsyn till tjäderspelsplatserna.

Skötselområde C3*Beskrivning*

Barrskogsdominerade skogar samt ett mindre område med alsumpskog. I området finns en potentiell häckplats för duvhök och bivråk.

Mål

Barrskogsdominerade skogar, lövsumpskog med barrinslag.

Skötsel

Skogsbruk. Stor hänsyn till de potentiella häckningsplatserna för rovfågel.

Skötselområde C4*Beskrivning*

Barrskogsbestånd av olika ålder. I norr, mot Åvavägen, är terrängen låglänt och flack med grandominerad skog. I övrigt utgörs området av bergbunden talldominerad skog med undantag för den dikade och vegetationsfattiga Kvarnmossen.

Mål

Barrskogsdominerade skogar.

Skötsel

Skogsbruk. I de södra delarna bör fler överståndare än vad de generella riktlinjerna ovan anger lämnas att växa in i kommande bestånd.

B3.6 Skötselområden Å – Åkermark

I skötselområden Å ingår inga numrerade områden.

Beskrivning

Åkermarkerna återfinns dels i Tyresta by, dels kring Åva och i reservatets östra del. Vid Åva gård har igenväxning av diken lett till försumpade marker.

Åkerholmar och angränsande kantzoner/brynmiljöer med en trädlängds djup ingår också i skötselområdena liksom öppna diken och vattendrag i och i anslutning till åkermarken.

Mål

Arealen åkermark och dess flikighet bibehålls.

Åkerholmar och kantzoner mot den öppna marken är öppna eller halvöppna med vegetation av främst lövträd och enstaka buskar alternativt tallar på hållmarker, så att hävdberoende växter och djur kan leva kvar i livskraftiga bestånd.

Generella riktlinjer för skötsel

- Åkrarna brukas som åkermark. De kan också ligga som träda i växtodlingsföljd eller utnyttjas som betesmark.
- Spridning av gödsel och bekämpningsmedel ska ske på så sätt att det inte hamnar i åkerrennar, naturbetesmarker eller i öppna diken.
- Åkerholmar och kantzoner mot åkermarken ska skötas genom röjning, bete eller slåtter. Sly och uppslag av barrträd röjs bort. Lövträd och särskilt ädellövträd gynnas.
- Vid dikesrensning av öppna diken bör rensmassor planas ut på åkermark.
- För den åkermark som ingår i gårdsarrende (Åva gård) är underhållet reglerat i arrendeavtalet. De generella riktlinjerna bör inarbetas i dessa.

B3.7 Skötselområden G – Betes- och slåttermark (naturlig och kultiverad)*Beskrivning*

I skötselområden G ingår öppna och trädklädda naturliga betes- och slåttermarker, kultiverad betes- och slåttermark samt vissa andra öppna kulturmarker som kräver

kontinuerlig hävd. Vissa av dessa marker är igenväxta och i behov av restaurering. Hävden kan utgöras av bete eller slåtter och restaureringsåtgärderna kan innebära både röjningar och gallringar.

Naturlig betes- och slåttermark är fodermark som inte har plöjts eller varit föremål för andra markförbättrande åtgärder såsom gödsling.

Kultiverad betes- och slåttermark är fodermark som tidigare varit åker eller som har förbättrats genom andra åtgärder såsom gödsling eller dikning.

Med andra öppna kulturmarker avses till exempel gamla tomtmiljöer kring torp och husgrunder.

I reservatet finns många olika typer av fodermarker, såväl öppna som trädklädda. Bland annat finns strandängar, ekhagar, betad före detta åkermark, rastfällor för hästar samt gamla torp- och gårdsmiljöer. Många av de gräsmarker som är i behov av restaurering är gamla torp- och gårdsmiljöer samt kantzoner till gräsmarkerna.

Angränsande kantzoner på ca en trädlängds djup som brynmiljöer, öppna diken och vattendrag och i förekommande fall åkerholmar ingår också i skötselområden G.

Mål

Arealen öppna och trädbärande naturliga fodermarker med hävdgynnad växt- och djurliv ska behållas eller öka.

Arealen kultiverade fodermarker och före detta åkermarker ska behållas eller öka.

Odlingslandskapets karaktär och element ska tydliggöras och framhävas, såsom solitära träd, fornlämningar, kulturhistoriska lämningar samt miljöer i anslutning till gårds- och tomtplatser.

Generella riktlinjer för skötsel

- Miljöerna ska normalt skötas genom betesdrift eller slåtter men kan i vissa fall – när det gäller före detta åkermark – åter skötas som åkermark.
- Naturliga fodermarker ska betas alternativt slås med i första hand skärande eller klippande redskap. Den hävdgynnade floran gynnas genom sambete mellan nötdjur och får eller nötdjur, får och häst alternativt endast nötdjur. Vid slåtter ska höet föras bort.
- Bete med häst ska ske på ett sådant sätt så att markskador eller skador på träd inte uppstår.
- Kultiverad fodermark och före detta åker ska skötas genom bete eller slåtter (skärande eller klippande redskap behövs ej). Kulturbetesmarker kan betas av enbart hästar, men så att inte skador på träd uppstår. Före detta åkermarker med gödselpåverkan och avsaknad av hävdgynnad flora kan också brukas som åker, det vill säga plöjas på nytt.

- Generellt för betesmarkerna gäller att betespåsläppet under normalår bör ske första veckan i maj och fortgå fram till månadsskiftet oktober–november. Betessläppet bör anpassas i förhållande till orkidéförekomster. Blomningen av Adam och Eva som förekommer rikligt på några betesmarker föranleder exempelvis ett senare betessläpp.
- Betetrycket ska vara sådant att grässvålen på öppen mark är väl avbetad efter betessäsongens slut. Fjölårsgräs ska inte stå kvar och ansamlas som förna annat än i liten omfattning. Betesputsning bör ske om det finns behov.
- Vid gallring i trädbärande marker gynnas ädellövträd, lövträd och typiska hagmarksbuskar. Normalt ska avverkningsrester föras bort från betesmarkerna eller eldas om så är lämpligt.
- Vid beteshävd efter restaurering bör koncentrerad avbetning ske flera år i rad vid lövsprickning och sedan vid två eller tre ytterligare tillfällen under året, alternativt kontinuerlig betesdrift.
- Angränsande kantzoner på ca en trädängds djup och åkerholmar får skötas med röjning, gallring, bete eller slätter så att igenväxningsvegetation inte förekommer. Öppna diken underhålls eller rensas.
- Kulturpräglade element som exempelvis husgrunder och fornlämningar ska vårdas och hållas öppna.

I skötselområden G ingår de numrerade områdena G1–G26.

Skötselområden i västra delen av naturreservatet, bl.a. Tyresta by (G1 – G4)

Allmänt – odlingslandskapet kring Tyresta by

En särskild utredning genomfördes 2012 med syftet att se över mål samt drift- och hävdformer i bred bemärkelse för betesmarkerna kring Tyresta by. Skötselområdena G2, G3, G4, B3, B4 och B5 berörs. Utredningen har lett fram till en omläggning av djurhållningen med återinförande av en nöt- och färdjursbesättning. Naturvårdsverket har investerat i nya byggnader för djuren och den nya Tyresta gård invigdes våren 2016.

Prioritet: I

Skötselområde G1. Odlingsmark kring Erikslund

Beskrivning

Odlingsmark hörande till det tidigare torpet Erikslund som ligger strax utanför reservatet. Den före detta åkermarken har inte brukats på flera årtionden men är fortfarande öppen. Bredbrämrad bastardsvärmare (NT) förekommer. Längs med vägen som leder till ängsladan finns inslag av trängda spärrgreniga träd och hasselbuskar. Ängsladan är timrad och har rustats upp och öppnats för besökare.

Mål

Öppen gräsmark och lövträdsdominerade bryn.

Skötsel

Gallra fram lövträd, hasselbuskar och spärrgreniga tallar i den nordvästra brynzonen, upp mot berget.

Vedvegetation tas bort från åkermarken. Åkermarken delas upp i mindre delar som slås växelvis med hänsyn till bastardsvärmaren, som riskerar att försvinna vid årlig slåtter av hela ytan.

Prioritet: II

Skötselområde G2. Betesmark SV Lillgården*Beskrivning*

Före detta åkermark som idag har försumpats och vuxit igen med björk- och alskog. Insatser har gjorts för att glesa ut trädskiktet och området har stängslats in för bete.

Mål

Öppen gräsmark.

Skötsel

Bete. Avveckling av träden sker successivt med en trädbärande betesmark som mellanstadium mot öppen mark. De delar som idag är öppna gräsmarker måste först vara väl hävdade. Grova lövträd vid åkerholmar sparas.

Prioritet: II

Skötselområde G3. Betesmark S Spångaberget*Beskrivning*

I den östra betesfällan finns ett gravfält och stensättningar. Området kring gravarna har tidigare brukats som åker. En runristning ligger strax utanför betesfällan. Rönjningar har genomförts successivt under senare år men en del träd finns fortfarande kvar på gravarna. Området väster om gravfältet är träd- och buskbärande med ett fältskikt av ängshavretyp och längst i väster, intill Lillgården ligger en öppen kulturbetesmark. I detta skötselområde växer skogsklocka (NT).

Mål

Öppen gräsmark med inslag av träd eller trädgrupper. Fornlämningar som tydligt framgår i landskapet.

Skötsel

Bete. Betesmarkerna hålls öppna och fria från inväxande vedvegetation vilket kan innebära att man måste betesputsa vissa år. Viss gallring av trädskiktet rakt söder om Spångaberget. Fornlämningarna sköts på ett sådant sätt att de bevaras och tydligt framgår i terrängen. Runhällen sköts i enlighet med vårdplan för

fornlämningar. Skogsklockans status bör följas upp, speciell hänsyn bör tas vid vägkantsröjningar (efter fröspridning).

Prioritet: II

Skötselområde G4. Betesmarker i Tyresta by

Beskrivning

Stora delar av området utgörs av öppna kulturbetesmarker, f.d. åker. Området är viktigt beroende på dess centrala läge nära Tyresta by. Naturbetesmarker, främst trädbevuxna, finns på de tidigare åkerholmarna. På häradskartan ca 1900 är hela skötselområdet åkermark med åkerholmar och på 1950-talet brukades fortfarande omkring tre fjärdedelar av skötselområdet som åker. I skötselområdets nordöstra del växer träden tätt på de gamla åkerholmarna. Det är i detta område man först lade ner åkerbruket. I ett sandigt parti mot nationalparksgränsen finns hävdgynnad torrbacksflora.

Gravfältet i sydväst är naturbetesmark som har genomgått stora restaureringsinsatser. Vid den igenväxta anlagda våtmarken/fågelsjön intill gravfältet finns hävdgynnad flora med bland annat kattfot och rikligt med ängsvädd.

Markerna i skötselområdets sydöstra delar är övervägande kulturbetesmark med ett intilliggande granbestånd. Söder om vägen som går genom skötselområdet ligger en bergknalle med hållmarkstallskog och sluttningar med blandskog. Denna kulle betas inte idag.

Skötselområdet är indelat i flera fållor. Kring stallet finns fållor där hästar går året runt. Tramp har satt igen dikena och gjort markerna delvis försumpade. Vid Hästhagen i nordost har en husgrund från ett torp samt även gamla odlingsrösen röjts fram.

I skötselområdet förekommer större vattensalamander.

I anslutning till skötselområdet finns en våtmark/fågelsjö, skötselområde L1.

Granplanteringen invid fågeltornet fungerar som skyddszon för besökare till tornet.

Mål

Öppen gräsmark. Öppen betesmark med krontäckning av träd och buskar på upp till 1/4 spritt i området eller som dungar. Eventuellt åkerbruk på vissa delar av den före detta åkermarken för att synliggöra den historiska markanvändningen. Gravfält, husgrund och odlingsrösen framgår tydligt i landskapet.

Skötsel

Bete samt eventuellt återupptaget åkerbruk i viss omfattning. En översyn av drift- och hävdformer i skötselområdet bör ske för att se om det är lämpligt att delar av f.d. åkermark åter kan skötas som åker. Hästbete ska inte förekomma på känsliga marker.

Den bergknalle söder om vägen som idag är bortstängslad bör ingå i intilliggande betesmark. Framröjning av träd som tidigare vuxit upp under mer öppna förhållanden. Död ved och grova aspar sparas. I norr bör träden på kulturbetesmarken tas bort. På f.d. åkerholmar glesas trädskiktet ur. Träd och buskar kan sparas i dungar, men även som solitärer. Nya generationer av solitärer gynnas, särskilt i solexponerade lägen.

Björk som har etablerats genom självsådd på kulturbetesmark söder om byvägen avvecklas i etapper under en 20-årsperiod.

En särskild studie av möjligheten att tillskapa småvatten bör utföras.

En tältplats ska anläggas i området, se avsnitt B5.9.

Prioritet: I

Skötselområden mellan Åva gård och Vissvass (G5 – G12)

Skötselområde G5. Betesmarker kring Åva gård

Beskrivning

Kring Åva gård finns naturbetesmark och kultiverad betesmark, öppen och trädbärande. Mindre delar av betesmarkerna har restaureringsbehov.

Väster om gården kring Åvaån finns välhävdade betesmarker. Delområde (a) i väster har vuxit igen. Längs med Åvavägen finns bergbundna, trädbärande holmar med slutet trädskikt. I västkanten växer getväppling till vilken mindre blåvinge (NT) är helt knuten. Öster om gården ligger omväxlande kultiverade betesmarker och stenbundna naturbetesmarker. Här finns rester från tidigare bebyggelse på Åva gård samt ett gravfält från järnåldern. På gravfältet som har gallrats och friröjts finns en artrik, hävdgynnad flora med bland annat solvända, vildlin, backnejlika, sandviol och spåtistel. I vissa delar finns barrträd som skuggar torrängsfloran samt även rönn, oxel och getapel.

Delområde (b) norr om Åva gård är en obetad, delvis öppen enbacke med äldre björkar och vildapel och en intressant torrängsflora med hävdgynnade arter som ängshavre, vildlin, solvända och brudbröd. Gränsen till nationalparken går rakt igenom denna öppna mark, se även skötselområde 4 i nationalparken. I den sydvästra delen finns tallskog och i den norra delen har blandskog och sly etablerats.

Delområde (c) är ett idag obetat trädklätt område norr om gravfältet. Det ligger i anslutning till betad f.d. åkermark och naturbetesmark och har förmodligen betats tidigare.

Mål

Öppen och trädbärande naturbetesmark, öppen kultiverad betesmark, luckiga brynzoner.

Skötsel

Naturvårdsinriktad betesdrift. Røjning av eventuell igenväxningsvegetation, till exempel sly.

Delområde a). Delområdet stänglas in och betas tillsammans med angränsande betesmark. Gallring och røjning av barrträd och triviallovträd på holmarna. Bortrøjning av slyvegetation på den f.d. åkermarken. Hänsyn ska tas till Åvaån så att den inte trampskadas. Hänsyn till getväpplingen och fjärilsfaunan i samband med väggkantsslåttern (anpassas till blomningstiden).

Delområde b). Området inhägnas och betas tillsammans med angränsande betesmark. Gallring av sly och yngre träd. Betesmarken utvidgas till att även omfatta del av nationalparken, se även skötselområde 4 i nationalparken.

Delområde c). Gallring i trädsnittet av framför allt barrträd. Spärrgreniga träd gynnas. Området inhägnas och betas.

För närvarande finns en gällande åtagandeplan för naturbetesmarkerna öster om Åva gård där vissa detaljerade skötselvillkor har ställts upp.

Prioritet: II (huvudområdet) III (delområdena a, b och c)

Skötselområde G6. Öppen gräsmark vid Fridhem*Beskrivning*

Öppen mark som enligt häradskartan ca 1900 brukades som bland annat åkermark. Artrik ängsflora med fortfarande relativt få ohävdsarter pga. att marken är kalkrik, att matjorden avlägsnats och att ängen tidigare slagits med slaghack. Ängsvädd (rikligt), darrgräs och knagglestarr. Ängsstarr (sällsynt i regionen) är tidigare påträffad. Artrik fjärilfauna med föreskomst av bland annat violett kantad guldvinge (NT). Norr om skötselområdet, i en ravin ner mot dalgången, växer skogsbingel.

Området används av scouter som aktivitetsyta. Ytan har tidigare skötts genom slätter. Området kring den öppna marken har vuxit igen och brynen är igenväxta.

Mål

Öppen slätteräng med enstaka enbuskar. Öppna bryn med inslag av bärande träd och buskar.

Skötsel

Årlig slätter av den öppna ytan och om möjligt även slätter på öppna ytor i bryn. Røjning av sly vid behov. Dikena bör røjnas från sly. Om rensning behövs för

användningen som aktivitetsområde, ska detta göra mycket försiktigt. Røjning och gallring av bryn, särskilt i söder och väster. Beståndet med spirea i öster begränsas i utbredning.

Prioritet: II

Skötselområde G7. Betesmarker vid Spirudden och Stavholmen

Beskrivning

Större delen av området utgörs av värdefulla naturbetesmarker med hävdgynnade kärlväxtarter, bland annat gullviva, mandelblom, solvända, rödkämpar och låsbräken samt riklig förekomst av Adam och Eva. Vissa delar är ekhagmarker, vissa är lundmiljöer med tandrot, långstarr och lunglav (NT). På de öppna strandängarna finns gott om blåsklöver och ormtunga, även kustarun samt saffransmaskros på sin enda växtplats i Sörmland (enda fyndet efter 1934). Bland rödlistade skalbaggsarter som lever i ekarna kan nämnas kardinalfärgad rödrock (NT). Mindre vattensalamander förekommer i de små vattenhål. Omfattande restaureringar har gjorts under den senaste 20-årsperioden. Bland annat har ekskogen på Stavholmen glesats ut för att återskapa en hagmarksmiljö med spärrgreniga ekar.

Skötselområdet har ett rikt fågelliv där bland annat tofsvipa och rödbena häckar på strandängarna. Det finns även en stor koloni skäggdopping. Andra arter häckar i de ihåliga ekarna. Området är en fin rastlokal för gäss och vadare och området är ett populärt utflyktsmål för naturintresserade. Kustleden passerar området i nordväst. Delar av den tidigare blå bården har vuxit igen i Storhålsviken. Strandmiljöerna är även värdefulla som lek- och yngellokal för fisk.

Hela skötselområdet är välhävdad. De öppna markerna kring tomtplatsen Spirudden ingår i området. Betningsskador på träd och spår av gödsling förekommer där.

Delar av området är fågelskyddsområde med tillträdesförbud 1/4–31/8.

Mål

Öppen och trädbärande naturbetesmark, ekhagmark samt strandängar med en blå bård.

Skötsel

Naturvårdsinriktad betesdrift. Maskinell markbearbetning av strandzonen kan genomföras om det behövs för att återfå en del av den igenväxta blå bården. Intill tomtplatsen Spirudden ska røjning och gallring ske för att skapa ett luckigare trädkikt. Grova ekar behöver friställas för att på sikt gagna föryngringen.

För närvarande finns en gällande åtagandeplan där vissa detaljerade skötselvillkor har ställts upp.

Fågelskyddsområdet skyltas.

Prioritet: I

Skötselområde G8. Betesmark på Styvnäset

Beskrivning

Skötselområdet utgörs av skog med hållmarker som har fungerat som utmarksbete samt mindre f.d. åkermarker. Området var basen för lantbruket Styvnäset som hörde till Tyresö slott. Brynzonerna har ofta en artrik örtflora och åkrarna som inte är gödslade har även de en viss slåtter- och betespräglad flora. Diken är igensatta och täta trädridåer med framför allt trivialövträd finns mellan åker och hållmarker. I svackor på höjderna finns före detta öppna betesmarker som har växt igen. Artrik lundflora finns i branterna. Omfattande restaurering gjordes under 1990-talet. Bland annat togs granplanteringar på åkermark bort och maskinell slåtter genomfördes innan området började betas. I skötselområdet finns ett enklare fritidshus.

Delområde (a) utgörs av en f.d. åkermark samt torpmiljö med fruktträd och slånbuskar från närliggande Erikstorp. Delområde (b) är en granplanterad f.d. åkermark.

Delområde (c) är en före detta åker omgiven av torrbackar med bland annat Adam och Eva. I slänter kring åkern växer hassel samt ett trädskikt bestående av ek, alm, ask, lönn och vildapel.

Mål

Öppen och trädbärande naturbetesmark och kultiverad betesmark. Tydlig brynzonering mot de öppna betesmarkerna.

Skötsel

Bete. Avverkning av ungskog på höjderna för att återskapa öppnare partier. Kraftig gallring i igenväxande åkermarker samt för att skapa bryn mellan betesmarker och hållmark. Fortsatt avveckling av alridån i Norra viken. Underhållsrensning av diken får ske.

Delområde (a): bortröjning av buskar och träd på den f.d. åkern. Gallring av kantzoner och gårdsmiljö. Området stängslas för att ingå i betesmarken.

Delområde (b): avverkning av gran på åkermarken. Gallring i kantzoner. Området stängslas för att ingå i betesmarken.

Delområde (c): viss gallring och bortröjning av främst barrträd. Området stängslas för att ingå i betesmarken.

För närvarande finns en gällande åtagandeplan för merparten av områdets naturbetesmarker där vissa detaljerade skötselvillkor har ställts upp.

Prioritet: I

Skötselområde G9. Betesmark vid Ängsudden

Beskrivning

Betesmarken utgörs till stor del av före detta åkermark men inslag av öppen naturbetesmark och trädklädda betesmarker med bland annat ek förekommer. Ängsudden har en artrik flora med ett flertal hävdgynnade arter. Här finns torrbackar med rikligt med Adam och Eva, kattfot, solvända, brudbröd och jungfrulin samt blodnäva. Mindre blåvinge (NT) vid bestånd av getväppling. Betad strandäng ingår. Liten kärrmaskros (NT). I slutet av 1990-talet genomfördes stora restaureringsinsatser med röjningar och gallringar för att återuppta hävden efter ca 30 års uppehåll. Betas med nötkreatur och får.

Delområde (a) utgörs av Vissvassmarens södra strand med mestadels vass och igenväxande gräsmark. Nedanför en granplantering finns ett parti med mer lågvuxen flora, med kärrvial, ormtunga och darrgräs, som i mitten av 1990-talet sköttes genom manuell slåtter.

Mål

Kultiverad betesmark och naturbetesmark. Delvis öppen mark med inslag av en- och slånbuskar, delvis trädklädd betesmark av ekhagskaraktär. Delområde (a): trädlöst vassområde och strandäng med hävdgynnade växter.

Skötsel

Naturvårdsinriktad betesdrift. Frihuggning av ekar.

Delområde (a): röjning av lövsly utmed vägen. Grandungen får stå kvar. Slåtter, om möjligt varje år.

För närvarande finns en gällande åtagandeplan där vissa detaljerade skötselvillkor har ställts upp.

Prioritet: I, III (a).

Skötselområde G10. Betesmark invid Vissvassvägen

Beskrivning

Ett litet område med f.d. åkermark som har betats sedan slutet av 1990-talet. Inga betespräglade naturvärden.

Mål

Öppen kultiverad betesmark eller åkermark.

Skötsel

Bete, slåtter eller åkerbruk.

Prioritet: III

Skötselområde G11. Betesmark runt Norrgården

Beskrivning

Betesmark, dels på både före detta åker med åkerholmar, dels på naturbetesmark. Åkerholmen nordväst om Norrgården har en artrik hagmarksflora. Gallringar och röjningar har genomförts de senaste åren. Delområde a utgörs till större delen av mer eller mindre ingenvuxen f.d. ängsmark, som delvis betats intill nyligen.

Mål

Öppen naturbetesmark och kultiverad betesmark med åkerholmar. Delområde a trädklädd betesmark.

Skötsel

Bete eller slåtter på den öppna gräsmarken. Ev. underhållsrensning av diken. Gallring av kantzonerna mot skogen samt på åkerholmarna vid behov. Delområde a. Restaurering till trädklädd betesmark. Stängsling och betesdrift.

Prioritet: III

Skötselområde G12. Betesmark vid Ängmaren

Beskrivning

Den södra delen utgörs av delvis starkt beskuggad naturbetesmark med bland annat Adam och Eva, ormrot och kattfot. Krontäckningen i trädskiktet, som här främst består av björk, är ganska stor. En bergknalle i öster är artrik med bland annat Adam och Eva. Krontäckningen är ganska stor även här. Centralt i området ligger en öppen gräsmark som tidigare har brukats som åker samt en strandäng med betesgynnad flora, en alridå mot vattnet och slånsnår med uppväxande asp.

”Brända Holmen” ligger i områdets norra del och har ett stort inslag av ek i trädskiktet. Delområde (a) domineras i brynen av lövträd med inslag av grova ekar. Här finns även en ravin med lind, al och hassel och ung gran.

Mål

Öppen till glest trädbärande betesmark med lövdominerade och solexponerade bryn. Delområde (a): trädklädd mark samt ravin med lind, ek och hassel.

Skötsel

Betesdrift med nötkreatur. I södra delen kraftig gallring av gran, tall, björk, ung ek och enbuskar för att gynna betesgynnad flora. Ask, rönn och oxel friställs. På bergknallen i öster gallras ung gran och tall bort. Även viss gallring av lövträdsbeståndet för att behålla den hävdgynnade floran.

Gallring av alridån på strandängen. Inträngande barrträd och björk avverkas. Slånbuskaget minskas i omfattning. På ”Brända holmen” frihuggs äldre ekar och tallar. Yngre ekar sparas. Gallra bort gran, yngre tall och asp.

Delområde (a): bortröjning av unga barrträd och gallring bland de äldre barrträden. Området stängslas för att ingå i betesmarken.

Prioritet: I

Skötselområden mellan Lillström och Brakmaren (G13 – G18)

Skötselområde G13. Torpmiljö vid Lillström.

Beskrivning

En mindre åker med stort inslag av ädellöv i brynen samt torpmiljö. Trädskiktet i brynen är likåldriga och täta. Åkern har i sen tid skötts genom slåtter.

Mål

Öppen gräsmark alternativt åkermark med lövträdsdominerade bryn.

Skötsel

Slåtter av den före detta åkermarken alternativt åkerbruk. Gallring och röjning av trädskiktet för att skapa en brynmiljö där ädellövträd gynnas.

Prioritet: III

Skötselområde G14. Gökaldalen

Beskrivning

Kultiverad betesmark på f.d. åker. I kantzonen finns många spärrgreniga lövträd. Åkern har tills nyligen betats av får. I väggkanten växer spåtistel. I öster (delområde a) finns en mindre åker som planterats med gran.

Mål

Öppen gräsmark alternativt åkermark med lövdominerade och solexponerade bryn.

Skötsel

Betesdrift alternativt slåtter eller åkerbruk. Skötsel av brynmiljöer. Om långsiktig hävd kan ordnas restaureras det igenplanterade området (a) till öppen mark.

Prioritet: II (huvudområdet), III (delområde a)

Skötselområde G15. F.d. åkermark vid Stormyra

Beskrivning

Rastfälla på före detta åkermark. Dräneringen fungerar inte, marken är gödslad och trampskadad. Alldeles intill Brakmaren finns en tuvig strandäng med al.

Mål

Öppen gräsmark med inslag av albestånd.

Skötsel

Bete. Undvik trampskador och övergödning. Dikesrensning. Al gallras i betesfållan så att äldre al står gruppvis och en öppen vy skapas mot Brakmarsviken.

Prioritet: III

Skötselområde G16. Öppen mark vid Lillmyra*Beskrivning*

Öppen gräsmark intill Torpet Lillmyra, sköts genom slåtter. Brynzoner med fåtalig förekomst av långbladig spåtistel (sällsynt underart).

Mål

Öppen gräsmark med brynzoner, förekomst av långbladig spåtistel.

Skötsel

Årlig maskinell slåtter av gräsmarken. Brynet med den gamla körvägen måste röjas och fördjupas.

Prioritet: II

Skötselområde G17. F.d. åker vid Gammelmyra*Beskrivning*

Bete på före detta åkermark med flera åkerholmar, som har ett trädkikt av tall och löv. Viss hävdgynnad flora finns såsom Adam och Eva, backnejlika, tvåblad och låsbräken. Intressant fjärilsfauna med förekomst av bland annat slåttergräsfjäril, skogsvisslare och sexfläckig bastardsvärmare (NT) längs vägen och på de öppna holmarna. De öppna diken har växt igen och marken har därför försumpats. Dräneringen av vägen i områdets östra kant påverkas också.

Mål

Öppen kultiverad betesmark med åkerholmar.

Skötsel

Bete. Gallring av främst tall på åkerholmar. Grova lövträd sparas. Lämna döda och döende träd. Rensning av diken.

Prioritet: I

Skötselområde G18. F.d. åker V Brakmaren*Beskrivning*

Gräsmark som tidigare har brukats som åker. Lövskog i kantzonerna med spärrgreniga ekar. Används delvis som viltåker. Brynen är kraftigt igenväxta.

Mål

Öppen gräsmark/åkermark med öppna brynzoner.

Skötsel

Sly röjs bort och träden på åkern avvecklas. Öppna ytor sköts genom slåtter eller åkerbruk. Dikesrensning. Gallring av bryn där ädellöv gynnas.

Prioritet: III

Skötselområden vid Höjden – Grändalen – Rundmar (G19–G26)

Skötselområde G19. Grändalen*Beskrivning*

F.d. åker med angränsande stenbundna marker och miljö vid torpet. På åkern har tidigare brutits ett lager matjord. Längst i söder ligger en liten viltåker som är i bruk. I västra kanten av den f.d. åkern finns en barrplantering.

Mål

Öppen gräsmark med luckiga brynzoner, torpmiljö.

Skötsel

Den före detta åkern slås eller betas. Viltåkern kan fortsatt brukas som viltåker. Brynen sköts vid behov. Barrplanteringen avvecklas.

Prioritet: III

Skötselområde G20. F.d. åker S Nedre kärret*Beskrivning*

Före detta åkermark. Här återfinns den bredbrämde bastardsvärmaren (NT).

Mål

Öppen kultiverad gräsmark

Skötsel

Røj bort sly. Slåtter med slaghack.

Prioritet: III

Skötselområde G21. Rundmars gård*Beskrivning*

Åkermark som f.n. används som rastfälla för hästar. Delområde (a) är en blandskog med inslag av grova ekar. Delvis har den betats under senare år genom en tillfällig inhägnad. På häradskartan ca 1900 finns delar av åkrar inom skötselområdet samt lövskog i söder.

Mål

Kultiverad betesmark alternativt åkermark. Delområde (a) trädbärande betesmark.

Skötsel

Åkermarken sköts genom bete eller åkerbruk. Dikesrensning vid behov.

Delområde (a): frihuggning av äldre lövträd. Barrträd gallras bort. Löpande skötsel genom bete.

Prioritet: III

Skötselområde G22. Karlberg*Beskrivning*

Närområde kring torpet som innefattar den åker- och betesmark som hörde till torpet.

Mål

Öppna gräsmarker med tydliga bryn. Torpmiljö med inslag av träd och buskar.

Skötsel

Slåtter av den öppna f.d. åkermarken. Omgivande stenbundna marker hålls fria från vedvegetation. Brynzonen runt området hålls öppen och gallras vid behov. Runt torpet röjs igenväxningsvegetation bort. Ädellövträd, enbuskar och bärande träd och buskar gynnas.

Prioritet: II

Skötselområde G23. Oppsättra

Torpmiljö med åkermark, husgrund och kvarstående trädgårdsväxter. Intressant kulturpräglad flora med luden johannesört (sällsynt), liten fingerborgsblomma (sällsynt), hybriden strimsporre x gulsporre, blågull, borstnejlika och kantig fetknopp – samtliga med enda kända förekomst i Tyresta just här. Isolerad förekomst av lunglav på holmen med ek i öster. Torrbackar med grova lövträd där sly och ungskog växer in. Åkermarken slå delvis, delar är under igenväxning. I en slänt står ett minnesmärke.

Mål

Öppen gräsmark på före detta åkrar. Öppna torrbackar med inslag av grova lövträd. Gårdsmiljön med husgrund ska vara välskött och synlig i landskapet.

Skötsel

Sly och ungskog på de öppna gräsmarkerna röjs bort. Årlig slåtter av åkermarken. Ta bort aspsly mellan husgrunderna. Tomtmark och stenbunden gräsmark hålls öppen. Gallring av brynzoner där ädellöv gynnas.

Prioritet: II

Skötselområde G24. Stockarpsängen*Beskrivning*

Öppen före detta åkermark. Området röjdes och gallrades för ca 10 år sedan. En liten central del av skötselområdet har använts som viltåker. Sörmlandsleden passerar området.

Mål

Öppen kultiverad gräsmark alternativt åkermark.

Skötsel

Underhåll av öppna ytor genom åkerbruk eller maskinell slåtter. Dikesrensning kan genomföras samt skötsel av bryn där lövträd gynnas.

Prioritet: III

Skötselområde G25. Ladängen*Beskrivning*

En före detta åkermark som är på väg att växa igen. Arter som noterats är bland annat ormrot, brunklöver och rödlånke (NT). Området slås. Barrträdsdominerade bryn med inslag av grova, trängda lövträd. Sörmlandsleden passerar området.

Mål

Öppen gräsmark alternativt åkermark med omgivande skogsbryn.

Skötsel

Skötsel av öppna ytor genom maskinell slåtter eller åkerbruk. Eventuellt dikesrensning. Skötsel av bryn.

Prioritet: II

Skötselområde G26. Flomossen

Beskrivning

Betesmark som enligt häradskartan ca 1900 brukades som åker och de omgivande markerna var lövträdsbärande enligt nämnda karta. Åkermarken har röjts och hagmarken har gallrats det senaste årtiondet. Spärrkroniga ekar har frihuggits. Hyggesvegetation finns i delar av de restaurerade områdena men hävdgynnad flora etablerar sig successivt.

Mål

Öppen kultiverad betesmark, inslag av naturbetesmark i brynen.

Skötsel

Bete. Rövning av gran. Sly av asp röjs bort om betesdjur inte klarar att hålla nere detta.

Prioritet: II

B3.8 Skötselområden L – limnisk miljö (sjöar, vattendrag och anlagda våtmarker)

I skötselområden L ingår onummerade sjöar och vattendrag samt de numrerade områdena L1–L3.

Beskrivning

I reservatet ligger sjöarna Åvaträsk och Lillströmsträsk samt del av sjöarna Grändalssjön, Långsjön, Tyresö-Flaten och Albysjön. Åvaån rinner genom reservatets södra del. Flera mindre bäckar avvattnar delar av reservatet till Östersjön.

Mål

De naturliga limniska miljöerna – sjöar och vattendrag – ska fortsatt ha en så naturlig hydrologi som möjligt och det växt- och djurliv som är knutet till dessa miljöer ska ha förutsättningar att fortleva.

Generella riktlinjer för skötsel

Reglering av sjöar ska så långt möjligt likna den naturliga avbördningen. Idealt sett bör naturliga trösklar återställas där så är möjligt. I vattendrag bör åtgärder såsom rensning av ris, träd och annan död ved inte förekomma annat än vid stora ansamlingar som riskerar att dämna vattendragen. Biotopvård för fisk genom utläggning av grus och block är liksom muddring inte tillåten utöver vad som sägs i de områdesvisa anvisningarna nedan. Specifikt om Åvaån, se skötselområde L2.

Skötselområde L1. Våtmark SO Tyresta by

Beskrivning

Våtmarken dämades upp på mitten av 1970-talet för att skapa tillfällen för fågeljakt. Fördämningen restaurerades år 2011. Reglering av vattennivån sker nu i en s.k. munk. Klarvattenytor är en förutsättning för att få en mångfald bland fåglarna som använder dessa områden. På södra sidan om våtmarken finns ett fågeltorn.

Mål

Rast- och häckningslokal för fåglar med klarvattenytor under hela sommarhalvåret samt förekomst av häckningsöar. Lekplats för groddjur.

Skötsel

Vid behov maskinella åtgärder för att skapa klarvattenytor och häckningsöar. Åtgärder utförs i samråd med grannfastigheten i söder.

Prioritet: III

Skötselområde L2. Åvaån

Beskrivning

Åvaåns avrinningsområde är drygt 16 kvadratkilometer. Åvaåns avrinningsområde utgörs i dess övre delar av ett sammanhållet barrskogslandskap och i dess nedre delar av ett jordbrukslandskap.

Som ett underlag för skötselplanen har en utredning om Åvaån och dess framtida förvaltning tagits fram (Förslag till förvaltning av Åvaån. Underlag för skötselplan för Tyresta nationalpark och Tyresta naturreservat. Ekologigruppen, Naturvatten och Akt landskap, 2009).

Vid Åvaån finns en fiskfälla som drivs av Stockholms stad. Där sker räkning av uppvandrande leköring och nedvandande öringsmolt. Fällan gör det även möjligt att fånga avelsfisk. Fiskfällan är nyligen renoverad och information om verksamheten anslås där.

Möjligheten att anlägga en fast nättingfälla i anslutning till fiskfällan bör utredas. Syftet är att förbättra situationen för flodnejonöga, vars lekvandring idag hindras av fiskfällan.

Mål

Åvaåns vattenkvalitet ska säkras och dess naturvärden och skyddsvärda arter ska bevaras och utvecklas. Det innebär att ån minst ska ha ”god ekologisk status” enligt gällande bedömningsgrunder för miljö kvalitet samt ha ”högt naturvärde” enligt system Aqua vid de bedömningar som sker med 12-årsintervall.

Havsöringstammens status ska inte försämrats jämfört med ett medelvärde för populationen under perioden 1998–2008.

Lämningar efter industrimiljön kring Åva kvarn (kvarndammar, husgrunder, byggnader, vägar) ska bevaras och synliggöras.

Skötsel och åtgärder

Regleringen av Åvaån ska syfta till att upprätthålla en naturvårdsanpassad reglering med ett fastställt minimiflöde, också med hänsyn taget till den limniska miljön i ovanliggande sjösystem. Regleringen behandlas i avsnitt B2.2 om sjöarna i nationalparken.

Kreaturstramp i Åvanåns bäckfåra bör undvikas och åtgärdas där så behövs. Diken kontrolleras för eventuellt sedimentläckage. En ny gödselvårdsanläggning har nyligen anlagts vid Åva gård. Jordbruksverksamhetens eventuella övriga miljöpåverkan följs noga.

En skyddande och skuggande kantzon utvecklas utmed ån. Skyddszonen utmed Åvaån (som är i minsta laget) bör inte gallras/röjas så att den viktiga skuggningen av ån uteblir.

Rensning av ris, träd och annan död ved i vattendragen bör inte ske annat än vid stora ansamlingar som riskerar att dämna ån eller när det behövs för rensning av vägtrummor. Död ved som faller i ån bör ligga kvar för att skapa variation och mikrohabitat.

Restaureringar av lekbottnar har utförts i ån. Enligt föreskrifterna är grävning eller tippning av grus eller liknande reglerat i reservatsföreskrifterna och är inte tillåtet. Åtgärder för att anlägga lekbottnar och liknande ingår således i detta. Om ytterligare restaurering av lekbottnar krävs för att säkra havsöringspopulationen får behovet av sådana åtgärder tas upp för en ny bedömning.

Dämmen och provtagningsplatser i ån underhålls.

Fiskfällan finns kvar och underhålls löpande av ägaren, Stockholms stad. Fiskfällan utformas och används så att den inte utgör vandringshinder för flodnejonöga.

Förutsättningarna för ett omlöp (vandringsväg) för havsöringen förbi dämnet i Nedre Dammen ska utredas.

Miljön kring den tidigare Åva kvarn sköts genom röjningar och slåtter för att synliggöra kulturmiljön.

Uppföljning av vattenkemi och fiskförekomst, se avsnitt B12.2.

Samverkan mellan olika aktörer om Åvaåns förvaltning behandlas i avsnitt B11.1.

Prioritet: I

Skötselområde L3 Våtmark Övre kärret

Beskrivning

Våtmarken Övre kärret anlades 1981–1983, innan reservatet bildades, för att skapa tillfällen för fågeljakt.

Mål

Rast- och häckningslokal för fåglar med klarvattenytor under hela sommarhalvåret samt förekomst av häckningsöar.

Skötsel

Holmarna röjs på alla träd. Muddring för att skapa djuphålor och häckningsöar.

Om fågeltorn m.m., se avsnitt B5.4.

Prioritet: I (röjning av träd på holmarna), i övrigt III

B3.9 Skötselområde M – Marin miljö (havsmiljö)

Beskrivning

Se avsnitt A3.4.

Standardiserat provfiske har utförts av Tyresö Fiskevårdsförening i Åvaviken, Vissvassfjärden, Brakmaren, Storängsfladen och Kalvfjärden.

Mål

De marina ekosystemen med dess mångfald av bottentyper samt flora och fauna ska bevaras. Den marina miljöns betydelse som reproduktions- och uppväxtområde ska säkerställas. Kustvattenförekomsterna ska ha minst god ekologisk status.

Generella riktlinjer

Inga särskilda skötselåtgärder krävs. Ingrepp i den marina miljön genom bland annat muddring och andra åtgärder är reglerade i reservatsföreskrifterna.

Områdets småbåtshamnar, som har potentiellt stor miljöpåverkan lokalt, bör så långt möjligt miljöanpassas, vilket initieras genom ett samverkansprojekt mellan förvaltaren, Tyresö kommun och småbåtshamnarnas huvudmän (båtklubbar).

Fortsatt provfiske bör ske för att övervaka fiskbestånden.

Skötselområde M1. Fredningsområde för fisk

Beskrivning

I området samlas havsöring för sin vandring upp i Åvaån på hösten. Under våren fungerar det också som ett viktigt lekområde för gädda.

Fiskeförbud gäller vid Åvaåns mynning i Östersjön mellan 15 september och 31 december. Förbudsområdet begränsas av en linje på ett avstånd av 500 meter från mittpunkten av en linje mellan de två yttersta mynningsuddarna (Fiskeriverkets författningssamling, FIFS 2004:36).

Mål

Skydda och förstärka den marina miljöns betydelse som reproduktions- och uppväxtområde för fisk.

Skötsel

En utredning bör göras om att utöka fredningen till att gälla fiskeförbud året om för att även ta hänsyn till gädda och annan fisk. Ytterligare restriktioner innebär att föreskrifterna måste kompletteras. En marin inventering av växt- och djurlivet bör göras som underlag.

Prioritet: II

Skötselområde M2. Område med fiskeförbud och båtförbud

Beskrivning

Området ligger närmast Åvaåns mynning där havsöring samlas för sin vandring upp i Åvaån. Detta gör området extra känsligt för störning. Fiskeförbud samt förbud mot att färdas med båt gäller under hela året enligt föreskrifterna i naturreservatet.

Mål

Skydda den marina miljön och dess betydelse som reproduktions- och uppväxtområde för marina arter.

Skötsel

Inga ytterligare åtgärder.

Skötselområde M3. Båtförbudsområde

Beskrivning

Viken Storhålet (del av Vissvassfjärden) är av stort intresse för fågellivet samt som uppväxtområde för gädda och lek område för abborre. I området råder förbud mot att färdas med båt under perioden 1 april – 30 juni i enlighet med föreskrifterna för naturreservatet. Fågelskydd med tillträdesförbud 1/4 - 31/8 gäller längs stränderna mot Stavholmen och Spirudden.

Mål

Säkerställa områdets betydelse för fågellivet samt skydda den marina miljön och dess betydelse som reproduktions- och uppväxtområde för marina arter.

Skötsel

En utredning bör göras om att införa fiskeförbud under samma period som båtförbudet gäller. Ytterligare restriktioner innebär att föreskrifterna måste kompletteras. En marin inventering av växt- och djurlivet bör göras som underlag. Fågelskyddsområdet skyltas.

Prioritet: II

Skötselområde M4. Brakmaren*Beskrivning*

Brakmaren är av stor betydelse som uppväxtområde för gädda, gös och abborre samt som lek område för abborre. I området råder förbud mot trafik med maskindriven farkost enligt sjötrafikförordningen (Stockholms läns författningssamling 01FS 2000:12). Förbudet gäller även modellbåtar.

Mål

Skydda den marina miljön och dess betydelse som reproduktions- och uppväxtområde för marina arter.

Skötsel

En utredning bör göras om att införa fiskeförbud under tiden 15 april – 30 juni, även inkluderande ett område av Storängsfladen. En marin inventering av växt- och djurlivet bör göras som underlag.

Prioritet: II

B3.10 Skötselområden T – Tomt, gårdsplats och aktivitetsområden*Beskrivning*

Skötselområdena omfattar gårdsplatser, tomtmark, annan bebyggelse- och anläggningsnära mark och mark som upplåtits till särskild användning. Avgränsningen i skötselplanen ska inte tolkas som en detaljerad avgränsning av sådan nyttjanderätt.

I skötselområden T ingår både områden som är tillgängliga enligt allemansrätten och områden som inte är tillgängliga t.ex. genom att de utgör tomtmark vid bostadsbyggnader.

Mål

Bebyggda miljöer bidrar till Tyrestaområdets upplevelsevärden. Bebyggda miljöers kulturmiljövärden tas tillvara.

Generella riktlinjer för skötsel

- Användning som tomtmark respektive enligt respektive upplåtelseändamål. Områdena med byggnader och anläggningar hålls i vårdat skick.
- Byggnaderna underhålls så att deras kulturhistoriska värde inte minskar.
- Skogklädd eller öppen mark som ingår i skötselområden T sköts på ett sådant sätt att naturvärden och värden för friluftsliv och landskapsbild främjas.

I skötselområden T ingår både onummerade områden, som sköts enligt generella riktlinjerna ovan, samt de numrerade områdena T1–T9.

Skötselområde T1. Scoutstugor vid Lycksjöhagen

Beskrivning

Lycksjöhagen var tidigare ett litet torp med åkerlapp och ängsmark. Idag finns det kvar lite ädellövskog och slåttermarken är igenvuxen av lövträd. En mindre grusväg (brandväg) leder in till Lycksjöhagen via entrén till nationalparken i Tyresta by.

Skötsel

Avgränsade tomter som disponeras av respektive nyttjanderättshavare enligt särskilda avtal. Träd i området får avverkas endast efter markägarens medgivande. Biltrafik till Lycksjöhagen, se avsnitt B10.2.

Skötselområde T2. Lillgården och Orrstugan

Beskrivning

Lillgården är hyresbostad och Orrstugan är förskola med fokus på uteverksamhet. Området ligger längs den äldre ursprungliga vägsträckningen till Tyresta by.

Skötsel

Avgränsade tomter som disponeras av respektive nyttjanderättshavare enligt särskilda avtal. Träd i området får avverkas endast efter markägarens medgivande.

Skötselområde T3. Tyresta by och entréområde

Beskrivning

Skötselområdet rymmer huvudentrén till Tyresta nationalpark med parkeringsplats, information och naturum och den äldre kulturhistoriskt värdefulla miljön i och kring Tyresta by.

Mål

Tyresta by ska vara ett attraktivt besöksmål och en estetiskt tilltalande och väl fungerande entré till Tyresta nationalpark. Byns värde som kulturmiljö, som en länk till det omgivande kulturlandskapet och som ett brukningscentrum för jordbruk ska säkerställas.

Skötsel

Städning, slåtter och gräsklippning. Skötselåtgärderna på vägrenar och ängar anpassas tidsmässigt till växternas blomning och frösättning. Hyresgästerna sköter sina tomtplatser enligt särskilda avtal.

Lagning och sladdning av grusytor. Regelbunden snöplogning vintertid. Rensning av dagvattentrummor och diken.

Renovering och underhåll av gärdesgårdar och stängsel till beteshagar.

En detaljerad plan för hävd av markerna i byn tas fram av förvaltaren.

Upprustning och ombyggnad av entrén behandlas i avsnitt B5.3. Upprustning och skötsel av byggnaderna behandlas i avsnitt B9.

Prioritet: I

Skötselområde T4. Damm för rening*Beskrivning*

Damm för rening (det sista steget) av det vatten som kommer från byns reningsverk (Bio-Vac).

Skötsel

Röjning av sly vid behov. Rensning av in- och utlopp. Årlig tillsyn och åtgärdande av eventuella brister.

Skötselområde T5. Campingområdet Gläntan*Beskrivning*

Campingområdet längs med Åvavägen strax väster om Stensjödalen är en enskilt ägd husvagnscamping.

Skötsel

Skötsel av mark och vegetation i enlighet med avtal för upplåtelsen.

Skötselområde T6. Scoutstugor vid Fridhem*Beskrivning*

Stugor som Stockholms stad upplåter till flera olika scoutkårer.

Skötsel

Öppen mark sköts genom klippning eller maskinell slåtter (se även skötselområde G6). Träd i området får avverkas endast efter markägarens medgivande.

Skötselområde T7. Tältcamping med badplats m.m.

Beskrivning

Tältcamping med badplats och plats för småbåtar vid Åvaviken, merparten utarrenderad av Stockholms stad med arrendatorn som skötselansvarig. TC och redskapsbod finns i området. Rester från en permanent husvagnscamping som inte längre är i bruk. Området sköts av arrendatorn.

Skötsel

Skötsel i enlighet med avtal för upplåtelsen. Rester från tidigare husvagnscamping bör tas bort. TC, bodar och bryggor bör rustas upp. Sandstranden hålls även i fortsättningen tillgänglig för allmänheten. En plan för denna upprustning av området bör göras.

Skötselområde T8. Husvagnscamping V Ängsudden

Beskrivning

Husvagnscamping på Stockholms stads mark invid småbåtshamnen omedelbart väster om Ängsudden. Området arrenderas och sköts av Åva CoF. På södra sidan om vägen (på gränsen mellan skötselområde T9 och B14) finns en liten badplats som även är öppen för allmänheten och en liten brygganläggning för medlemmarna i föreningen.

Skötsel

Skötsel i enlighet med avtal för upplåtelsen. Träd i området får avverkas endast efter markägarens medgivande. Badplats öppen för allmänheten.

Skötselområde T9. Småbåtshamnar

Beskrivning

Tre separata småbåtshamnar belägna i området ifrån Spirudden upp till Ängsudden. Stockholms stad äger de två sydligaste områdena och har upplåtit området till två föreningar (Spiruddens båtklubb och Åva Båtsällskap). Den nordligaste hamnen ägs av Tyresö kommun och upplåts till Trollbäckens båtsällskap.

Skötsel

Skötsel i enlighet med avtal för respektive upplåtelser. Ett samverkansprojekt om miljöanpassning av småbåtshamnarna initieras, se skötselområde M.

B3.11 Brand och stormfällning i naturreservatet

Brand och stormfällning

Beskrivning

För en bakgrund kring brandhistorik i området hänvisas till avsnitten A3.7 och B2.4.

Mål

Grundläggande princip för naturreservatet är att de naturliga störningar som förekommer ska få verka fritt, med undantag för skogsbränder. Huvudinriktningen är att bränder ska släckas men vissa undantag kan medges om det kan ske under kontrollerade former och utan att stora sammanhängande skogsområden som inte påverkats av brand på länge riskeras.

Riktlinjer och åtgärder

Bränder ska släckas enligt gällande räddningslag. I undantagsfall kan vissa mindre bränder tillåtas under kontrollerade former. Vilka områden som kan vara aktuella ska tydliggöras i en plan för hantering av bränder som tas fram av förvaltaren i samråd med räddningstjänsten. I planen ska även annan form av räddningstjänst inarbetas.

Åtgärder som vidtas i samband med brandbekämpning ska så långt möjligt utföras så att inga bestående skador uppstår på kvarvarande skog eller naturmiljön i övrigt. I områden som stormfällts eller brunnit ska upparbetning av skog inte förekomma annat än av säkerhets- och framkomlighetsskäl utefter exempelvis vandringsleder.

Naturvårdsbränning

Genom studier har det kunnat beläggas att brand har varit en naturlig störning inom området. Uppkommen brand ska numera normalt släckas, se ovan. Förekomst av brand i vissa miljöer bedöms vara viktig för att långsiktigt behålla och utveckla områdets biologiska mångfald. Naturvårdsbränning bör på sikt vara aktuell som skötselmetod inom vissa delar av reservatet. Det finns stora ytor av skog som inte är värdekärna och som bör kunna vara aktuella för bränning med hänsyn tagen till faktorer som säkerhet. Bränning skulle kunna vara aktuell i både skötselområde A och B.

Förutsättningarna för naturvårdsbränning bör studeras närmare inom ramen för en särskild utredning. Eventuella områden för naturvårdsbränning kan anges i ett tillägg till skötselplanen eller vid en revidering.

B3.12 Skötsel av fornlämningar

Den vårdplan (Fornvård Tyrestaskogen) som upprättades av Riksantikvarieämbetet för Tyrestaområdet år 1994 redovisar inom naturreservatet några gravfält från yngre järnålder, en runhäll från 1000-talet och en fornborg.

Det erinras om att samtliga fornlämningar är skyddade enligt kulturmiljölagen (1988:950) och att tillstånd kan krävas för åtgärder på och intill fornlämningar.

Mål

Fornlämningar bevaras och synliggörs.

Riktlinjer och åtgärder

Kända fornlämningar ska skötas i enlighet med riktlinjer i vårdplanen. För åtgärder rörande fornlämningarna 133, 135 och 146 (gravfält vid Djupängen väster om Tyresta by), se skötselområde B2.

För åtgärder rörande fornlämningarna 136, 140, 186 (nordväst om Dahlgrensgården i Tyresta by), se skötselområde G3.

För åtgärder rörande fornlämning nr. 139, se skötselområde G4.

Vid fornlämning nr. 113 (fornborgen öster om Karlberg) ska träd som står i vallen tas bort och viss röjning ske utanför ingången till borgen. En informationsskylt ska sättas upp, se avsnitt B5.5.

Dokumentation av fornlämningar ska fortsätta, särskilt vad avser spår från senare århundraden.

Vårdplanen bör uppdateras av Länsstyrelsen och Stockholms läns museum i samråd med förvaltaren.

Prioritet II

B4 Åtgärder för växt- och djurarter

B4.1 Rödlistade arter i nationalparken och naturreservatet

I bilaga 5 förtecknas samtliga 178 idag kända rödlistade växt-, svamp- och djurarter i Tyresta nationalpark och naturreservat. Av dessa arter berörs nio stycken av projektet Åtgärdsprogram för hotade arter (se nedan).

Mål

De rödlistade arterna bedöms förekomma i stabila eller ökande populationer.

Riktlinjer och åtgärder

Huvudsakligen bör skötseln av naturmiljöer som redovisas i avsnitten B2 och B3 ovan bidra till att målet nås. Särskilda insatser för vissa arter kan dock bli aktuella, bland annat enligt åtgärdsprogram för hotade arter, se tabellen nedan.

Ett program för uppföljning av vissa rödlistade arter bör tas fram som en del i en uppföljningsplan för arter och naturtyper i området, se avsnitt B12.2.

Tabell 7. Arter som omfattas av projektet Åtgärdsprogram för hotade arter samt insatser för dessa.

Art	Fastställt åtgärdsprogram	Aktuella insatser
Havsörn	ja	kanalisering av besökare vid behov
Raggbock	nej	f.n. ingen särskild åtgärd
Svartoxe	ja	återinventering
Brandnäva	ja	bränning i mindre omfattning, utredning av naturvårdsbränning, se avsnitt B3.11
Svedjenäva	ja	bränning i mindre omfattning, utredning av naturvårdsbränning, se avsnitt B3.11
Uddnate	ja	uppföljning av lokalen
Timmerskapania	nej	uppföljning av lokalen
Blåfotad taggsvamp	ja	uppföljning av lokalen
Koppartaggsvamp	ja	uppföljning av lokalen

B4.2 Arter och livsmiljötyper enligt EU:s art- och habitatdirektiv och fågeldirektiv

Hela nationalparken och delar av naturreservatet är Natura 2000-område, SE0110017 Tyresta-Åva. Natura 2000-området hyser nio av EU:s utpekade livsmiljötyper, sex av dessa betraktas som prioriterade livsmiljötyper. Elva fågelarter och en mossart inom området finns upptagna i EU:s fågeldirektiv respektive art- och habitatdirektiv (se vidare avsnitt A1.4 samt bevarandeplanen för Tyresta-Åva Natura 2000-område).

Mål

Inom området förekommande livsmiljötyper och arter enligt EU:s art- och habitatdirektiv samt fågeldirektiv har gynnsam bevarandestatus.

Riktlinjer och åtgärder

Skötseln som redovisas i avsnitten B2 och B3 ovan är inriktad på att säkerställa att målet nås.

B4.3 Fågelskyddsområden och områden med fiskeförbud

Fågelskyddsområden, störningskänslig fauna

Strandängarna och vassarna vid Spirudden och Stavholmen i naturreservatet är viktiga rast- och häckningsområden för störningskänsliga fåglar.

Ett fågelskyddsområde med tillträdesförbud gäller för strandängarna vid Stavholmen under tiden 1 april–31 augusti.

I både nationalparken och naturreservatet finns områden som är av speciellt värde för störningskänslig fauna (rovfågelhäckningar). Dessa områden ska i lämplig omfattning bevakas och följas upp av förvaltaren.

Områden med fiskeförbud

I nationalparken är fiske förbjudet. Områden med fiskeförbud i naturreservatet, se skötselområdena M1–4.

B5 Besökare

Åtgärderna i detta avsnitt berör såväl nationalparken som naturreservatet. De angivna åtgärderna finns samlade och prioriterade under avsnitt B14.

B5.1 Friluftsliv och besökare i nationalparken och naturreservatet

Principer

Att det finns möjlighet för allmänheten att besöka Tyrestaområdet och att erbjuda naturupplevelser av hög kvalitet är en grundläggande del av syftet för både nationalparken och naturreservatet.

Aktiviteter som syftar till att uppleva och studera naturen i Tyrestaområdet ska prioriteras. Tyrestas särskilda kvaliteter som ett område med både vildmarkskänsla och ett mångfacetterat landskap ska tas tillvara. Zoneringsplaneringen som redovisas i avsnitt B1 är en utgångspunkt för vilka upplevelser som besök i olika zoner ska kunna ge.

För att undvika skada på naturmiljön eller att naturupplevelser störs kanaliseras besökarna genom vandringsleder och andra anordningar. Besökarna måste också hålla sig till de ordningsföreskrifter som finns.

En mängd aktiviteter är möjliga att utöva i Tyrestaområdet. Vissa är mer eller mindre lämpliga, andra är förbjudna i delar av området. Utgångspunkten är att främja rörligt friluftsliv som omfattar vandring, turskidåkning, övernattning i vindskydd och tält, bär- och svamplockning, naturstudier och liknande aktiviteter.

Målgrupper

Tyrestaområdet vänder sig till ett brett spektrum av besökare. Besökarna utgörs av både närboende, personer boende i regionen och långväga turister både från Sverige och andra länder. De innefattar personer av alla åldrar och både erfarna och mindre erfarna friluftsutövare. Organiserade grupper av olika slag förekommer, till exempel från skolor, förskolor och föreningar.

Tillgänglighetsåtgärder innebär att olika delar av området blir mer eller mindre lämpliga och attraktiva för olika kategorier av besökare. Samma aktivitet kan som resultat ge olika upplevelser beroende på vem man är, vilka förväntningar man har och inom vilken del av området som den utövas. En viktig del av informationen är

därför att ge besökare rätt vägledning om hur de kan få ett så bra besök som möjligt och vilka förutsättningar som då krävs.

Mål

Tyrestaområdet ska ha nöjda besökare genom att erbjuda ett rikt urval av skilda naturupplevelser som grundas på områdets naturvärden, storlek och mångformighet. I nationalparken ska besökaren i hög grad kunna förvänta sig orördhet, stillhet och ro i enlighet med kriterierna för zoner i avsnitt B1. Besökarnas aktiviteter ska inte stå i konflikt med områdets naturvärden. Information och anordningar för besökarna ska bidra till att uppfylla målen.

Generella riktlinjer och åtgärder

Bruket av området ska följas upp för att undvika konflikter med bevarandevärdena eller mellan olika aktiviteter. Vid behov ska åtgärder genomföras, till exempel ytterligare kanalisering, spångning eller översyn av föreskrifterna.

Området ska ha god övervakning, både så att besökare kan få hjälp och information och så att en bevakning sker av att föreskrifterna följs.

Eventuellt slitage och andra eventuella negativa effekter av stort besöksstryck åtgärdas genom förstärkning av mark, omdragning av leder (kan kräva tillstånd), spångning eller andra anordningar.

Besökarundersökningar bör regelbundet utföras för att följa användningen av området, se avsnitt B12.3.

Principen hel, säker, städad och av god kvalitet ska präglade samtliga anläggningar och anordningar inom nationalparken och naturreservatet. Anordningar och anläggningar längs lederna ska utformas så att de underordnar sig naturen. Brister ska åtgärdas snarast. Åtgärder som krävs av säkerhetsskäl är högst prioriterade, därefter åtgärder som krävs för att motverka skador på naturmiljön.

Informationsanordningar utförs enligt den nya standarden för gemensam identitet för Sveriges nationalparker.

Tillgänglighet för personer med funktionshinder

Tillgängligheten till Tyrestaområdet för olika grupper, bl.a. personer med funktionsnedsättningar, ska utredas och tydliggöras. Det ska tas fram information om tillgängligheten i området. Informationen ska finnas på webben och hållas aktuell.

Närområdet till framför allt huvudentrén vid Tyresta by passar för de flesta, även för mindre barn och personer med funktionshinder. Naturum är anpassat för rörelsehindrade. Eldplatsen och bänkborden vid Dahlgrensgården i byn är anpassade för rullstolsburna personer. Urskogstigen är tillgänglig för många, men är rejält kuperad och inte möjlig att besöka för till exempel rullstolsburna.

Barnvagnsslingan är emellertid relativt lättframkomlig och även rullstolsburna kan med ledsagare ta sig runt Bylsjön. Eldplatsen vid Bylsjön är anpassad för rullstolsburna. Vid Stensjödal finns en nyanlagd multrumstolett anpassade för rullstolsburna. Vindskyddet vid Lanan är tillgängligt för rullstol. Till båda platserna behövs ledsagning för rullstolsburna personer. Det går bra att komma fram med rullstol på skogsvägarna till Långsjön och Stensjön.

I övrigt gör terrängen det svårt att ta sig fram för personer med funktionsnedsättningar. Det går heller inte att ta sig fram med vanlig rullstol på övriga stigar och vägar i nationalparken.

B5.2 Att ta sig till Tyrestaområdet

Tyrestaområdet är tillgängligt för både närboende och besökare från hela Storstockholm och kan nås genom kollektivtrafik, egen bil, cykel eller till fots. Flertalet besökare angör området via ett antal entréer. Huvudentrén är Tyresta by. Andra viktiga entréer är Stensjödal och Tyresö/Alby. Mindre entreér finns på flera platser. Entrépunkterna behandlas närmare nedan i avsnitt B5.3.

Kollektivtrafik till området

Området är kollektivtrafikförsörjt med buss till Tyresta by och från norr i Tyresö se avsnitt A6.2. SL planerar en ny busshållplats längs Vissvassvägen söder om Uddby kvarn, vilket kommer att öka tillgängligheten till reservatets östliga delar.

Mål

Huvudentrén i Tyresta och entréerna från Tyresö i norr ska vara väl kollektivtrafikförsörjda.

Åtgärder

Diskussioner ska initieras med SL om högre turtäthet till Tyresta by, såväl morgon som eftermiddag/kväll.

Vägvisning till reservatsgränsen bör ordnas från busshållplats Nyfors samt den nya hållplatsen söder om Uddby kvarn.

Vägtrafik – vägvisning till området

Mål

Entréer med parkeringsplatser ska vara väl skyltade från det allmänna vägnätet. Entrépunkter ska ha goda parkeringsmöjligheter.

Riktlinjer och åtgärder

Vägvisningen från väg 73/Nynäsvägen, väg 227/Dalarövägen samt övriga entréer från Haninge och Tyresö bör ses över och förbättras. Vägvisningen ses över i samråd med respektive kommun och Trafikverket. Den beviljade brunvita vägskyltningen bör genomföras konsekvent.

Parkeringsplatser behandlas nedan under avsnittet entréer.

Gång- och cykeltrafik till området

Mål

Gång- och cykeltrafik ska ha väl skyltad och säker väg mellan Svartbäcken och Tyresta by. Gång- och cykeltrafik från Vendelsö och Tyresö ska ha väl skyltad och säker väg till angoringspunkter vid Nyfors, Gammelström, Tutviken och Höjden respektive till Raksta/Storängen.

Riktlinjer och åtgärder

Gång- och cykelvägen Svartbäcken–Tyresta by hålls öppen året runt.

Skytningen, bland annat längs det kommunala gång- och cykelvägnätet i Tyresö ses över i samråd med kommunen för att inkludera och tydliggöra gång- och cykelvägar mot Tyrestaområdet.

B5.3 Entréer

Entréerna är nyckelpunkter dit flertalet besökare anländer till området. Alla entrépunkter – även de till nationalparken – är belägna i naturreservatet. Vid entréerna finns olika grad av service, till exempel information och parkeringsmöjligheter.

Entrépunkter generellt

Mål

Entréerna ska utformas så att de bidrar till en bra upplevelse för besökaren.

Generella riktlinjer och åtgärder

Information och vägvisning enligt Naturvårdsverkets vägledning och i enlighet med den svenska nationalparksidentiteten med beaktande av att området är såväl nationalpark som naturreservat.

Parkeringsytorna hålls i bra skick och är tillgängliga året runt (snöröjs vintertid). På parkeringsplatserna bör särskilda platser för personer med funktionshinder markeras där så är befogat.

Huvudentré till nationalparken och naturreservatet (Tyresta by)

Huvudentrén till nationalparken och till Tyrestaområdet i stort ligger vid Tyresta by. Här finns parkering, busshållplats, naturum Nationalparkernas hus, Tyresta gård, servering, lanthandel, toaletter samt raststuga. Tyresta by är utgångspunkt för flera vandringsleder. Vistelseytorna för besökare är för få och mindre bra gestaltade.

Mål

Huvudentré med nationalparkscentrum. Tyrestaområdets främsta angränsningspunkt med en hög tillgänglighet för olika besökarkategorier, även personer med funktionshinder. Området ska ha mycket bra service för besökaren. Anordningar med en hög nivå vad gäller funktion och kvalitet.

Riktlinjer och åtgärder

En upprustning av huvudentrén vid Tyresta by pågår i enlighet med en plan baserad på Naturvårdsverkets riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker och den svenska nationalparksidentiteten.

I planen tydliggörs ett informationsstråk från parkering och bussangöring och entré till nationalparken. Tillgänglighetsaspekter beaktas. Vidare görs en översyn av de allmänna vistelseytorna och utomhusinformationen i närområdet.

Upprustning av entréområdet vid Tyresta by påbörjades under 2014 och avses avslutas inom de närmaste åren. Eventuella tillstånd och dispenser som krävs enligt reservatsföreskrifterna får sökas i särskild ordning.

Entré Stensjödalen

Entrén vid Stensjödalen är en viktig sekundär entré till nationalparken. Denna entré ger den snabbaste vägen till 1999 års brandfält. Entrén är en viktig utgångspunkt för vandringar i nationalparkens östra del. Tre parkeringar finns, två nedre (inklusive en parkering för buss) och en övre precis utanför vägbommen.

Mål

Sekundär entré med god standard och anpassad information för platsen.

Riktlinjer och åtgärder

En översyn av grusytornas standard behöver göras.

Entré Alby

Alby är en viktig entré till naturreservatet men även en av två viktiga sekundära entréer till nationalparken.

En utredning i samverkan mellan Tyresö kommun och Stiftelsen Tyrestaskogen har tidigare föreslagit hur kopplingen mellan Tyresö/Alby och Tyresta kan förbättras och utvecklas till en nordlig huvudentré. Förslaget inkluderar en ny bro över Nyforsviken i Albysjön och innebär också omdragning av Sörmlandsleden från Alby, via bron och anslutning till befintlig led vid Rundmar. Utvecklingen av Albyområdet utreds vidare av Tyresö kommun inom utredningen "Attraktiva Alby".

Mål

Sekundär entré med god standard och anpassad information för platsen.

Riktlinjer och åtgärder

En särskild plan görs för en eventuell ny entré från Alby. Information om Tyresta nationalpark och naturreservat bör i samverkan med Tyresö kommun etableras i Albyområdet.

Övriga entréer med parkeringsplats

Gäller entréerna vid Höjden, Prästängen, Nyfors, Storängen, Brakmaren, Mörkdalen, Ängsudden, Spirudden samt vid Fiskfällan.

Mål

Mindre entréer med god standard och med anpassad information för platsen.

Riktlinjer och åtgärder

Upprustning av grusytornas standard ska ske generellt.

En permanent parkeringsplats ställs i ordning vid Höjden. Den redan idag befintliga parkeringen vid Fridhem uppgraderas till att bli en officiell parkering för reservatet.

Övriga entréer utan parkeringsplats

Entréer vid stigar som leder in till nationalpark och naturreservat. Idag kända sådana är entréerna från Tutviken, Gammelström och via Åvaträkslingan.

Mål

Mindre entréer med god standard och anpassad information för platsen.

Riktlinjer och åtgärder

Tutviken-entréerna behöver utvecklas och kompletteras med information. Markerade leder behöver ansluta till entréerna vid Tutviken och Gammelström, se avsnitt B5.8. Kompletterande entréer som tydliggör gräns mot naturskyddat område kan övervägas från nordväst (Lyckebyn/Högdalen) samt från Raksta i nordost.

Innan kompletterande entréer ordnas ska en bedömning göras av tillfartsvägens kapacitet.

B5.4 Målpunkter

Målpunkterna i nationalparken och i naturreservatet fungerar som attraktiva mål för besökaren. De kan utgöras av geografiska områden eller en specifik plats. Målpunkterna drar naturligen till sig besökare, vilket förstärks genom kanalisering med hjälp av leder, information och anordningar. Målpunkterna behöver särskild omsorg för att vidmakthålla hög kvalitet.

Befintliga målpunkter:

- naturum Nationalparkernas hus
- Gårdsmiljön vid Tyresta by
- Stensjödalen med lägerplats
- Brandområdet
- Spirudden och Stavholmen
- Ängsudden
- Nyfors
- Tyresö-Flatens strand
- Eldplatser med och utan vindskydd
- Sjöarna i nationalparken och naturreservatet

Mål

Målpunkterna har hög kvalitet och attraktionskraft. De kan ta emot besökare utan att deras funktion eller upplevelsevärde försämras.

Riktlinjer och åtgärder

Utveckla nya och gamla målpunkter (se även avsnitt B5.9 och B9):

- Området kring Tyresta by utvecklas (se (B5.3)).
- Utsiktstorn på berget NV Bylsjön (se B5.9).
- Nya eldplatser vid Bylsjön, Åvaträsk, Lillsjön/Tyresö-Flaten och Grändalssjön (se B5.9).
- Upprustat fågeltorn samt eventuell observationsplattform vid Övre kärret (se B5.9).
- Rullstolstillgänglig utsiktsplats i kulturlandskapet söder om Tyresta by (se B5.9).

B5.5 Information

Allmänt

Mål

Informationen syftar till att ge besökare vägledning och att förstärka upplevelsen av Tyresta som besöksmål samt att informera om bland annat föreskrifterna.

Informationen ska vara väl anpassad till plats, målgrupp och syfte. Den ska ha hög kvalitet beträffande innehåll, utformning och skötsel.

Generella riktlinjer och åtgärder

Informationen för nationalparken ska följa den nya identiteten för Sveriges nationalparker.

Informationen om Tyrestaområdet ska innefatta informationsskyltning, skyltning av vandringsleder, särskilda natur- och kulturstiggar, trycksaker, webbinformation och annan digital information samt naturvägledning i anslutning till naturum Nationalparkernas hus. Särskilda skyltar upplyser om regler där så behövs, till exempel fågelskyddsområde och område med sjötrafikförbud och fiskeförbud.

Information ska genomgående finnas på svenska och engelska.

Särskild platsinformation ska i lämplig omfattning finnas i anslutning till målpunkter, eld- och lägerplatser.

Information om områdets tillgänglighet för olika grupper av besökare ska tas fram och finnas tillgänglig på webben, se även avsnitt B5.1.

En separat informationsplan för Tyrestaområdet inkluderande samtliga informationsaspekter ska tas fram av förvaltaren.

Vägvisning behandlas i avsnitt B5.2.

Skyltar och trycksaker*Riktlinjer och åtgärder*

Informationsskyltar om Tyrestaområdet ska finnas vid samtliga entrépunkter. Nya skyltar ska tas fram enligt den svenska nationalparksidentiteten.

En nationalparksfolder ska finnas också i fortsättningen liksom den folder med karta som tagits fram för Tyrestaområdet. Skyltar och trycksaker behandlas i detalj i den informationsplan som ska tas fram.

Webbplats och övrig media*Riktlinjer och åtgärder*

Tyresta nationalpark ingår i Naturvårdsverkets webbplats för nationalparker. Tyrestas egen webbplats finns kvar parallellt och ses fortlöpande över och hålls uppdaterad. Informationsplanen bör ta upp denna mera ingående samt övriga former av digital information.

Tyresta har en egen app för mobila enheter inom tjänsten "Naturkartan". Appen underhålls löpande.

Försöket med "Ring naturen" ska utvärderas. I informationsplanen tas ställning till om kanalen ska finnas kvar eller om den ersätts av andra kanaler.

Natur- och kulturstigar, övrig platsbunden information

För närvarande är sju stigar inom Tyrestaområdet försedda med särskilda informationstavlor: Urskogsstigen, Barnvagnsslingan ("Ring Naturen"), Fornborgsslingan (alla NP) samt Tjäderstigen, Fågelstigen, Grodstigen och Hitta vilse-stigen (alla NR).

Mål

Ett intresseväckande och attraktivt system av stigar för naturvägledning.

Riktlinjer och åtgärder

Befintliga natur- och kulturstigar behålls.

En ny natur- och kulturstig anläggs i närområdet till Tyresta by med syfte att beskriva odlingslandskapets historia runt byn (NR).

Hitta vilse-stigen rustas upp med ändrat tema: Allemansrätten och skyddade områden. (NR).

Tolkningen (platsinformation/stig) bör utvecklas kring följande områden/företeelser:

- Stensjödalen/Nedre Dammen (NP)
- Åvaån/Fiskfällan (NR)
- gamla torpgrunder i reservatet (NR)
- byggnaderna i Tyresta by (NR)
- arkeologiska fynd från jägarstenåldern inom brandfältsområdet (NP och NR)
- akvatiska miljöer såsom havsvikar, sjöar och vattendrag (NP och NR)

B5.6 Gränsmarkering

Nationalparkens och naturreservatets gränser samt fågelskyddsområdet ska vara markerade enligt Naturvårdsverkets riktlinjer.

B5.7 Naturum

Naturum nationalparkernas hus i Tyresta by i naturreservatet är Tyrestaområdets bemannade besökscentrum och är av stort värde för information, naturvägledning, kommunikation och kontakt med besökarna.

Mål

Naturum Nationalparkernas hus är ett attraktivt centrum för besök till nationalparken och naturreservatet och för naturvägledning till området. Naturum introducerar landets samtliga nationalparker.

Riktlinjer och åtgärder

Utställning, tillgänglighet och liknande frågor som rör naturum hanteras i särskild planering för naturum. Frågor som rör utomhusinformation etc. i anslutning till naturum hanteras i det pågående arbetet med att bygga om entrén vid Tyresta by, se avsnitt B5.3.

B5.8 Stigar och leder

Natur- och kulturstigar behandlas i avsnitt B5.5 Information.

Vandringsleder

Ledsystemet i nationalparken och naturreservatet är idag främst uppbyggt på slingor, fränsett Sörmlandsleden och Kustleden och några mindre inte namngivna leder. De många olika lederna, korsningarna, märkningarna och vägvisningsskyltarna gör det svårt att få en överblick av ledsystemet och gör att det ibland kan vara svårt att hitta.

Betydande partier av lederna är spångade. Många av träkonstruktionerna behöver åtgärdas. Det finns behov av att spånga ytterligare sträckor.

Mål

Det ska finnas leder anpassade efter alla typer av besökare, även för barn, funktionshindrade och personer med liten vana att vistas i naturen. Lederna ska dels ge ett varierat utbud av vandringsmöjligheter i intressanta delar av området, dels medverka till att kanalisera besökande till vissa stråk.

Lederna ska vara väl markerade och ska underhållas så att de är så säkra som möjligt. De ska ha en väl fungerande och estetiskt tilltalande markering och vägvisning som passar områdets karaktär.

Riktlinjer och åtgärder

Ledsystemet ska ses över, tydliggöras och renodlas. Vissa befintliga slingor ska utgå som namn. Andra slingor knyts ihop och kompletteras till några övergripande längre leder, där de befintliga busshållplatserna (delvis belägna utanför de skyddade områdena) utgör viktiga start- och målpunkter: Alby/Nyfors, Svartbäcken/Tyresta och Sandemar. De genomgående lederna ges en tydlig identitet.

Märknings- och vägvisningssystemet ska ses över med anledning av den nya identiteten för Sveriges nationalparker och den kommande informationsplanen för Tyrestaområdet.

Tabell 8. Befintliga, större vandringsleder

Namn	längd	start	Beskrivning/mål
Urskogsstigen (NP)	2,5 km	Tyresta by	Led med informationstavlor med syfte att i närområdet till huvudentrén i Tyresta by visa upp en representativ del av den gamla skogen i nationalparken. Hög tillgänglighet, men inte för rullstolsburna. Information. Se även avsnitt 5.5.
Hitta Vilse-stigen (NR)	700 m	Bakom naturum, Tyresta by	Avsedd att lära barn i förskola eller lågstadium hur man skall bete sig om man kommer vilse. Den är upprättad och underhålls i samarbete med Civilförsvarsförbundet. Hög tillgänglighet, men inte för rullstolsburna. Information.
Barnvagnsslingan (NP, NR)	5 km	Tyresta by	Leden är den mest lättgångna i hela Tyrestaområdet och högt frekventerad. Den går via Bylsjön och dess eldplats, en attraktiv målpunkt. Längs leden finns också mobiltjänsten "Ring naturen". Hög tillgänglighet, även för rullstolsburna med ledsagare.
Bylsjöslingan (NP, NR)	ca 6 km	Tyresta by	Delvis parallell med Barnvagnsslingan. Populär vandringsled i byns närområde. Ej tillgänglig för rullstolsburna.
Hällmarksslingan (NP, NR)	5 km	Tyresta by	Lättgången vandringsled mestadels över hällmarker österut mot Bylslätt. Ej tillgänglig för rullstolsburna.
Fornborgsslingan (NP)	6 km	Stensjödalen m.fl.	Krävande vandringsled runt Stensjön. Går delvis i brandområdet från 1999. Ej tillgänglig för rullstolsburna.
Storskogsslingan (NP, NR)	8 km	P-plats Brakmaren	Lättgången vandringsled som i hög grad följer det interna vägnätet. Passerar flera sjöar – Långsjön, Mörtsjön och Stensjön. Ej tillgänglig för rullstolsburna.
Sörmlandsleden Ettapp 3 (Alby– Tyresta) (NP, NR)	13 km	Alby friluftsgård /Tyresta by	Sörmlandsledens ettapp 3 går mellan Alby friluftsgård direkt norr om reservatet och Tyresta by. Ettapp 4 går vidare från Tyresta by mot Skutan väster om reservatet. Ej tillgänglig för rullstolsburna.
Kustleden (NR)	13 km	P-plats Brakmarken /Åva	Vandringsleden går mellan parkeringen vid Brakmaren och Styvnäset via Mörkdalen, Lillströmsträsk, Vissvass och Åva. Går genom odlingslandskapet i Tyresta naturreservat. Ej tillgänglig för rullstolsburna.
Ävaträkslingan (NR)	5 km	Fiskfällan Åva, Stensjödalen m.fl. platser	Vandringsleden nås i norr från Fiskfällan vid Åva eller från anslutningsleden nära parkeringsplatsen vid Stensjödalen (se ovan). I söder nås leden från vägen norr om Sandemar med avtag vid torpet Gråhem. Har en stor del av sin sträckning utanför reservatet. Ej tillgänglig för rullstolsburna.

Behovet av ytterligare spångning klarläggs och åtgärdas. Nya spänger anläggs vid behov för att motverka stort slitage och för att öka framkomligheten i blötare ledavsnitt. Restriktivitet i nyproduktion av spänger är dock nödvändig. För att begränsa underhåll, förbättra funktion och ge en mer tilltalande upplevelse bör delar av det befintliga spång- och trappsystemet successivt tas bort eller ersättas med grus. Vissa partier med spång behålls och rustas upp.

Tabell 9. Nya vandringsleder

Följande nya ledsträckningar på befintliga stigar i Tyrestaområdet kompletterar den nuvarande ledstrukturen (se även kartbilaga 5).

Nr	sträckning	längd	i NP/NR
1	Prästängsbron – Långsjöns vindskydd (via Oppsättra, väster om Övre kärret och vidare söderut via Källvretarna).	ca 4 km	NP, NR
2	P-plats vid Brakmaren–Storskogsslingan (anslutning från P-plats).	ca 250 m	NR
3	Förbindelseled mellan Urskogsstigen och Hällmarksslingan.	ca 100 m	NP
4	Sandemar (busshållplats vid Dalarövägen) – Vinåker. Sträckning utanför både NR och NP, men viktig angöring från söder. Görs i samråd med den privata markägaren.	ca 2 km	
5	Förbindelseled mellan Gammelström och Oppsättra	Ca 300 m	NR
6	Ny markerad förbindelse från Tutviken (Tutviksvägen) till Ladängen (eventuellt barnvagnsstandard/cykel, får närmare utredas).	Ca 500 m	NR
7	Led till fågeltornet vid Övre kärret	Ca 800 m	NR

Skidspår

Vid tillräcklig snötillgång ska skidspåren underhållas regelbundet och pressas med snöskoter och spåras. För att undvika markskador ska pressning av terrängspår inte inledas förrän tillräckligt snödjup har uppnåtts.

Följande spår bör anläggas vid tillräcklig snötillgång:

- rundslinga på 2,5 kilometer vid Tyresta by,
- anslutningsspår mellan Svartbäcken och Tyresta by,
- Barnvagnsslingan – Årsjön med möjlig förlängning till Höjden,
- norra delen av reservatet (utförs av personal vid Alby friluftsgård).

Anslutningar till skidspår utgående från Alby bör utredas vidare. De naturgivna förutsättningarna är dock svåra att bemästra. En utredning bör därför göras i samråd med Tyresö kommun/Alby friluftsgård för att studera olika alternativ.

Cykelstigar/cykelvägar/gång- cykelvägar

Cyckling är tillåten på anlagda vägar och cykelvägar i naturreservatet samt på anvisade vägar i nationalparken.

Frågan om att tillåta cykeltrafik på stigen mellan Höjden och Källvretarna/Övre kärret utreds.

B5.9 Övriga anordningar för friluftslivet

Allmänt

Befintliga anordningar beskrivs i avsnitt A6.2. Åtgärderna berör både nationalparken och naturreservatet.

Mål

Funktionella anordningar av god kvalitet som ger service till besökaren.

Särskilda åtgärder för personer med funktionsnedsättningar

Parkeringsplatser kompletteras med platser för personer med funktionsnedsättningar där så är befogat. Alla nya vindskydd utgörs av en modell som är anpassad för rullstolsburna. Nya multrumstoalletter vid Lanan, Långsjön och Bylslätt/Bylsjön (NP) ska anpassas för personer med funktionsnedsättningar/rullstolsburna. Serveringen vid Tyresta by ska byggas om till tillgänglighet för rullstolsburna personer.

Vindskydd

Vindskyddet på vägen mot Lycksjöheden tas bort eftersom det utnyttjas i begränsad omfattning och är olämpligt av säkerhetsskäl då det inte ligger vid vatten. Ett nytt vindskydd uppförs vid Bylslätt som en ytterligare målpunkt längs Barnvagnsslingan.

Eldplatser

Befintliga eldstäder med sittbänkar rustas upp och byggs om efter enhetliga principer. Två nya eldstäder uppförs vid östra sidan av Bylsjön. Lägerplatsen vid Stensjödalen kompletteras med en ny eldplats. Eldplatsen vid Åvaträsk ställs i ordning. En ny eldplats för grupper övervägs i anslutning till Tyresta by inom ramen för entréprojektet. Ny eldplats anläggs vid Grändalssjön.

Alla ordnade eldplatser förses med ved. Ordnade eldstäder grävs ur vid behov, minst en gång per år.

Toalletter

Toalletter bör byggas i anslutning till de nyligen utbytta vindskydden vid Långsjön (NP) och Lanan. Toalletter bör även byggas vid Barnvagnsslingan nära Bylslätt/Bylsjön samt vid eldplatsen vid norra Stensjön. Befintlig TC vid Styvnäsets gästhamn och eldplats kan vid behov ersättas av en multrumstoallett.

Mjölnearbostaden vid Stensjödal

Mjölnearbostaden vid Stensjödal är nationalparkens enda byggnad. För historik och skötsel av mark se avsnitt B2.5. Byggnadens standard och skick har nyligen förbättrats med nya ytskikt och inredning mm.

Mål

Mjölnearbostaden är väl underhållen in- och utvändigt. Byggnadens kulturvärden är tillvaratagna så långt möjligt. Den fungerar väl för övernattnings och som bas för lägerverksamhet för grupper.

Riktlinjer och åtgärder

Övriga anordningar i husets närområde bör fräschas upp.

Mjölnearbostaden har en stor outnyttjad potential för besökande grupper till nationalparken. Därför har förvaltaren nyligen tagit över ansvaret för uthyrning och marknadsföring. Möjligheter till samordning med annan verksamhet för besökare i närområdet bör ytterligare tas tillvara.

Fågeltorn/plattform

Vid Övre kärret finns ett jaktorn, tidigare använt för den fågeljakt som inte längre är tillåten i reservatet. Tornet används nu i viss mån som fågeltorn av besökare. Tornet bör rustas upp.

Utsiktsplats vid Tyresta by

En rullstolstillgänglig utsiktsplats anläggs i kulturlandskapet söder om Tyresta by med angöring från vägen mot Hästhagen.

Utsiktstorn vid Bylsjön

Ett utsiktstorn över trädtopps höjd uppförs inom nationalparken på berget NV Bylsjön som en ny målpunkt med överblick över nationalparken.

Tältplats vid Tyresta by

En anvisad tältplats för grupper och enskilda anläggs i Tyresta bys närområde i skötselområde G4, några hundra meter NO om Erikssongården. Tältplatsen bör inkludera toalett. Tältplatsen hägnas ut och klipps/slås regelbundet.

Barn och familjer

En äventyrsstig (Tjäderstigen) finns i skogsområdet söder om Dahlgrensgården (skötselområde B3). Längs stigen finns ett antal anordningar för klättring, balans med mera, kombinerat med naturvägledning för att öka kunskapen om natur- och kulturmiljövärdena. Tjäderstigen bör kontinuerligt utvecklas med nya anordningar.

Stängselgenomgångar

Tillgängligheten till odlingsmarkerna förbättras genom att stängselgenomgångar för besökare sätts upp på lämpliga platser. Det gäller i första hand markerna kring Tyresta by, men även reservatet i övrigt.

B5.10 Regler för besökare m.m.

Allmänt

Ordningsföreskrifter enligt 7 kap. 30 § miljöbalken finns i både nationalparken och naturreservatet.

Riktlinjer och åtgärder

Förvaltaren ska bedriva en aktiv bevakning för att informera om föreskrifterna, tillrättavisa överträdelse och vid behov anmäla överträdelse till polis eller åklagarmyndighet. Fältpersonal bör ha behörighet som naturvårdsvakt.

Skyltar som anger exempelvis förbud mot ridning, cykling, fiske samt koppeltvång för hund sätts upp efter behov vid strategiska platser.

Eldning

Det är bara tillåtet att göra upp eld eller använda engångsgrill vid de anvisade eldplatser som förvaltaren anlagt.

Riktlinjer och åtgärder

Förvaltaren sätter upp information om tillfälliga eldningsförbud när så är aktuellt. Otillåtna, spontana eldstäder rivs när de påträffas.

Tältning

I *nationalparken* är tältning tillåten en natt på samma plats och enbart i anslutning till de anvisade eldplatser och vindskydd som anlagts av förvaltaren. Tältning i upp till tre dygn får ske på området vid Stensjödalen där även lägerverksamhet för grupper får ske efter samråd med förvaltaren.

I *naturreservatet* är tältning tillåten 2 dygn i följd på samma plats, utom i området i anslutning till Tyresta by (kartbilaga 1), där tältning är förbjuden utom på anvisat tältområde, där man får tälta i högst tre dygn. Tältområdet kan också lämpa sig för lägerverksamhet med grupper, vilket dock kräver samråd med förvaltaren (se vidare B6.1).

Att övernatta utomhus under bar himmel definieras inte som tältning och är därmed tillåtet.

Ridning

I *nationalparken* är ridning förbjuden. I *naturreservatet* är ridning tillåten på vägar och på särskilda markerade ridstigar. Det finns två markerade ridstigar: Höjden-Källvretarna samt Lillgården och söderut (V Tyresta by).

Riktlinjer

Förvaltaren ska ha regelbunden samverkan med stall och andra ridanläggningar i närområdet för att informera om gällande regler för ridning.

Cykling

I *nationalparken* är cykling bara tillåten på vägarna till Långsjön respektive norra Stensjön. I *naturreservatet* är cykling tillåten på vägar med undantag för vissa vägar i Tyresta bys närmiljö (kartbilaga 1). Vidare är cykling tillåten på den nyligen byggda cykelstigen mellan Vissvassvägen och Åvavägen (se avsnitt B5.8).

Hundar

Huvudregeln är att hundar ska vara kopplade i såväl *nationalparken* som *naturreservatet* året runt. I föreskrifterna för *naturreservatet* finns undantag, bland annat för jakt. I *nationalparken* måste även andra husdjur hållas kopplade.

Motordrivna fordon

Inom *nationalparken* är det förbjudet att framföra eller parkera motordrivet fordon. Inom *naturreservatet* är det förbjudet att använda motordrivet fordon annat än på vägar upplåtna för fordonstrafik. Likaså är det förbjudet att ställa upp husvagn, släpvagn eller liknande annat än på anvisade platser.

Riktlinjer

Aktiv övervakning från förvaltarens sida och samverkan med polisen för att motverka otillåten terrängkörning.

Båtar

I *nationalparken* är det förbjudet att använda båt, kanot eller liknande i sjöar och vattendrag. I *naturreservatet* råder vissa begränsningar för framförande av båt i de innersta delarna av Åvaviken och Vissvassfjärden. Med stöd av Sjötrafikförordningen råder det i Brakmarsviken dessutom ett totalt förbud för motordrivna fartyg på vatten. Enligt Sjötrafikförordningen gäller vidare även en del hastighetsbegränsningar som berör reservatsområdet. Vidare är det inte tillåtet att för en längre tid än två dygn förankra båt på annan plats än brygga eller båthamn.

Riktlinjer och åtgärder

Aktiv övervakning.

Renhållning

Riktlinjer

Såväl nationalparken som naturreservatet hålls fria från skräp. Förvaltaren ansvarar för att skräp i naturen städas bort snarast.

B6 Turism och annan organiserad verksamhet

B6.1 Organiserad verksamhet, allmänt

Nationalparken

Enligt nationalparksföreskrifterna är det inte tillåtet att genomföra organiserade arrangemang med fler än 30 deltagare utan samråd med förvaltaren.

Lägerverksamhet är inte tillåten i nationalparken med undantag för anvisad plats vid Stensjödalen, där läger får arrangeras efter samråd med förvaltaren.

Militär övningsverksamhet är förbjuden i nationalparken.

Naturreservatet

Enligt reservatsföreskrifterna krävs samråd med förvaltaren för att

- bedriva lägerverksamhet,
- bedriva tävling eller annan organiserad verksamhet med fler deltagare än 100,
- sätta upp skylt, orienteringskontroll, snitsel eller annan markering.

Mål

Naturturism och annan organiserad verksamhet i naturen ska ske så att verksamheten inte skadar naturvärden eller skapar onödiga konflikter med andra besökare.

Riktlinjer och åtgärder

Förvaltaren bör uppmuntra naturturism och föra en aktiv dialog med kommersiella och ideella aktörer för ömsesidigt informationsutbyte.

Nationalparken och naturreservatet bör så långt möjligt vara tillgängliga också för organiserade grupper och arrangemang. Förvaltaren bör dock vid samråd om arrangemang ta hänsyn till flera faktorer. Arrangemang bör inte innebära att naturvärden eller naturmiljön påverkas negativt. Hänsyn måste tas till andra besökare så att inte upplevelsena för dessa påverkas negativt. Det är viktigt med hänsyn till praktiska frågor som till exempel att olika arrangemang inte kolliderar. Som underlag till samråden är zoneringsplanerna i avsnitt B1 lämpliga att använda. Underlag bör också vara den vägledning för hållbar turism som är under framtagande hos Naturvårdsverket.

Offentliga arrangemang eller försäljningsverksamhet som motverkar nationalparkens eller naturreservatets syfte eller utgör ett störande eller förfulande inslag ska inte förekomma. Försäljningsverksamhet i anslutning till Tyresta by ska inte på ett negativt sätt påverka förvaltarens arrangemang eller andra verksamheter som förvaltaren godkänt eller ansvarar för. Normalt krävs markägarens medgivande för såväl större arrangemang som försäljningsverksamhet.

Det bör observeras att markupplåtelse normalt krävs i såväl nationalparken som i naturreservatet för sådan turistverksamhet som är omfattande och andra större eller återkommande organiserade arrangemang. Om verksamheten är omfattande kan den behöva anmälas för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken till Länsstyrelsen. Enligt ordningslagen krävs tillstånd från polisen för offentliga tillställningar och allmänna sammankomster.

B6.2 Orientering och annan idrott

Nationalparken

I nationalparken är orientering och annan organiserad idrottsverksamhet förbjuden utanför markerade spår och leder. Det är heller inte tillåtet att sätta upp tavlor, skyltar, orienteringskontroller eller snitslar. För att anordna organiserade arrangemang med fler än 30 deltagare krävs samråd med förvaltaren.

Naturreservatet

Det är tillåtet att bedriva orientering, idrottstävling eller andra organiserade arrangemang. Omfattar arrangemanget fler än 100 deltagare krävs samråd med förvaltaren. Det är tillåtet att efter samråd med förvaltaren tillfälligt sätta upp snitslar och kontroller.

Riktlinjer och åtgärder

Orienteringstävlingar och andra arrangemang ska ske så att tävlingscentrum, startplats för banor, bansträckningar eller placering av orienteringskontroller inte skadar naturvärden. Uppföljning tillsammans med arrangören bör ske efter arrangemanget.

B7 Jakt

Faunan i Tyrestaområdet beskrivs i avsnitt A3.6.

B7.1 Jaktförbud i nationalparken

Jakt är förbjuden i nationalparken. Eftersök av skadat vilt får ske. Kopplingstvånget för hund gäller inte vid eftersök.

Utfodring av vilt eller annan viltvård får inte ske i nationalparken. Detta inkluderar även uppsättning av fågelholkar.

Vildsvin förekommer i området. Med en ökande stam finns risk för ökad predation på markhäckande skogsfågel och påverkan på annat växt- och djurliv. Utvecklingen av vildsvinsstammen bör följas i syfte att dokumentera eventuella konflikter med nationalparkens övriga värden eller andra intressen.

B7.2 Jakt i naturreservatet

I naturreservatet får jakt ske enligt jaktlagstiftningens bestämmelser, dock med följande restriktioner enligt föreskrifterna.

Det är förbjudet att

- jaga skogshöns, morkulla, mård och sjöfågel,
- på kommunal och statlig mark
 - jaga under söndagar och helgdagar
 - jaga under lördagar annat än under perioden 15 oktober–15 mars och då endast med hagelammunition.
 Länsstyrelsen kan dock – om det behövs för att förebygga skador – ge tillstånd till jakt på vildsvin under dessa förbudstider,
- upplåta mark för korttidsjakt,
- utan samråd med förvaltaren anlägga viltåker eller utfodra jaktbart vilt.

Tyresta naturreservat ingår i sin helhet i ett tätortsnära område med s.k. helgförbud mot älgjakt enligt Länsstyrelsens beslut 2013-10-17, dnr 218-2713-2011. I området gäller förbud mot älgjakt under sön- och helgdag samt dag före sön- och helgdag under hela älgjaksperioden.

Viltutfodring och anläggande av viltåkrar bör göras så att konflikter med andra intressen undviks.

Vildsvin förekommer i området. Med en ökande stam finns risk för ökad predation på markhäckande skogsfågel, påverkan på annat växt- och djurliv samt på jordbruksmark. Utvecklingen av vildsvinsstammen bör följas och jakten ske så att stammen inte hotar områdets natur- och friluftslivsvärden eller medför skador på jordbruket. En plan för förvaltning av vildsvinsstammen bör tas fram av förvaltaren i samråd med berörda parter.

B8 Fiske och fiskevård

B8.1 Fiske i nationalparken

Fiske är förbjudet enligt nationalparkens föreskrifter.

B8.2 Fiske i naturreservatet

Fiske är tillåtet med fiskekort för sjöarna inom Tyresåsystemet som utgör reservatets norra gräns, vidare i Grändalssjön och i de delar av Östersjön som ingår i kortet. Fiskekortet administreras av Tyresö Fiskevårdsförening.

Fiske i Östersjön är tillåtet enligt bestämmelserna om fiske med rörliga handredskap med undantag för det fiskeförbudsområde som gäller kring Åvaåns utlopp.

Fiske i Åvaån är inte tillåtet för allmänheten eller för markägaren, annat än fiske för avel, miljöövervakning eller forskning. För Åvaån, se skötselområde L2.

Fiskeförbud i Östersjön, se skötselområde M1–4.

Riktlinjer och åtgärder

Regelbunden fisketillsyn ska ske för att beivra eventuellt otillåtet fiske.

Fisketillsynen bedrivs av förvaltaren, vattenägare och av Tyresö

Fiskevårdsförening på uppdrag av Stockholms stad. För Åvaån, se skötselområde L2.

B9 Plan för byggnader

Detta avsnitt behandlar statens byggnader i nationalparken och naturreservatet. Övriga byggda konstruktioner som utsiktstorn, toaletter och vindskydd behandlas i avsnitt B5.9, övriga anordningar för friluftslivet. Naturum Nationalparkernas hus behandlas i avsnitt B5.7.

Mål

Byggnaderna är väl underhållna. De kulturhistoriska värdena är tillvaratagna så långt möjligt. Tomtplatserna är väl hävdade med god ordning.

Byggnader som utgör målpunkter för allmänheten är attraktiva och har hög kvalitet.

Ekonomibygnaderna till Tyresta gård är anpassade till de driftsformer som krävs för en ändamålsenlig markanvändning.

Riktlinjer och åtgärder

Följande gäller för byggnader som ägs av staten.

Byggnaderna ska förvaltas i enlighet med det uppdrag för viss fastighetsförvaltning som förvaltaren har av Naturvårdsverket. En särskild förvaltningsplan för Naturvårdsverkets byggnader i naturreservatet och nationalparken vad gäller upprustning och underhåll tas fram i samråd med Naturvårdsverket (se riktlinjer/vägledning för fastighetsförvaltning). Upplåtelse av statligt ägda byggnader och mark ska så långt möjligt anpassas till reservatets natur- och kulturmiljövärden samt till friluftslivets intressen.

Hyresgäster och arrendatorer sköter underhåll enligt särskilda avtal. Avtalen ska regelbundet ses över, för att så långt möjligt beakta naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen samt ha en ändamålsenlig kostnadsnivå.

Byggnadsantikvarisk kompetens anlitas inför åtgärder som kan antas påverka kulturmiljövårderna. När det gäller åtgärder i Tyresta by beaktas särskilt den antikvariska värdebeskrivning som tagits fram av förvaltaren.

B9.1 Byggnader i nationalparken

Inom nationalparken är det förbjudet att uppföra bl.a. byggnad eller annan anläggning, koja, vindskydd, mast eller vindkraftverk. Länsstyrelsens tillstånd krävs för tillbyggnad.

De enda byggnaderna i nationalparken är – förutom vindskydd och liknande – den före detta mjölnarbostaden vid Stensjödal, och toalettbyggnaden invid denna, se avsnitt B5.9.

B9.2 Byggnader i naturreservatet

Inom naturreservatet är det utan länsstyrelsens tillstånd förbjudet att uppföra ny byggnad, vindkraftverk, mast, brygga eller annan anläggning.

En förteckning över befintliga byggnader finns i avsnitt A7.1.

B10 Vägar och ledningsnät

B10.1 Vägar och ledningsnät i nationalparken

Vägar

Det finns 6 kilometer körbara vägar inom nationalparken. Dessa är inte upplåtna för allmän biltrafik utan används endast i förvaltnings- och räddningssyfte. Nationalparksföreskrifterna utgör inte hinder för underhåll av detta vägnät, inkluderande förbättring av ytskikt, dikning eller röjning längs vägarna. Det är förbjudet att anlägga nya vägar i nationalparken.

Ledningar

Anläggande av ny ledning i luft, mark eller vatten är förbjudet i nationalparken.

En större kraftledning i väster (mot Lycksjön) berör nationalparken. Den skär igenom parken på en sträcka av cirka 1 kilometer och följer sedan den nordvästra gränsen i tre kilometer. Föreskrifterna utgör inte hinder för underhåll av befintlig ledningsgata.

B10.2 Vägar och ledningsnät i naturreservatet

Vägar

Samtliga vägar i Tyrestaområdet är enskilda. Tyrestavägen mellan Svartbäcken och Tyresta by ägs av staten och förvaltas av Stiftelsen Tyrestaskogen. Åvavägen respektive Vissvassvägen förvaltas av vägsamfällighetsföreningar.

Övriga delar av vägnätet utgörs av mindre skogsbilvägar och brandvägar som är avstängda för allmän fordonstrafik med bommar.

Enligt föreskrifterna är det förbjudet att utan länsstyrelsens tillstånd anlägga ny väg, parkeringsplats eller liknande.

Reservatsföreskrifterna utgör inte hinder för underhåll av vägnätet, inkluderande förbättring av ytskikt, rensning av diken, slåtter eller röjning längs vägarna.

Riktlinjer och åtgärder

Vägnätet underhålls löpande. Vägen Svartbäcken-Tyresta by ska ha en standard så att kollektivtrafik med buss kan upprätthållas.

Skötsel av vägkanter genom bland annat slåtter och röjning bör ske på ett sätt som gynnar biologisk mångfald.

Bilvägen Svartbäcken–Tyresta by snöröjs av Haninge kommun. Gång- och cykelvägen mellan Svartbäcken och Tyresta by snöröjs till en del av kommunen och till resterande del av förvaltaren.

Väg till scoutstugor vid Lycksjöhagen

Beskrivning

En brandväg leder in till scoutstugorna vid Lycksjöhagen via entrén till nationalparken i Tyresta by och längs nationalparksgränsen.

Riktlinjer och åtgärder

Biltrafik på brandvägen får förekomma, men bör undvikas så långt som möjligt. För att undvika biltrafik i närhet av entrén vid Tyresta by bör förvaltaren se över möjligheten till andra lösningar.

Ledningar

Flera större och mindre kraftledningar och teleledningar berör naturreservatet. Föreskrifterna utgör inte hinder för underhåll av ledningsgator. För anläggande av ny ledning i luft, mark eller vatten krävs tillstånd från Länsstyrelsen.

B11 Förvaltning

B11.1 Naturvårdsförvaltning

Enligt nationalparksförordningen respektive Länsstyrelsens beslut är Stiftelsen Tyrestaskogen förvaltare för Tyresta nationalpark och Tyresta naturreservat.

Stiftelsen Tyrestaskogen är instiftad av Naturvårdsverket, Länsstyrelsen i Stockholms län, Stockholms stad, Haninge kommun och Tyresö kommun. Stiftelsens stadgar redovisas i bilaga 4.

Förvaltaren ska verka för att syftet med nationalparken och reservatet uppnås. Det innefattar det administrativa och ekonomiska ansvaret för områdets förvaltning samt att svara för de praktiska åtgärder som ska utföras i enlighet med skötselplanen. Naturvårdsförvaltningen ska löpande dokumenteras.

Förvaltaren ansvarar för service till allmänheten och andra aktörer samt för övervakning, uppföljning, inventeringar och kontroll av området. Det innebär bland annat att

- se till att byggnader, stigsystem, friluftsanordningar och andra anläggningar är i gott skick,
- verka för att föreskrifterna för nationalparken och naturreservatet följs,
- dokumentera och rapportera överträdelser till Länsstyrelsen och/eller Polisen,
- ansvara för renhållningen i nationalparken och naturreservatet,
- följa upp naturförhållanden och naturvärden i området,
- informera om och marknadsföra Tyrestaområdet,
- märka ut det skyddade områdets gränser i terrängen enligt Naturvårdsverkets anvisningar.

Åvaån

Stiftelsen Tyrestaskogen bör ha det övergripande ansvaret för Åvaåns förvaltning och samordna de olika intressenternas önskemål och åtgärder. En lämplig form för detta ska utarbetas av stiftelsen i samråd med berörda aktörer.

B11.2 Tillsyn och övervakning

Länsstyrelsen är ansvarig för den operativa tillsynen (tillsynsmyndighet enligt miljöbalken) i naturreservat och nationalparker enligt miljötillsynsförordningen (2011:13).

Förvaltaren svarar för övervakningen av nationalparken och naturreservatet genom sin fältpersonal. Förvaltarens fältpersonal bör ha förordnande som naturvårdsvakt.

Förvaltaren ska anmäla misstänkta överträdelser mot föreskrifterna till Länsstyrelsen och/eller polisen beroende på överträdelsens art. Om överträdelser upptäcks som kan påverka naturvärden negativt eller i övrigt är att anse som allvarliga bör Länsstyrelsen alltid underrättas.

I egenskap av operativ tillsynsmyndighet har Länsstyrelsen ansvar för att bland annat åtalsanmäla misstänkta brott och besluta om rättelseåtgärder.

Regelbunden fisketillsyn ska ske för att beivra eventuellt otillåtet fiske. Denna utförs av förvaltaren, vattenägare samt Tyresö Fiskevårdsförening, den senare på uppdrag av Stockholms stad.

B11.3 Fastighetsförvaltning

Naturvårdsverket och Stiftelsen Tyrestaskogen har träffat överenskommelse avseende uppdrag om viss fastighetsförvaltning. Uppdraget omfattar Naturvårdsverkets fastigheter i nationalparken och naturreservatet och gäller ekonomisk, juridisk och teknisk förvaltning.

Detta innebär bland annat att Stiftelsen löpande har att hantera in- och utbetalningar i samband med drift och underhåll av byggnader. Vidare att Stiftelsen har rätt att för Naturvårdsverkets räkning teckna avtal om upplåtelse av till exempel jakträtt och arrenden, samt att svara för drift och underhåll av byggnader.

B11.4 Lokal delaktighet

Förvaltaren ansvarar för att samråd sker med lokala intressen, t.ex. föreningar verksamma i området. Det kan övervägas om ett förvaltningsråd med representanter för lokala intressen bör inrättas.

B11.5 Miljöanpassning av förvaltningen

Stiftelsen Tyrestaskogens förvaltningsverksamhet ska ha en hög grad av miljöanpassning. En plan för detta ska tas fram och behandla bland annat miljöval i verksamhetens alla delar: avfallshantering, kretsloppsanpassning samt anpassning av fordonsparken inklusive båtar. Förordningen (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter ska beaktas i arbetet.

B12 Uppföljning och utvärdering

B12.1 Uppföljning enligt art- och habitatdirektivet, fågeldirektivet samt av skyddade områden

För att kunna utvärdera skötsel och förvaltning av nationalparken och naturreservatet mot gällande syfte och uppsatta mål, ska uppföljning och utvärdering göras i enlighet med Naturvårdsverkets riktlinjer för uppföljning av skyddade områden. Detta sker dels inom ramen för uppföljning av Natura 2000-områdets arter och livsmiljötyper, dels inom ramen för nationell uppföljning av skyddade områden enligt nationella och regionala program för uppföljning. Vid

uppföljning ska i första hand av Naturvårdsverket tillhandahållna och godkända manualer användas.

Vid utförda skötselåtgärder och restaureringsinsatser ska därutöver särskild utvärderande uppföljning göras. Även denna ska följa av Naturvårdsverket utarbetad metodik om sådan finns. Ett urval av rödlistade eller andra arter av särskild betydelse/intresse bör följas upp med därtill lämpliga metoder.

Besökarantalet bör följas upp årligen på olika platser i nationalparken genom att använda besöksräknare. Kvalitativa besökarstudier (enkätstudier) bör genomföras regelbundet i syfte att fånga upp besökarnas förväntningar, intryck, attityder och synpunkter på förhållandena i parken (service, upplevelser, ordning, information etc). Uppföljnings- och utvärderingsarbetet utförs av förvaltaren och med ledning av Naturvårdsverkets allmänna råd och handböcker.

B12.2 Forskning, miljöövervakning och övrig dokumentation

Inom nationalparken är det enligt föreskrifterna förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd utföra vetenskapliga undersökningar eller miljöövervakning. Tillstånd bör inte lämnas till undersökningar som riskerar att motverka syftet med nationalparken.

Tabell 10. Dokumentationsbehov enligt Naturvårdsverkets rapport 4281

Typ av dokumentation	Status
Geomorfologisk karta	Ej påbörjad
Vegetationskarta	Färdigställd
Skoglig taxering	Ej påbörjad
Flora över kärlväxter	Inväntar tryckning
Beskrivning av djurlivet inklusive vedlevande insekter och mollusker	Pågående vad gäller fåglar
Kontroll av slitage	Pågående
Fotodokumentation	Pågående

Tyrestaområdets värden är delvis väl dokumenterade, men luckor finns i kunskapsunderlaget. Vissa tidigare studier är ofullständiga och opublicerade. Naturvårdsverket angav i Rapport nr 4281 – Dokumentation av de svenska nationalparkerna – dokumentationsbehov för Tyresta.

Pågående verksamhet

- Fyra av sjöarna inom nationalparken ingår i ett nationellt provtagningsprogram, IKEU ”Programmet för integrerad kalkningseffektuppföljning”. Ansvarig är Havs- och vattenmyndigheten och utförare är Stockholms universitet (ITM) samt SLU. Sjöarna är Årsjön, Långsjön (NP), Trehörningen och Stensjön.
- Provfiske genomförs kontinuerligt av Länsstyrelsen i Åvaån sedan 1995 (men även tidigare anteckningar finns), sjöarna (sedan 1998) och kustvattnen (sedan 2002). Vid fiskfällan räknas vandrande havsöring.

- I Åvaån görs årlig vattenprovtagning gemensamt av Stiftelsen Tyrestaskogen och Länsstyrelsen avseende vattenkemin.
- Tjäderpopulationens utveckling studeras i Stiftelsen Tyrestaskogens regi.
- Andra fåglars bevarandestatus enligt EU:s habitatdirektiv. Trädlärka, spillkråka, orre, ugglor. Görs i Stiftelsen Tyrestaskogens regi.
- Övervakningsprogram angående DDT- och PCB-substanser m.m. hos starar. Ingår i nationell miljöövervakning. Naturvårdsverket är ansvarigt, Naturhistoriska riksmuseet är utförare.
- SMHI:s mätstation vid Stormyra registrerar vattengenomströmning.
- Nederbörden och dess innehåll av föroreningar studeras i två områden inom ramen för nationell miljöövervakning, Naturvårdsverket är ansvarigt, IVL är utförare.
- Bete av älg och rådjur och hur vegetationens utveckling påverkas efter branden i brandfältet. Tre hägn studeras. Sveriges lantbruksuniversitet i Umeå.
- Brandområdet studeras i Stiftelsen Tyrestaskogens regi genom permanenta fotopunkter i anslutning till de tre hägnen, två inom brandfältet samt en referensyta i närbelägen obrunnen skog.
- En uppföljning har skett i brandområdet med fokus på insekter och svampar kopplat till den stora mängden av död ved. Ansvarig är SLU i Umeå med medel från Naturvårdsverket.
- Analys kring en arkeologisk utgrävning av tidiga boplatser i området. Ansvariga arkeologer är Mattias Pettersson och Roger Wikell.
- Slitagestudier (fotodokumentation) i Stiftelsen Tyrestaskogens regi.

Nya dokumentationsbehov

- Ett program för uppföljning av vissa rödlistade arter.
- Inventering av marina naturmiljöer och naturvärden innefattande bottenmiljöer, förekomst av fisk m.m.
- Kulturhistorisk bakgrund för östra delen av Tyrestaområdet.
- Inventering av vedlevande insekter.
- Återinventering av tidigare kända lokaler för svartoxe enligt åtgärdsprogram 2010–2014, (Naturvårdsverkets rapport 6334).
- Inventering av landmollusker.
- Inventering av vedsvampar.
- Inventering av kulturväxter i Tyrestaområdets torpmiljöer (Länsstyrelsens kulturmiljöfunktion)

B12.3 Besökarstudier

I syftet med nationalparken respektive naturreservatet ingår som en viktig del att ge besökarna möjligheter till värdefulla upplevelser. Det är angeläget att i samband med förvaltningen på lämpligt sätt följa upp t.ex. antalet besökare, hur de rör sig, vad besökarna får ut av sitt besök samt hur deras upplevelser påverkas av olika faktorer.

Under 2003 genomfördes en enkätundersökning i Tyresta by (se avsnitt A6.1) om besökarna till Tyresta och hur de upplevt besöket. Under 2008 genomfördes i Naturvårdsverkets regi en undersökning för att ta reda på mera om besökarna i landets naturum och deras upplevelser av besöket. Under 2009-2010 har förvaltaren räknat antalet passerande längs vissa stigar i området. Sommaren 2014 genomförde förvaltaren en kvalitativ besökarstudie med enkäter inom ramen för Naturvårdsverkets pilotprojekt där flera nationalparker ingick. Räkning av gång- och cykeltrafikanter samt bil- och busstrafik sker vid huvudentrén i Tyresta by.

Riktlinjer och åtgärder

Kvantitativa och kvalitativa besökarstudier bör genomföras regelbundet av förvaltaren. Syftet är att få data som underlag för förvaltningen av området. Räkning av besökare längs vandringsleder och av motorfordon längs vägar bör göras regelbundet och i vissa delar kontinuerligt med hjälp av elektroniska och mekaniska räknare. Ett riktvärde för lämpligt intervall för större enkätstudier är vart femte år.

B12.4 Revidering av skötselplanen

Skötselplanen ska gälla tills vidare. Efter tio år bör en utvärdering av skötselplanen genomföras för att ge underlag till en bedömning av behovet av revidering.

B13 Finansiering av förvaltningen

Förvaltningen av Tyresta nationalpark och naturreservat finansieras främst genom anslag från Naturvårdsverket, avkastning från Stiftelsen Tyrestaskogens kapital samt från övriga intäkter.

Investeringar bekostas av Naturvårdsverkets investeringsmedel inom ramen för anslaget. Miljöövervakning och limnologisk uppföljning bekostas via särskilda medel från Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Länsstyrelsen, Stockholms stad, Sveriges Lantbruksuniversitet och Stockholms universitet.

Den fastighetsförvaltning som Stiftelsen Tyrestaskogen utför på Naturvårdsverkets uppdrag finansieras enligt särskilt avtal med Naturvårdsverket.

B14 Åtgärdsplan

Åtgärdsplanen redovisar en sammanställning av åtgärder skötselplanen beskriver. Åtgärderna som rör skötsel av mark och vatten redovisas separat för nationalparken respektive naturreservatet. Åtgärder för friluftslivet, information, utredningar och dokumentation m.m. redovisas samlat för nationalparken (NP) och naturreservatet (NR). Prioritet anges från I till III där I är högst. Vidare sker hänvisning till skötselområde eller avsnitt i skötselplanen där åtgärderna beskrivs.

B14.1 Skötsel av mark och vatten, nationalparken

Prioritet I

Översyn dammar (B2.2 Sjöar och vattendrag)
 Skötsel av fornlämningar (avsnitt 2.4)
 Skötselområde 1. Pulkabacke vid Tyresta by
 Skötselområde 2. Gravfält vid Tyresta by
 Skötselområde 3. Nedre Dammen–Stensjödal (del)
 Skötselområde 4. Betesmark norr om Åva

Prioritet II

Borttagning av dämmen i myrar (B2.2 Våtmarker)
 Igenläggning av diken (B2.2 Sjöar och vattendrag)
 Skötselområde 3. Nedre Dammen–Stensjödal (del)

Prioritet III

Skötselområde 3. Nedre Dammen–Stensjödal (del)

B14.2 Skötsel av mark och vatten, naturreservatet

Skötselområden B. Skogar och våtmarker med naturvårdsskötsel

Prioritet I

Skötselområde B13. Åvaåns utlopp (del)
 Skötselområde B21. Ädellövskog vid Sandudden
 Skötselområde B23. Skogar väster om Brakmarstorpet
 Skötselområde B24. Alkänn och ädellövbranter söder om Storängen
 Skötselområde B25. Lövdominerad skog V Skansen
 Skötselområde B27. Lövskog NO Övre kärret
 Skötselområde B29. Skog NV Övre kärret

Prioritet II

Skötselområde B2. Skog m.m. mellan Svartbäcken och Tyresta by
 Skötselområde B4. Spångaberget invid Tyresta by
 Skötselområde B5. Skog öster om Hästhagen
 Skötselområde B7. Skog N Åvavägen
 Skötselområde B12. Skog vid Åva tältcamping
 Skötselområde B14. Skog vid Södergården (del)
 Skötselområde B17. Skog mellan Sisshammar och Hammarberget

Skötselområde B26. Blandskog SV Övre kärret
 Skötselområde B28. Nedre kärret (del)
 Skötselområde B32. Skog S Ladängen

Prioritet III

Skötselområde B1. Våtmarker och lövskog söder om Lycksjön
 Skötselområde B3. Skogsområde söder om Tyresta by
 Skötselområde B6. Skog mellan Ladängarna och Fridhem
 Skötselområde B8. Skog SV Fridhem
 Skötselområde B9. Skog O Fridhem
 Skötselområde B10. Mordal O Ävaträsk
 Skötselområde B11. Skog SV Styvnäset
 Skötselområde B13. Åvaåns utlopp (del)
 Skötselområde B14. Skog vid Södergården (del)
 Skötselområde B15. Skog norr om Överängarna
 Skötselområde B16. Skog SO Sisshammar
 Skötselområde B18. Ädellövskog norr om Vissvassvägen
 Skötselområde B19. Bäckravin vid Stormyra
 Skötselområde B20. F.d. åker S Brakmarsviken
 Skötselområde B22. Björkskog norr om Brakmarstorpet
 Skötselområde B28. Nedre kärret (del)
 Skötselområde B30. Skog N Ladängen.

Skötselområden G – Betes- och slättermark, naturlig och kultiverad

Prioritet I

Skötselområde G4. Betesmarker i Tyresta by
 Skötselområde G7. Betesmarker vid Spirudden och Stavholmen.
 Skötselområde G8. Betesmark på Styvnäset
 Skötselområde G9. Betesmark vid Ängsudden (del)
 Skötselområde G12. Betesmark vid Ängmaren
 Skötselområde G17. F.d. åker vid Gammelmyra

Prioritet II

Skötselområde G1. Odlingsmark kring Erikslund
 Skötselområde G2. Betesmark SV Lillgården
 Skötselområde G3. Betesmark S Spångaberget
 Skötselområde G5. Betesmarker kring Åva gård
 Skötselområde G6. Öppen gräsmark vid Fridhem
 Skötselområde G14. Gökdalen
 Skötselområde G16. Öppen mark vid Lillmyra
 Skötselområde G22. Karlberg
 Skötselområde G23. Oppsättra
 Skötselområde G25. Ladängen
 Skötselområde G26. Flomossen

Prioritet III

Skötselområde G5 (delomr. a, b och c). Betesmarker kring Åva gård
 Skötselområde G9. Betesmark vid Ängsudden (del)
 Skötselområde G10. Betesmark invid Vissvassvägen
 Skötselområde G11. Betesmark runt Norrgården
 Skötselområde G13. Torpmiljö vid Lillström.
 Skötselområde G15. F.d. åkermark vid Stormyra
 Skötselområde G18. F.d. åker V Brakmaren
 Skötselområde G19. Grändalen
 Skötselområde G20. F.d. åker S Nedre kärret
 Skötselområde G21. Rundmars gård
 Skötselområde G24. Stockarpsängen

Skötselområden L – Limnisk miljö (sjöar och vattendrag)*Prioritet I*

Skötselområde L2. Åvaån
 Skötselområde L3. Våtmark Övre kärret

Prioritet III

Skötselområde L1. Våtmark SO Tyresta by
 Skötselområde L3. Våtmark Övre kärret

Skötselområden M – Marin miljö (havsmiljö)*Prioritet II*

Skötselområde M1. Fredningsområde för fisk
 Skötselområde M3. Båtförbudsområde
 Skötselområde M4. Brakmaren

Skötselområden T – Tomt, gårdsplats och aktivitetsområden*Prioritet I*

Skötselområde T3. Tyresta by och entréområde

Skötsel av fornlämningar*Prioritet I*

Skötsel av fornlämningar (B2.4 Skötsel av kulturmiljöer)

B14.3 Friluftsanordningar, information m.m. (NP och NR)*Prioritet I*

Vägvisning från allmänt vägnät inkl. brunvit vägvisning (NP, NR) (B5.2)
 Påbörjad upprustning av entré Tyresta by genomförs (NR) (B5.3)
 Översyn av grusytor, P-platser generellt, bl.a. Stensjödalen (NR) (B5.3)
 Översyn av webbplats (NP, NR) (B5.5)
 Översyn av vägvisning/markering av leder (NP, NR) (B5.8)

Ombyggnad vindskydd (NP) (B5.9)
 Ta bort vindskydd vid Lycksjöhagen (NR) (B5.9)
 Nytt vindskydd vid Bylslätt (NP) (B5.9)
 Upprustning av samtliga eldplatser (NP, NR) (B5.9)
 Nya eldplatser vid Bylsjön (NP) (B5.9)
 Eldplats för grupper i anslutning till Tyresta by (NR) (B5.9)
 Nya TC/multrum vid Bylsjön (NP, NR) (B5.9)
 Utsiktstorn vid Bylsjön (NP) (B5.9)
 Tältplats i närområdet till Tyresta by (NP, NR) (B5.9)

Prioritet II

Överläggningar med SL om kollektivtrafik (NP, NR) (B5.2)
 Vägvisning till reservatsgränsen från kollektivtrafik (NP, NR) (B5.2)
 Skyltning av anslutande kommunalt gång- och cykelvägnät (NP, NR) (B5.2)
 Planera ny entré från Alby naturreservat (NP, NR) (B5.3)
 Information om Tyresta i Alby naturreservat (NP, NR) (B5.3)
 Ny P-plats vid Höjden (NR) (B5.3)
 Natur- och kulturstig i Tyresta by (NR) (B5.5)
 Anläggning/märkning av kompletterande ledsträckningar (NP, NR) (B5.8)
 Upprustade eldplatser vid Stensjödalen och Åvaträsk (NP, NR) (B5.9)
 Ny eldplats vid Grändalssjön (NR) (B5.9)
 Upprustning av Mjölnearbostaden (NP) (B5.9)
 Rullstolstillgänglig utsiktsplats i Tyresta by (NR) (B5.9)

Prioritet III

P-plats vid Fridhem rustas upp (NR) (B5.3)
 Översyn av entréerna från Tutviken/Gammelström (NR) (B5.3)
 Utvecklad tolkning kring vissa platser (NP, NR) (B5.5)
 Upprustning/nyanläggning av fågeltorn Övre kärret (NR) (B5.9)
 Utredning om cykelväg Höjden-Källvretarna/Övre kärret (NR) (B5.9)
 Översyn och komplettering av stängselgenomgångar (NR) (B5.9)

B14.4 Utredningar, dokumentation m.m. (NP och NR)

Prioritet I

Utredning om tillgänglighet (NP, NR) (B5.1)
 Informationsplan (NP, NR) (B5.5)
 Förvaltningsplan för Naturvårdsverkets byggnader (NP, NR) (B9)
 Plan för förvaltning av vildsvinsstammen (NR) (B7.2)
 Samverkansform för förvaltning av Åvaån (NR) (B11.1)
 Förvaltningsråd (NP, NR) (B11.4)
 Besöksräkning (NP, NR) (B12.3)
 Kvalitativ besökarundersökning (NP, NR) (B12.3)
 Plan för miljöanpassning av förvaltningen (NP, NR) (B11.5)

Prioritet II

- Plan för hantering av uppkomna bränder (NP, NR) (B2.3, B3.11)
- Möjlig igenläggning av diken för återskapande av våtmarker (NR) (B3.4, B3.3)
- Utredning om naturvårdsbränning (NR) (B3.11)
- Uppdatering av vårdplan för fornlämningar (NP, NR) (B2.4 och B3.11)
- Följ upp ”Ring Naturen” (NP, NR) (B5.5)
- Översyn av skidledssystemet (NP, NR) (B5.8)
- Utredning av ev. omlöp av Åvaån vid Nedre Dammen (NP, NR) (Skötselområde L2)
- Inventering av marina naturmiljöer och naturvärden (NR) (B12.2)
- Program för uppföljning av vissa rödlistade arter och ÅGP-arter (NR, NP) (B4.1, B12.2)
- Inventering av vedlevande insekter (NP, NR) (B12.2)
- Inventering av vedsvampar (NP, NR) (B12.2)
- Inventering av landmollusker (NP, NR) (B12.2)

Prioritet III

- Skoglig taxering (NP) (B12.2)
- Geomorfologisk karta (NP) (B12.2)
- Kulturhistorisk bakgrund för östra delen av Tyrestaområdet (NP, NR) (B12.2)
- En andra uppföljning efter skogsbranden 1999 (NP, NR) (B12.2)
- Inventering av kulturväxter i Tyrestaområdets torpmiljöer (Länsstyrelsens Enhet för kulturmiljö) (NR) (B12.2)

Källförteckning

- Ahnlund, H., Viklund, B. & Wikars, L.-O. 2006. Branden i Tyresta 1999. Dokumentation av effekterna. Insekterna. Dokumentation av de svenska nationalparkerna Nr. 20: 81-107. Naturvårdsverket.
- Artdatabanken 2015. Rödlistade arter i Sverige 2015. Artdatabanken, SLU
- Bergström, L., Lundqvist, M. & Adner, J. 2012. Vandra i Tyresta. Calazo förlag.
- Clark, R. & Stankey, G. 1979. The Recreation Opportunity Spectrum: A Framework for Planning, Management, and Research
- Collinder, Per m.fl. 1994. Naturen i Stockholms län. En utflyktsguide. Ekologigruppen, Stockholm.
- Ekologigruppen, Naturvatten och Akt landskap, 2009. Förslag till förvaltning av Åvaån. Underlag för skötselplan för Tyresta nationalpark och Tyresta naturreservat.
- Fredman, P. & Hansson, A. 2003. Besökare i Tyresta Nationalpark. Utredningsserien U 2003:13. Etour.
- Giegold, T. och Tutturen B. 1996. Inventering av kransalger inom sju kommuner på Södertörn 1995. Södertörnsekologerna 1996:1.
- Grundsten, Claes 2001. Tyresta: nationalparken nära Stockholm

- Haninge kommun 2011. Kulturhistoriska miljöer. Utdrag ur kulturmiljöprogram, område nr 14 Tyresta by [publicerat på kommunens webbplats]
- Ivarsson, Stefan, 2009. Skogstillstånd och skogshistoria i Tyresta nationalpark: en jämförelse mellan nu och då, Haninge och Tyresö. Second cycle, A1E. Umeå: SLU, Dept. of Forest Ecology and Management
- Joelsson, S. och Oldhammer, B. 2016. Tjädern och urskogen i Tyresta nationalpark. Votum förlag.
- Johansson, Ulf 1995. Detaljplan för delar av Tyresta och Hammarbergets naturreservat.
- Johansson, Ulf 2007 Artbanken fåglar. Tyresta nationalpark och naturreservat samt Hammarbergets naturreservat. Opubl.
- Johansson, Ulf 2009. Arbanken kärlväxter. Tyresta nationalpark och naturreservat samt Hammarbergets naturreservat. Opubl.
- Jordbruksverket 2005. Ängs- och betesmarksinventeringen. Utdrag ur databasen Tuva (2011-12-06). Objekt nr: 86B-MHD, E84-QVM, 216-GXF, 9AC-PJJ och B7B-HEH.
- Lidén, Lars-Olov. 1996. Inventering av insektsbeståndet i Tyresta nationalpark och naturreservat. STS (opublicerad)
- Länsstyrelsen i Gävleborgs län 2007. Åtgärdsprogram för brandgynnad flora – mosippa och brandnäva (remissversion 2007)
- Länsstyrelsen i Gävleborgs län 2007. Åtgärdsprogram för sällsynta skapanior på tidvis översvämmad ved (remissversion 2007)
- Länsstyrelsen i Stockholms län 1980. Förslag till kulturmiljöprogram för Haninge kommun, fastlandet. Rapport 1980:17.
- Länsstyrelsen i Stockholms län 1993. Odlingsbygd i Stockholms län.
- Länsstyrelsen i Stockholms län 1993-06-11. Ändring av beslut samt fastställelse av skötselplan för naturreservatet Tyresta.
- Länsstyrelsen i Stockholms län 1996. Naturkatalog för Stockholms län (remissutgåva).
- Länsstyrelsen i Stockholms län 1997. Våtmarksinventering i Stockholms län. Miljövårdsenheten.
- Länsstyrelsen i Stockholms län 2001. Områden av riksintresse för naturvård och friluftsliv i Stockholms län. Rapport 2001:15.
- Länsstyrelsen i Stockholms län 2003-10-21. Beslut om ändring av föreskrifterna samt del av skötselplan för Tyresta naturreservat.
- Länsstyrelsen i Stockholms län 2002. Åtgärdsplan för bevarande av betesmarker och slåtterängar. Kundnr: AB2145. Upprättad den 8/3 2002.
- Länsstyrelsen i Stockholms län 2007. Tyresta-Åva SE0110017 Bevarandeplan för Natura 2000-område. Beslut 2007-02-05.
- Länsstyrelsen i Stockholms län 2008. Flodnejonöga. Utbredning och framtid i Stockholms län. Rapport 2008:02

Magnusson Lars 1993. Trollskogen Tyresta-Åva. En bok om Tyresta nationalpark och naturreservat.

Mattisson, Anneli 2005. Kartläggning av marina naturtyper. Utkast till rapport. Länsstyrelsen i Stockholms län.

Möller, H. & Stålhös, G. 1969. Beskrivning till geologiska kartbladet Stockholm SO (inkl. karta). Sveriges geologiska undersökning Ae 3.

Nationalparksförordning (1987:938)

Naturvårdsverket 1994. Dokumentation av de svenska nationalparkerna. Rapport 4281.

Naturvårdsverket 2003. Att skylta skyddad natur.

Naturvårdsverket 2004. Tio år med Tyresta nationalpark - en unik förvaltningsmodell. Rapport 5305

Naturvårdsverket 2004. Tyresta nationalpark och naturreservat. Vegetationskarta.

Naturvårdsverket 2006. Branden i Tyresta 1999. Dokumentation av effekterna. Rapport 5604

Naturvårdsverket 2006. Åtgärdsprogram för bevarande av rödlistade fjälltaggsvampar. Rapport 5609

Naturvårdsverket 2007. Nationell strategi för skydd av vattenanknutna natur- och kulturmiljöer – delmål 1, Levande sjöar och vattendrag (Fastställd av Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Fiskeriverket). Rapport 5666

Naturvårdsverket 2009. Åtgärdsprogram för hotade natearter 2008–2011. Rapport 5854

Naturvårdsverket 2009. Åtgärdsprogram för havsörn 2009–2013. Rapport 5938

Naturvårdsverket 2010. Åtgärdsprogram för Svartoxe 2010–2014. Rapport 6334

Naturvårdsverket 2014. Åtgärdsprogram för skalbaggar på äldre död tallved 2014–2018. Rapport 6629

Othzén, Ylva 2002. Tyresta by – åker, äng och skog under fyra sekel. Stiftelsen Tyrestaskogen. Tyresta-fakta nr. 5.

Persson, L, Sträng, M & Antal, I. 2001. Berggrundskartan 10I Stockholm. Sveriges geologiska undersökning Ba 60.

Pettersson, Mattias 1999. Stenåldern i Tyresta – de första människorna. Stiftelsen Tyrestaskogen. Tyresta-fakta nr. 2.

Proposition 1992/93:205 om inrättande av Tyresta nationalpark

von Proschwitz, Ted 2006. Skogsgrynsnäckan *Vertigo Ronnebyensis* i södra delen av Stockholms län – återinventering av äldre förekomster 2003. Meddelanden från Göteborgs naturhistoriska museum, nr 20 (2006).

Regionplane- och trafikkontoret, Stockholms läns landsting 2004. Tyrestakilen. Upplevelsevärden i Stockholmsregionens gröna kilar. 6:2004.

Reichmann C. 2008. Tyresta by, Österhaninge socken, Haninge kommun. Antikvarisk värdebeskrivning. Stiftelsen Tyrestaskogen (opubl.)

Rewir AB 2008. Resultatredovisning av besökarundersökning i Naturum. Rapport till Naturvårdsverket 2008-10-07

Riksantikvarieämbetet 1994. Fornvård Tyrestaskogen

Rydberg, H. & Wanntorp, H-E. 2001. Sörmlands flora. Botaniska sällskapet i Stockholm.

Statens naturvårdsverk 1982. Urskogar. Inventering av urskogsartade områden i Sverige. Del 2 Södra Sverige. SNV PM 1508.

Statens naturvårdsverks författningssamling SNFS 1993:4. Kungörelse med föreskrifter om Tyresta nationalpark.

Statens naturvårdsverk 1993. Tyresta nationalpark – Skötselplan med föreskrifter. 93:8.

Statens Naturvårdsverk 1994b. Dokumentation av de svenska nationalparkerna. Del 3. Utvärdering, Dokumentationsplan. Naturvårdsverket. Rapport 4281

von Stedingk, Henrik 1998. Sävkarrens mosse – en brandhistorik. Stiftelsen Tyrestaskogen. Tyresta-fakta nr. 1.

von Stedingk, Henrik 1999. Tyrestaskogens vegetationshistoria från istid till nutid. Stiftelsen Tyrestaskogen. Tyresta-fakta nr. 3.

von Stedingk, Henrik 1999. Vegetationsutveckling och brandhistorik i Tyresta under 9000 år: en pollenanalytisk studie av en skvattramtallmyr i Tyresta nationalpark, Södermanland. SLU

Stiftelsen Tyrestaskogen 2000. Storbranden i Tyresta. Tyresta-fakta nr. 4.

Stålhös, G. 1969. Beskrivning till Stockholmstraktens berggrund (inkl. karta). Sveriges geologiska undersökning Ba 24.

Tyresö Fiskevårdsförening 2009. Provfiske i Ällmorafjärden, Tyresö. Jämförelse mellan 2003, 2006 och 2009 (opublicerad).

Tyresö Fiskevårdsförening 2010. Provfiske i Vissvassfjärden och Åvaviken. Jämförelse mellan 2004, 2007 och 2010 (opublicerad).

Tyresö Fiskevårdsförening 2011. Provfiske i Kalvfjärden, Tyresö. Jämförelse mellan 2002, 2005, 2008 och 2011 (opublicerad).

Weibull, H. et al. 2010. Mossor och lavar i Tyrestaområdet. Konsultrapport.

Muntliga källor

Ulf Johansson (flora och fauna)

Svante Joelsson (fåglar)

Lars Magnusson (div. frågor)

Per Brännström (grod- och kräldjur)

Hans-Göran Toresson (svampar)

Nils-Olof Ahlén (fiske)

Bert Viklund (insekter m.m.)

Göran Palmqvist (fjärilar m.m.)

Naturvårdsverkets föreskrifter för Tyresta nationalpark

(Bilagan förs in i skötselplanens slutliga version)

Naturvårdsverkets beslut om skötselplan för Tyresta nationalpark

(Naturvårdsverkets kommande beslut om fastställelse av skötselplan. Bilagan förs in i skötselplanens slutliga version).

Länsstyrelsens beslut om ändring av Tyresta naturreservat

(Se separat förslag till beslut i denna remiss. Bilagan förs in i skötselplanens slutliga version).

Stiftelsen Tyrestaskogens stadgar

§ 1

Denna stiftelse, vars namn är STIFTELSEN TYRESTASKOGEN, är grundad av Statens Naturvårdsverk, Länsstyrelsen i Stockholms län, Haninge kommun, Stockholms kommun och Tyresö kommun.

§ 2

Stiftelsens ändamål är

- att på uppdrag av Statens Naturvårdsverk svara för viss fastighetsförvaltning av Tyresta nationalpark enligt gällande delegation
- att på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms län förvalta Tyresta nationalpark och Tyresta naturreservat enligt fastställd skötselplan och meddelade föreskrifter
- att fördjupa kunskapen, informera och genomföra utbildning om natur och kultur i nationalparken och naturreservatet genom inventeringar, utställningar, trycksaker, föreläsningar, naturguidningar m.m.
- att svara för att byggnader och anläggningar i området används på bästa sätt för att främja nationalparkens och naturreservatets ändamål varvid byggnadernas kulturvärden skall beaktas
- att i övrigt underhålla, sköta och vid behov utveckla anläggningar och verksamheter till gagn för nationalparken och naturreservatet

§ 3

Stiftelsens tillgångar består dels av medel, som stiftarna anvisat, dels av medel och egendom, som genom avtal eller på annat sätt tillförs eller förvärvas av stiftelsen.

§ 4

Stiftelsens angelägenheter skall handhas av en styrelse bestående av nio ledamöter.

Statens Naturvårdsverk, Länsstyrelsen i Stockholms län, Haninge kommun och Stockholms kommun utser vardera två ledamöter. Tyresö kommun utser en ledamot. För varje styrelseledamot skall finnas en ersättare. Ledamöter och ersättare utses för en tid av tre år i sänder.

Statens Naturvårdsverk utser ordförande bland styrelsens ledamöter.

Styrelsen utser inom sig vice ordförande.

§ 5

Stiftelsen skall ha sitt säte i Haninge.

§ 6

Styrelsen har ansvaret för att stiftelsen främjar de ändamål som stadgas i § 2 och att stiftelsens tillgångar används för dessa ändamål. Styrelsen fastställer arbetsordning och riktlinjer för verksamheten inklusive användning av medel.

Stiftelsens firma tecknas, förutom av styrelsen, av den eller dem som styrelsen utser.

För att verkställa av styrelsen fattade beslut och leda det löpande arbetet beslutar styrelsen om tillsättande av verkställande direktör samt övrig erforderlig personal.

§ 7

Styrelsen sammanträder på kallelse av ordföranden så ofta som omständigheterna därtill föranleder, dock minst två gånger varje år. Ordföranden svarar för att kallelse till sammanträde utgår skriftligen minst två veckor före aktuellt möte.

Styrelsen är beslutsfär då minst sex av ledamöterna är närvarande. Som beslut gäller den mening om vilken de flesta röstande enat sig om och vid lika röstetal, den mening som biträdes av ordföranden.

Om en ledamot är förhindrad att inställa sig till ett sammanträde eller att vidare delta i ett sammanträde, skall en ersättare tjänstgöra i ledamotens ställe.

Vid styrelsesammanträde skall protokoll föras.

§ 8

Förvaltnings- och räkenskapsår är kalenderår.

Styrelsen skall årligen före den 1 mars påföljande år avge förvaltningsberättelse, bokslut med vinst- och förlusträkning och balansräkning samt övriga erforderliga handlingar över stiftelsens verksamhet under verksamhetsåret.

§ 9

För granskning av styrelsens förvaltning och räkenskaper utser Länsstyrelsen och Stockholms kommun vardera en ordinarie revisor och en ersättare. Revisorer och ersättare utses för 3 år i sänder. Den av Länsstyrelsen utsedde revisorn och suppleanten för denne skall vara auktoriserade revisorer.

Revisorerna skall senast den 1 maj ha slutfört sin granskning och till respektive stiftare ha lämnat revisionsberättelse innefattande yttrande om ansvarsfrihet.

Ansvarsfrihet för styrelsens förvaltning prövas av stiftarna.

§ 10

Ersättning till styrelseledamot och revisor samt ersättare för dessa fastställs av styrelsen.

§ 11

Styrelseledamot eller utsedd tjänsteman får inte handlägga fråga rörande avtal mellan honom och stiftelsen. Inte heller får han handlägga fråga om avtal mellan stiftelsen och tredje man, om han har ett väsentligt intresse som kan vara stridande mot stiftelsen. Med avtal jämställs rättegång eller annan talan.

§ 12

Ändring av dessa stadgar kan ske genom beslut av styrelsen om den är enig därom.

Ändring av stadgarna får inte innebära att denna paragraf ändras eller att stiftelsen erhåller annat ändamål än det som anges i § 2.

§ 13

Stiftelsen skall inte stå under tillsyn enligt lagen (1929:116) om tillsyn över stiftelser eller annan lag som kan träda i dess ställe.

Rödlistade djur- och växtarter i Tyresta nationalpark och naturreservat

Hotklassificering enligt 2015 års rödlista
(Artdatabanken 2015)

CR = Akut hotad, EN = Starkt hotad,
VU = Sårbar, NT = Nära hotad
ÅGP = art inom Åtgärdsprogram för
hotade arter

Däggdjur (1 art)

Lodjur VU

Fåglar (21 arter)

Berguv VU
Bivråk NT
Buskskvätta NT
Duvhök NT
Ejder VU
Gråtrut VU
Gulspurv VU
Gröngöling NT
Havsörn NT ÅGP
Hussvala VU
Kungsfågel VU
Mindre hackspett NT
Nötkråka NT
Rosenfink VU
Silltrut NT
Spillkråka NT
Stare VU
Sånglärka NT
Sävspurv VU
Tornseglare VU
Tretåig hackspett NT

Kräldjur (1 art)

Hasselsnok VU

Fiskar (2 arter)

Lake NT
Ål CR

Insekter exkl. fjärilar (26 arter)

Aspraktbagge NT
Barkklokrypare NT
Barkrödbeck NT
Barrpraktbagge NT
Grön aspvedbeck NT
Gulbent kamklobagge NT
Kardinalfärgad rödbeck NT
Korthårig kulhalsbeck NT
Microsania vrydaghi VU
Mindre aspbarkskinnbagge EN
Nordlig rödbeck VU
Psylliodes cuprea NT
Raggbeck NT ÅGP
Rökdansflugan NT

Skrovlig flatbagge NT
Siphonurus armatus NT
Stor plattnosbagge NT
Svart ögonknäppare NT
Svartoxe EN ÅGP
Symmerus nobilis NT
Smalpannad stiletflugan NT
Svartvingad svampbagge NT
Tallfjällknäppare NT
Timmertickgnagare NT
Vallrovflugan VU

Fjärilar (22 arter)

Bredbrämrad bastardsvärmare NT
Dvärgmalmätare NT
Finsk fältmätare VU
Hästmyrebomal NT
Jättesvampmal NT
Kretsfly NT
Liten bastardsvärmare NT
Liten poppelglasvinge NT
Mindre blåvinge NT
Mindre träfjäril NT
Mjölkörtspinnare VU
Sexfläckig bastardsvärmare NT
Skiktdynemott NT
Snedstreckad fältmätare NT
Spybollsmal NT
Svartfläckig högstjärt NT
Tallbarksmal VU
Thunbergs fältmätare EN
Torvfly NT
Tunnvingemätare VU
Violett kantad guldvinge NT
Ängsmetallvinge NT

Kärlväxter (23 arter)

Alm	CR
Ask	EN
Brandnäva	EN ÅGP
Desmeknopp	NT
Frösöstarr	VU
Klasefibbla	NT
Knärot	NT
Liten kärmaskros	NT
Loppstarr	VU
Luddvicker	VU
Månlåsbräken	NT
Ryl	EN
Plattsäv	NT
Skogsklocka	NT
Skogskorn	VU
Slätterfibbla	VU
Storgröe	NT
Stortimjan	VU
Strandviol	NT
Strävlost	NT
Svedjenäva	NT
Uddnate	NT ÅGP
Ängsstarr	NT

Mossor (11 arter)

Aspfjädermossa	VU
Filthättemossa	NT
Kornknutmossa	NT
Liten hornflikmossa	VU
Parkhättemossa	NT
Skogstrappmossa	NT
Stubbträdmossa	NT
Timmerskapania	EN ÅGP
Vedflikmossa	NT
Vedsäckmossa	VU
Vedtrappmossa	NT

Lavar (17 arter)

Almlav	VU
Blek kraterlav	VU
Blyertslav	NT
Blågryn	EN
Brun lundlav	VU
Dvärgbägarlav	NT
Garnlav	NT
Gul droplav	NT
Klosterlav	VU
Lunglav	NT
Ringlav	VU
Rosa skärelav	NT
Rödbrun blekspik	NT
Savlundlav	EN
Skuggorangelav	NT
Trubbig brosklav	VU
Violettgrå tagellav	NT

Svampar (54 arter)

Apelticka	VU
Blekticka	NT
Blå taggsvamp	NT
Blåfotad taggsvamp	VU ÅGP
Brandticka	NT
Brödmärgsticka	NT
Citronporing	CR
Doftskinn	NT
Dofttaggsvamp	NT
Druvfingersvamp	NT
Ekticka	NT
Ekvaxskivling	NT
Fläckporing	VU
Fransig ockraporing	NT
Fyrflikig jordstjärna	NT
Granrotsspindling	VU
Goliatmusseron	VU
Grangräticka	VU
Granticka	NT
Gräddticka	VU
Gränsticka	NT
Gul taggsvamp	NT
Gullmurkling	NT
Gäckporing	NT
Jättemusseron	VU
Kandelabersvamp	NT
Kejsarskivling	VU
Kilporing	NT
Koppartaggsvamp	VU ÅGP
Kötticka	NT
Lakritsmusseron	VU
Laxporing	VU
Laxticka	VU
Orange taggsvamp	NT
Ostticka	VU
Oxtungssvamp	NT
Porslinsblå spindling	VU
Raggtaggsvamp	EN
Rosaskivig vaxskivling	EN
Rosenticka	NT
Rutskinn	NT
Rynkskinn	VU
Scharlakansvaxsskivling	NT
Sepiarödling	NT
Spinnfingersvamp	NT
Stor aspticka	NT
Svartnande fingersvamp	EN
Tallticka	NT
Ullticka	NT
Veckticka	NT
Videticka	NT
Vintertagging	NT
Violett fingersvamp	VU
Vitterspindling	NT

Rekreativ bärförmåga

Allmänt

Med termen rekreativ bärförmåga (från engelskans "recreational carrying capacity") menas här den mängd och typ av utnyttjande som ett område kan tåla, utan att det uppkommer oacceptabla störningar av den fysiska miljön eller av besökarnas upplevelse. Det är en motsvarighet till det mer etablerade "ekologisk bärförmåga" som avhandlar ekosystemens kapacitet.

Tyresta nationalparks rekreativa bärförmåga bedöms sammanfattningsvis som hög. De mål som gäller för nationalparken generellt och de olika zonerna specifikt kan genom en god förvaltning och uppföljning uppfyllas även med ett ökande antal besökare. Även för naturreservatet bedöms den rekreativa bärförmågan som hög. De mål som gäller för reservatet generellt och de olika blocken specifikt kan genom en god förvaltning uppfyllas även med ett ökande antal besökare.

Tyrestaområdet har idag en bra grundstruktur med goda förutsättningar att ta emot både dagens besöksvolym och ännu fler besökare med bibehållen kvalitet.

Nationalparken

De flesta besökarna till nationalparken (zon I och II) kommer via huvudentrén i Tyresta by och använder det stigsystem som utgår därifrån. De närmaste och mest frekventa lederna, Barnvagnsslingan och Urskogsstigen, är förstärkta och tål hårt slitage. Då besökarna till största delen naturligen rör sig i en riktning på dessa stigar, i detta fall medurs, begränsas antalet möten och man kan trots den höga besöksfrekvensen möta relativt få personer. Vid attraktiva målpunkter som eldplatser och naturliga rastplatser vid sjöarna kan det dock under högsäsong kännas trångt. Anläggning av ytterligare eldplatser vid Bylsjön kan minska dessa effekter. Andra leder i parken är betydligt mindre frekventerade och går man utanför lederna är avskildheten nästan total.

Erfarenheten visar att den absoluta merparten av besökarna i nationalparken rör sig på lederna (utom under svampsäsongen). Att ha en bra ledstruktur och ha en hög standard på lederna inklusive god information är därför av största vikt för att de ska vara attraktiva och kanaliserande. På så sätt kan en hög kapacitet vidmakthållas. För att uppnå detta behöver de befintliga lederna successivt rustas upp och slitagekänsliga delar förstärkas genom spångning och/eller grusning.

Möjligheterna till "vildmarksberoende upplevelser", dvs. sådana som förutsätter stillhet, orördhet och avskildhet är goda särskilt inom zon I, men även i stora delar av zon II liksom i zon III inom reservatet. Det gäller även besökare med höga krav på nämnda upplevelser. Utanför lederna ökar sannolikheten ytterligare för de vildmarksberoende upplevelsorna. Därmed har Tyresta en särställning bland naturområden i Stockholms närhet och hela regionen. Det inre av zon I/II tillhör de tystaste och mest vildmarkspräglade markerna i Storstockholmsområdet.

Tyresta nationalparks rekreativa bärförmåga bedöms sammanfattningsvis som hög. De mål som gäller för nationalparken generellt och de olika zonerna specifikt kan

genom en god förvaltning och uppföljning uppfyllas även med ett ökande antal besökare.

Naturreseptatet

Naturreseptatet (zon III och IV) är delvis av annan karaktär. Det finns ett starkt besökstryck främst i den norra delen för mer bostadsnära rekreation. Det omfattande nätet av skogsbilvägar och leder har hög kapacitet och används av merparten av besöken. Flera möten med andra är godtagbart i dessa zoner, men lämnar man vägar och leder är sannolikheten för avskildhet ändå relativt hög. Detta ökar än mer i de östra delarna av reseptatet, där stora partier är obrutna, saknar markerade leder och besöks av ett fåtal.

Delar av stigsystemet är dock i sämre skick än i nationalparken (zon II). Även här är det angeläget att behålla och utveckla den kanalisande effekten. För att uppnå detta behöver de befintliga lederna successivt rustas upp, informationen förbättras och slitagekänsliga delar förstärkas genom spångning eller grusning. Påskyndad utveckling mot naturskog ökar förutsättningarna för vildmarksberoende upplevelser.

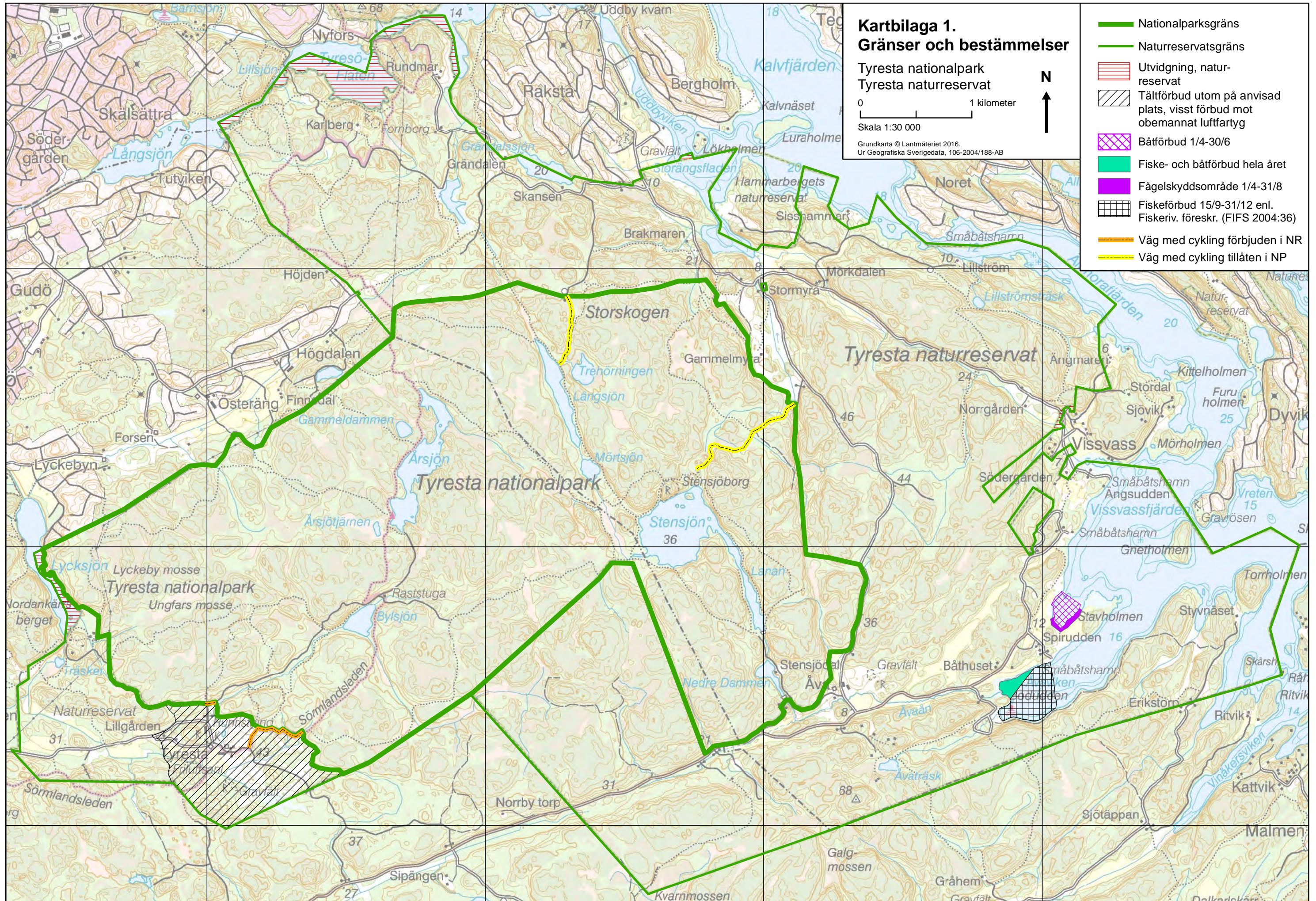
Redan idag ger delar av reseptatet goda förutsättningar för vildmarksberoende upplevelser. Detta kommer att öka vartefter iståndsättningsåtgärder påskyndar utvecklingen mot naturskog hos kulturpräglade delar av skogen.

Sammanfattningsvis bedöms den rekreativa bärförmågan hos Tyresta naturreseptat som hög. De mål som gäller för reseptatet generellt och de olika blocken specifikt kan genom en god förvaltning uppfyllas även med ett ökande antal besökare.

Slutsatser och rekommendationer för planering och förvaltning

- Systemet av vandringsleder behöver förbättras. Dels för att vidmakthålla och utveckla den kanalisande förmågan och dels för att öka kapaciteten att ta emot många besökare med fortsatt bibehållen hög kvalitet på upplevelsen.
- Vägvisning och även information längs lederna behöver ses över och förbättras för att öka ledernas attraktivitet och funktion.
- Nya eldplatser behöver anläggas för att avlasta de mest populära eldplatserna – som också är platser där tältning är tillåten.
- Iståndsättningsåtgärder kan behövas i delar av reseptatet för att påskynda utvecklingen mot naturskog. Det aktiva skogsbruket inom reseptatet (skötselblock C) bör ytterligare anpassas till naturvårdens och friluftslivets behov.
- För att avgöra när gränsen nåtts för vad som kan anses vara acceptabel förändring av miljö och upplevelser (LAC, från engelskans "limits of acceptable change) behöver vissa faktorer följas upp och ställas mot de Målen som gäller för respektive zon följs upp.

- Lämpliga faktorer att följa upp när det gäller naturmiljön är 1) konditionen hos markerade leder och eldplatser, 2) förekomsten av spontana stigar utanför ledssystemet.
- Lämpliga faktorer att följa upp när det gäller besökarnas upplevelser är 1) avskildhet vid vandring på och utanför leder, 2) attityder till kvalitén på leder och friluftsanordningar.
- Indikatorer med mätbara gränsvärden för ovanstående och andra relevanta faktorer bör tas fram och regelbundet undersökas via fältkontroller och attitydstudier.

**Kartbilaga 1.
Gränser och bestämmelser**

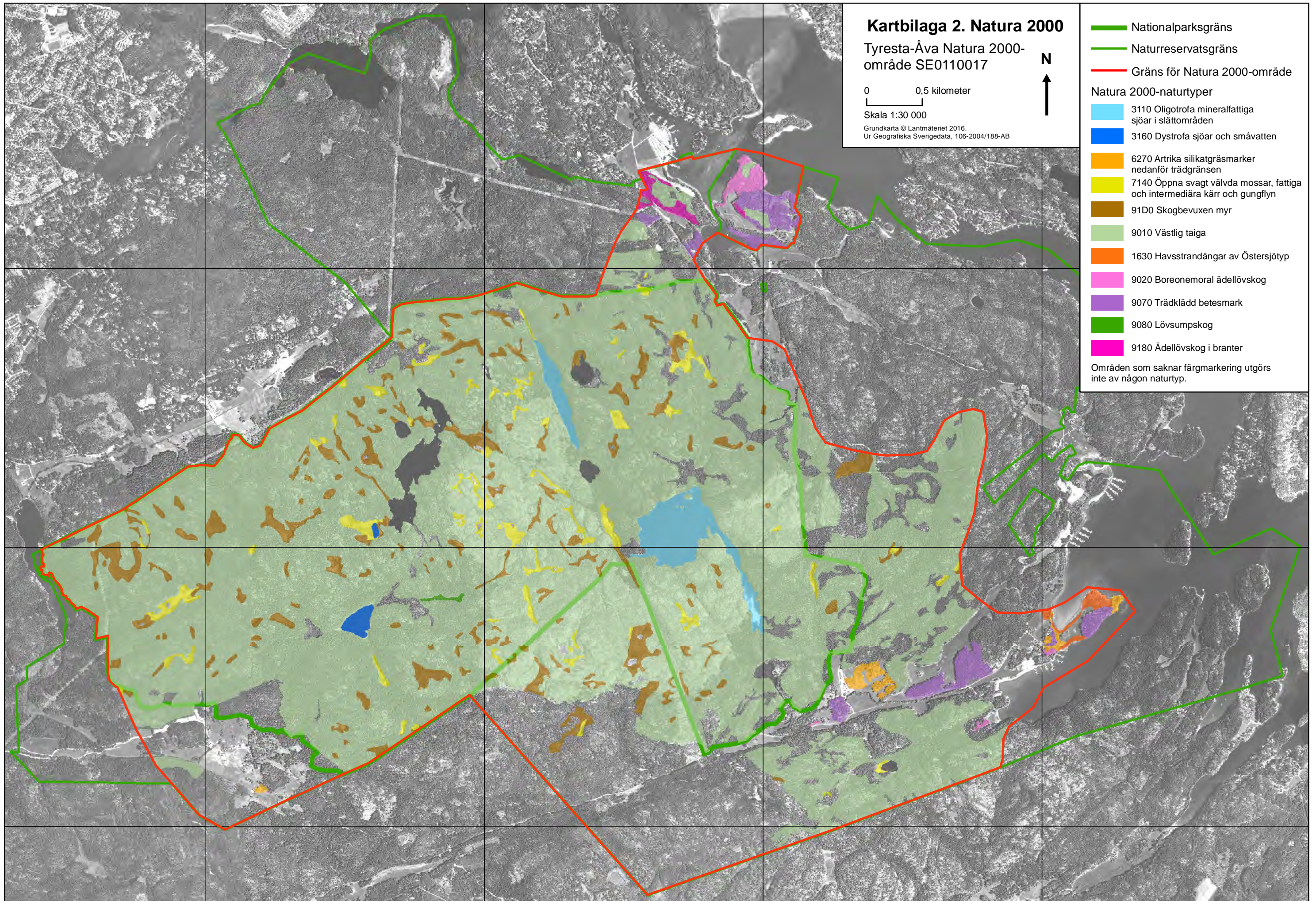
Tyresta nationalpark
Tyresta naturreservat

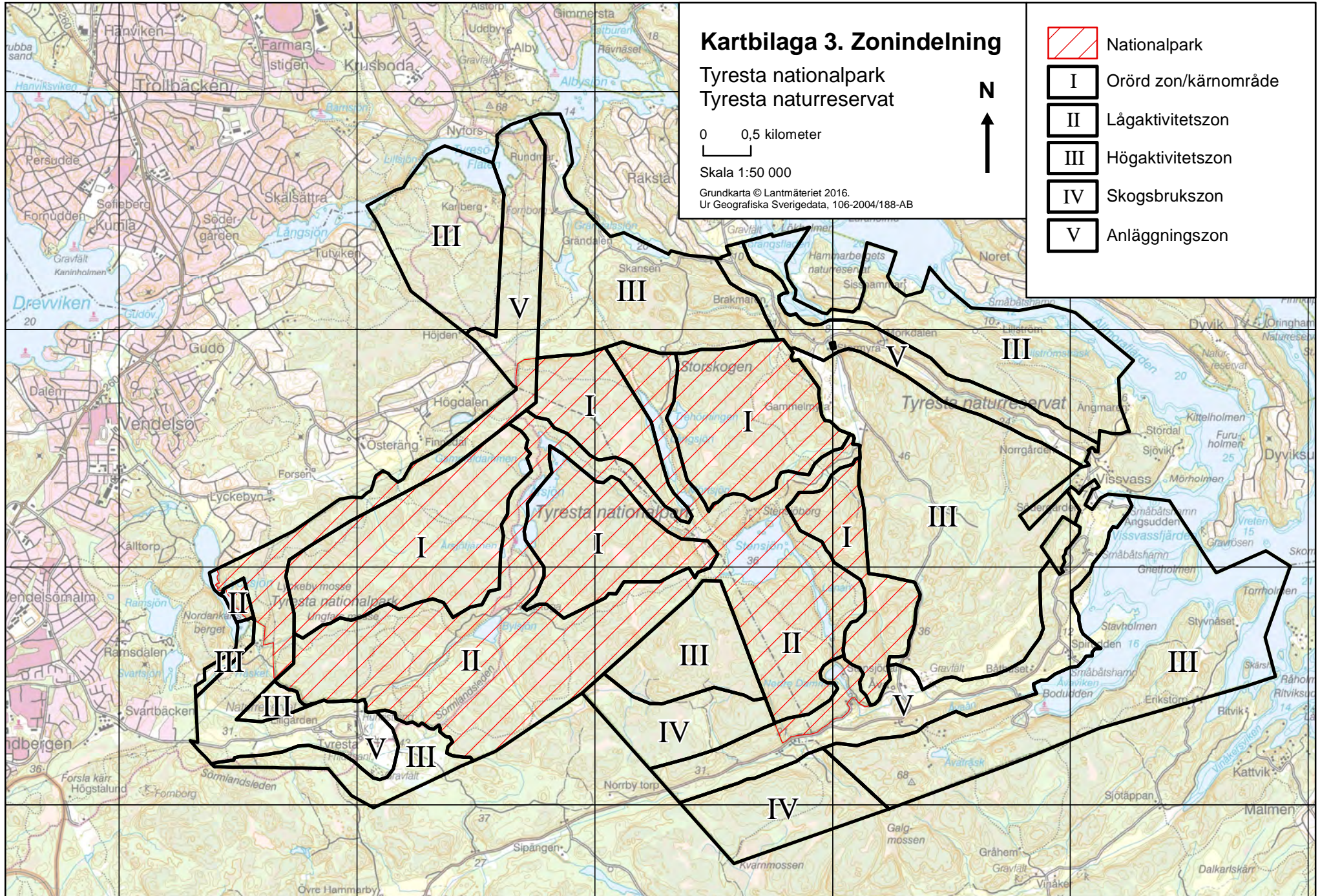
0 1 kilometer
Skala 1:30 000

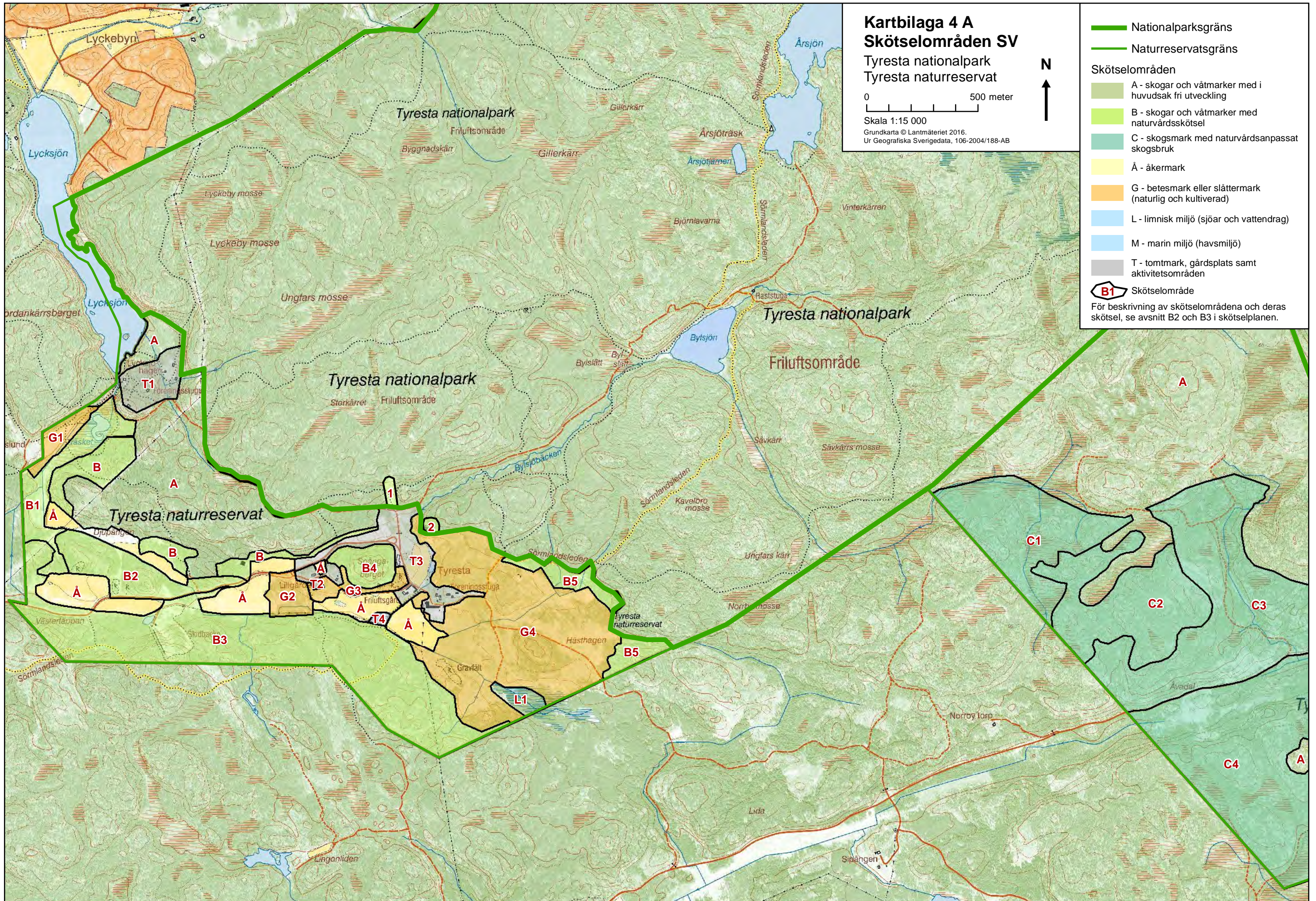
Grundkarta © Lantmäteriet 2016.
Ur Geografiska Sverigedata, 106-2004/188-AB

- Nationalparksgräns
- Naturreservatsgräns
- Utvidgning, naturreservat
- Tältförbud utom på anvisad plats, visst förbud mot obemannat luftfartyg
- Båtförbud 1/4-30/6
- Fiske- och båtförbud hela året
- Fågelskyddsområde 1/4-31/8
- Fiskeförbud 15/9-31/12 enl. Fiskeriv. föreskr. (FIFS 2004:36)
- Väg med cykling förbjuden i NR
- Väg med cykling tillåten i NP

Kartbilaga 4 A
Skötselområden SV
 Tyresta nationalpark
 Tyresta naturreservat

Skala 1:15 000
 Grundkarta © Lantmäteriet 2016.
 Ur Geografiska Sverigedata, 106-2004/188-AB

- ▬ Nationalparksgräns
 - ▬ Naturreservatsgräns
 - Skötselområden**
 - A - skogar och våtmarker med i huvudsak fri utveckling
 - B - skogar och våtmarker med naturvårdsskötsel
 - C - skogsmark med naturvårdsanpassat skogsbruk
 - Å - åkermark
 - G - betesmark eller slättermark (naturlig och kultiverad)
 - L - limnisk miljö (sjöar och vattendrag)
 - M - marin miljö (havsmiljö)
 - T - tomtmark, gårdsplats samt aktivitetsområden
 - B1 Skötselområde
- För beskrivning av skötselområdena och deras skötsel, se avsnitt B2 och B3 i skötselplanen.

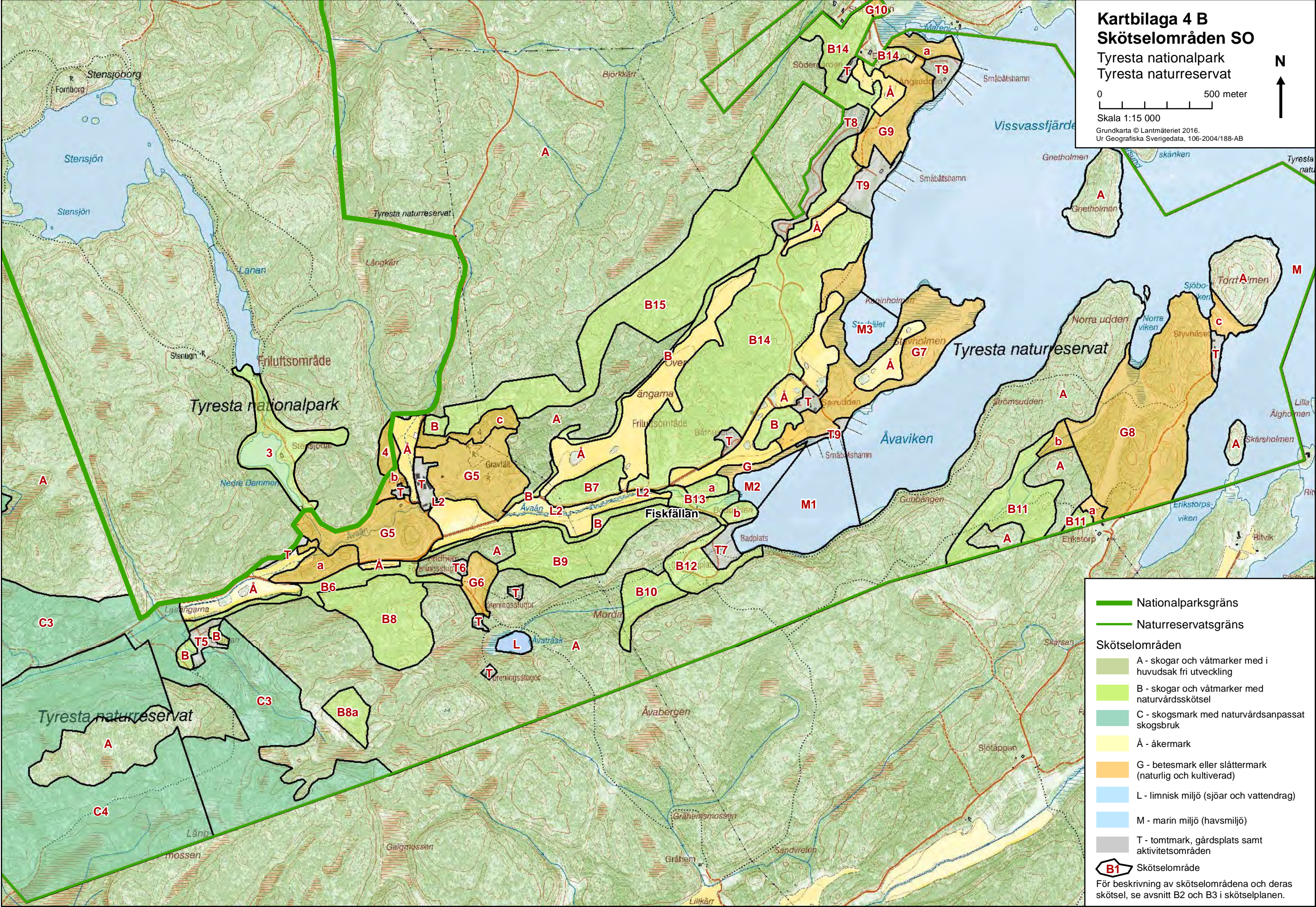
Kartbilaga 4 B Skötselområden SO

Tyresta nationalpark
Tyresta naturreservat

0 500 meter

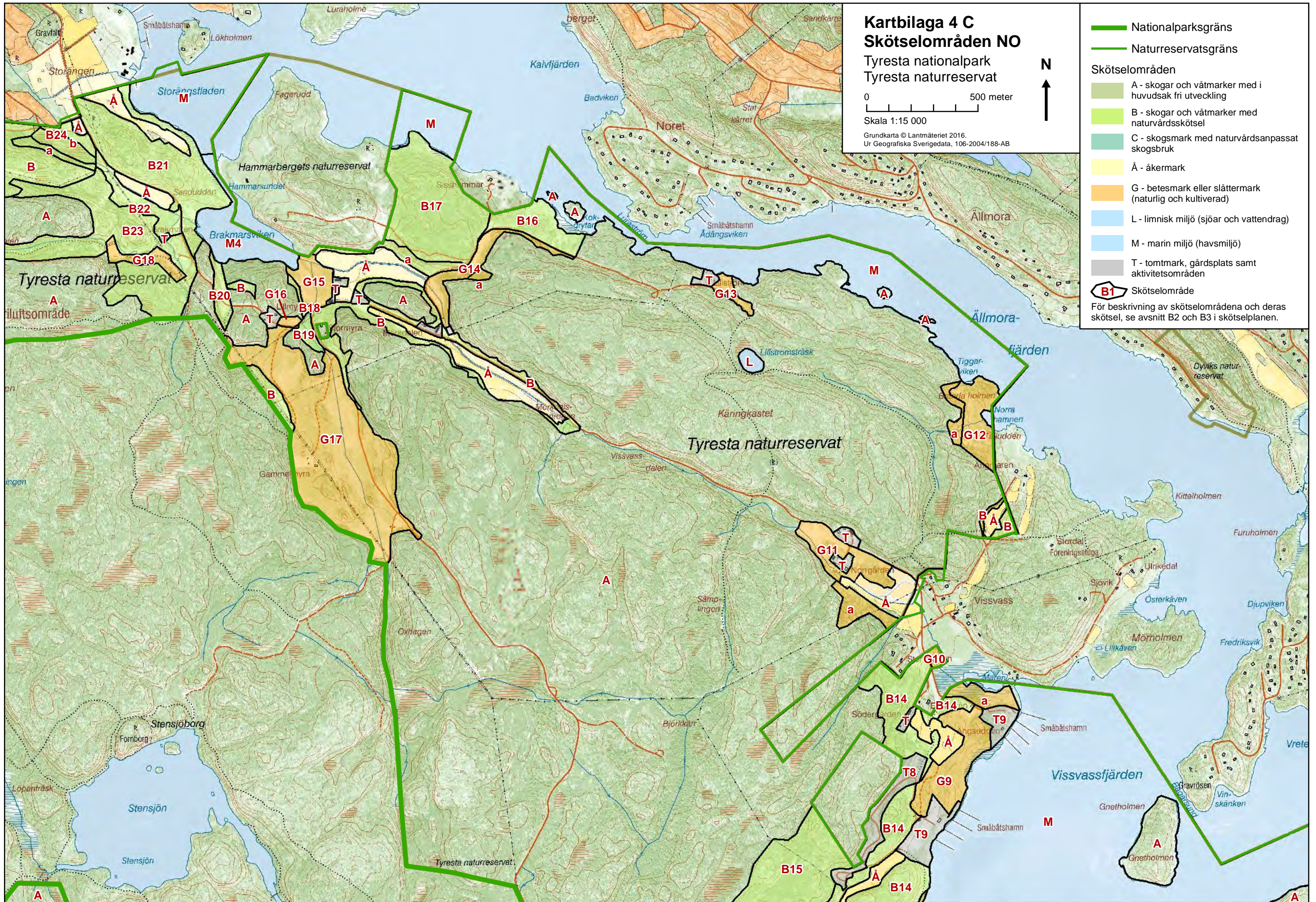
Skala 1:15 000

Grundkarta © Lantmäteriet 2016.
Ur Geografiska Sverigedata, 106-2004/188-AB

- ▬ Nationalparksgräns
- ▬ Naturreservatsgräns
- Skötselområden**
- A - skogar och våtmarker med i huvudsak fri utveckling
- B - skogar och våtmarker med naturvårdsskötsel
- C - skogsmark med naturvårdsanpassat skogsbruk
- Å - åkermark
- G - betesmark eller slättermark (naturlig och kultiverad)
- L - limnisk miljö (sjöar och vattendrag)
- M - marin miljö (havsmiljö)
- T - tomtmark, gårdsplats samt aktivitetsområden
- B1 Skötselområde

För beskrivning av skötselområdena och deras skötsel, se avsnitt B2 och B3 i skötselplanen.

Kartbilaga 4 C Skötselområden NO

Tyresta nationalpark
Tyresta naturreservat

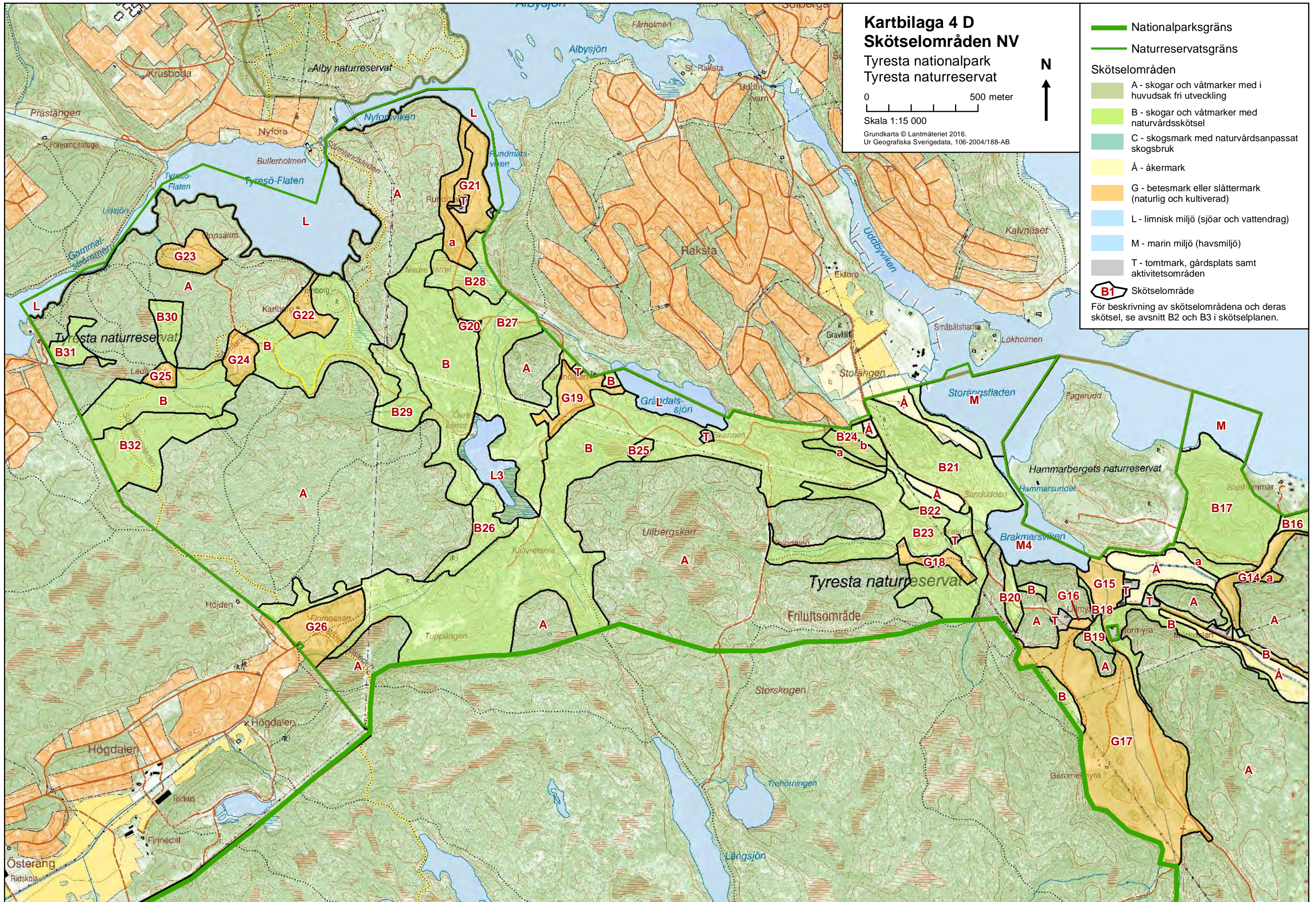
0 500 meter

Skala 1:15 000

Grundkarta © Lantmäteriet 2016.
Ur Geografiska Sverigesdata, 106-2004/188-AB

- ▬ Nationalparksgräns
 - ▬ Naturreservatsgräns
 - Skötselområden**
 - A - skogar och våtmarker med i huvudsak fri utveckling
 - B - skogar och våtmarker med naturvårdsskötsel
 - C - skogsmark med naturvårdsanpassat skogsbruk
 - Å - åkermark
 - G - betesmark eller slåttermark (naturlig och kultiverad)
 - L - limnisk miljö (sjöar och vattendrag)
 - M - marin miljö (havsmiljö)
 - T - tomtmark, gårdsplats samt aktivitetsområden
 - B1 Skötselområde
- För beskrivning av skötselområdena och deras skötsel, se avsnitt B2 och B3 i skötselplanen.

Kartbilaga 4 D
Skötselområden NV

Tyresta nationalpark
 Tyresta naturreservat

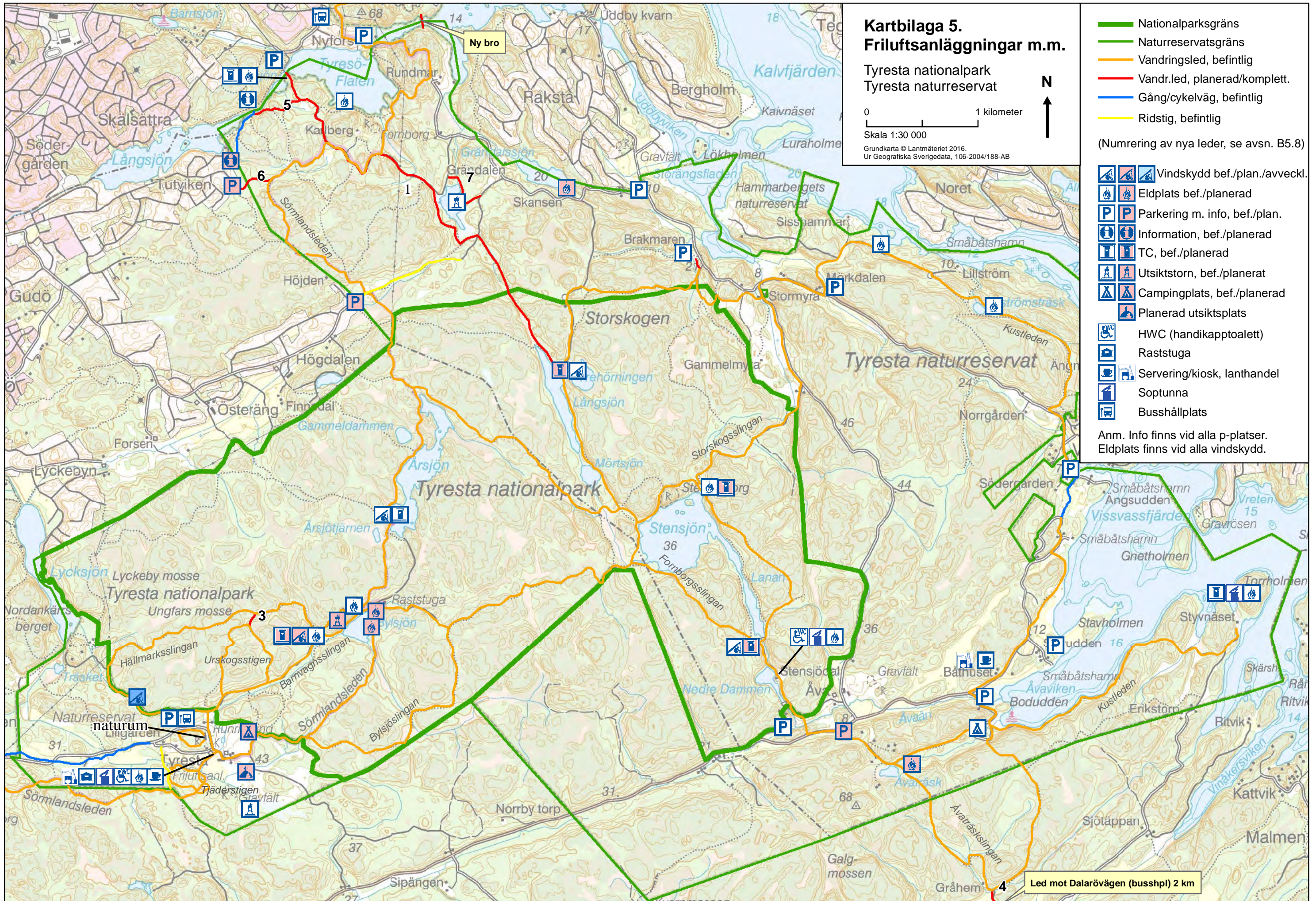
0 500 meter

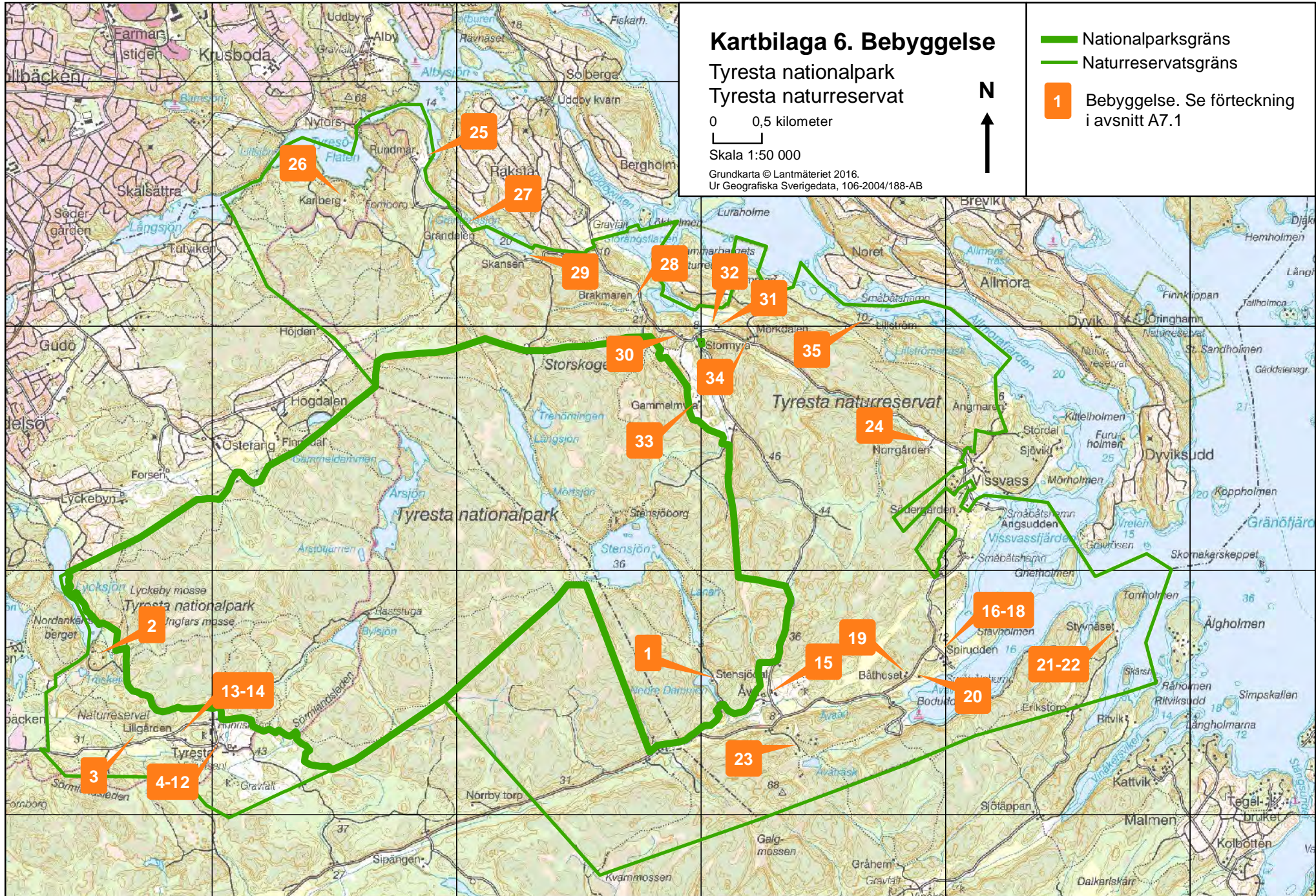
Skala 1:15 000

Grundkarta © Lantmäteriet 2016.
 Ur Geografiska Sverigedata, 106-2004/188-AB

- ▬ Nationalparksgräns
 - ▬ Naturreservatsgräns
 - Skötselområden**
 - A - skogar och våtmarker med i huvudsak fri utveckling
 - B - skogar och våtmarker med naturvårdsskötsel
 - C - skogsmark med naturvårdsanpassat skogsbruk
 - Å - åkermark
 - G - betesmark eller slåttermark (naturlig och kultiverad)
 - L - limnisk miljö (sjöar och vattendrag)
 - M - marin miljö (havsmiljö)
 - T - tomtmark, gårdsplats samt aktivitetsområden
 - B1** Skötselområde
- För beskrivning av skötselområdena och deras skötsel, se avsnitt B2 och B3 i skötselplanen.

Kartbilaga 6. Bebyggelse

Tyresta nationalpark
Tyresta naturreservat

0 0,5 kilometer

Skala 1:50 000

Grundkarta © Lantmäteriet 2016.
Ur Geografiska Sverigedata, 106-2004/188-AB

- █ Nationalparksgräns
- █ Naturreservatsgräns

- 1 Bebyggelse. Se förteckning i avsnitt A7.1